

sanata dair notlar - 2

d.dağlı

Sanata Dair Notlar

-2-

D.Dağlı

Ayışığı Kitaplığı

Kitabın Adı

Sanata Dair Notlar -2

Yazar Adı

D.Dağlı

Birinci Basım

Aralık 2018

ISBN

978-605-80946-2-8

Yayın Sertifika No

15814

Baskı

Net Kurtasiye Tan. ve Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
Adres: Ömeravni Mah. İnönü Cad. Beytülmalcı
Sok. No: 23/A Beyoğlu/İstanbul
Tel: 444 07 08

Kapak Tasarım

Sena Şat

Telif Eserleri Kanunu gereğince bu eserin
bütün hakları Yeni Dönem Yayıncılık'a aittir.

Yeni Dönem Yayıncılık

İskenderpaşa Mah. Sofular Cad.
Fatih / İstanbul
Tel&Fax: 212 533 32 57
www.mucadelebirligi2.net

İçindekiler

Sınıf Mücadelesi Tarihinin Sanat Yoluyla Açıklanması	7
Gelişmenin Zenginliği ve Çeşitliliği	17
Ana ve Demir Ökçe'nin Devrimci İçeriği.....	24
Devrimci Dünya Görüşü	34
Romanın Etkisi.....	42
Nasıl Yapmalı? - Çernişevski	54
Martin Eden - Jack London	71
Madam Bovary - Gustave Flaubert.....	79
Anna Karenina - Tolstoy	87
Yarın Bizimdir Yoldaşlar - Manuel Tiago	92
Tutku Otobüsü - John Steinbeck.....	109
Aydınlık - Henri Barbusse.....	116
Nazım'ın Dizelerinin Devrimci Dönüştürücü Etkisi.....	122
Fırtınayla Gelenler - N. Ostrovski	127
Matvey Kojemyakin - Maksim Gorki	133
Kalbimi Vatanıma Gömün - D. Brown	140
Kapital.....	144

Sanata Dair Notlar -2-

YAYINCI NOTU

Emeğin sanatını üretme iddiasıyla kurulan Ayışığı Ekin Sanat Derneği, 2018 yılında sanat hayatının 30.yılımı kutluyor. 6 Mayıs 2005 tarihinden itibaren dernek kapsamında çıkarılmaya başlanan ve 40.sayısının hazırlıklarını yapan Önsöz Dergisi'nin baş yazarlarının yazılarından derlenen bu kitaplar siz okuyucularımızla buluşuyor.

Sıla Erciyes'in Hasat Zamanı, D.Dağlı'nın Sanata Dair Notları, Özgür Güven'in Tarihsel Gelişmelerin Sanata Yansıması ve Temade Çınar'ın Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri kitapları bu serinin ilk kitapları olarak hazırlandı.

Emekten, yaşamdan ve doğadan yana olan tüm okurlarımıza keyifli okumalar diliyoruz.

Aralık 2018

SINIF MÜCADELESİ TARİHİNİN SANAT YOLUYLA AÇIKLANMASI

Tarih, köleci toplumdan bu yana, sınıf mücadeleleri tarihidir. Tarihteki sınıf mücadeleleri şimdiye dek, tarih bilimi tarafından çeşitli biçimlerde açıklanmıştır. Ekonomistler olsun, tarihçiler olsun, her biri, tarihi gelişimi ve sınıflar mücadelesini kendi yönlerinden açıklamışlardır. Edebiyat sanatı ise romanda, sanat yoluyla açıklamıştır sınıf mücadelesinin gelişimini.

En fantastik roman bile, söz konusu dönemin nesnel durumunun bazı çizgilerini anlatır bize. Ne yazar bulunduğu çağın ve toplumun dışındadır, ne de anlattığı olaylar ve roman kahramanı. Yazar, insan ilişkilerini anlatırken, bu ilişkileri çepeçevre saran dış koşulları da anlatmak zorunda kalır. Yazar, bu ilişkileri ve koşulları ne denli yüzeysel anlatırsa anlatsın, okur yine de adı geçen dönemin durumu hakkında belli bir fikir edinir.

Roman eğer güçlü bir sanat eseri niteliğindeyse, konunun geçtiği yer, olaylar, dönem ve toplumun durumu üstüne geniş bilgi verir. Yazar romanı bu bilgileri vermek için yazmaz, ama olayların geçtiği belirli bir toplum çerçevesini anlatırken, ister istemez, o günkü toplumsal ilişkilerin bilgisini de vermek durumunda kalır. Roman toplumcu-gerçekçilik (sosyalist gerçekçilik) anlayışına göre yazılmışsa, yalnızca toplumsal koşullar hakkında bilgi vermekle kalmaz. Görünürde olanın, dışta görünenin temelindeki tarihin ve gelişmenin harekete geçirici güçlerin durumu hakkında da belirli bilgiler verir.

Romanda olayları izlerken, belirli bir dönemin nesnel

sınıf ilişkilerini ve bu sınıfların arasındaki sınıf çatışmasını da öğrenmiş oluruz. Toplum sınıflara ayrılır. Toplumsal ilişkiler denen ilişkiler, sınıfların karşılıklı ilişkisinden başka bir şey değildir. Romanlar bize, sınıfların karşılıklı ilişkilerini ve tarihteki gelişimini verirler. Cervantes, Don Quijote'de yükselmekte olan burjuva toplumla, çökmekte olan feodal toplum arasındaki sınıf ilişkilerini ve sınıf savaşımını roman kahramanlarının fantastik serüvenlerini ve çeşitli öyküleri anlatırken tanımlamış oluyor. Bu romanı okurken, belli bir dönemin (İspanya'nın) tarihini, Avrupa'nın tarihini ve dünya tarihinin içine girdiği yeni dönemin özelliklerini öğrenmiş oluyoruz. Aynı tarihsel dönemde İngiltere'de yaşamış başka bir yazar, William Shakespeare, aynı şeyi başka bir biçimde yapıyor. Charles Dickens da kendi tarihsel döneminin sınıflar ilişkisinin olaylarını anlatır İki Şehrin Hikayesi'nde. Cervantes ve Shakespeare'den Balzac'a yani 16.yüzyıldan 19.yüzyıla değin, burjuvazi ile soylular arasındaki sınıflar mücadelesi anlatılır çeşitli yönlerden.

Sınıfların nesnel ilişkisi ve mücadelesi tek yönlü değildir. Bu ilişkiler sayısız görüngenü içinde ve çeşitli biçimlerde kendisini ifade eder. Gerçek bir edebiyatçı bu ilişkileri zenginliği içinde gözlemler. İyi bir roman yazarı, belli bir temayı, belli bir konuyu bir eylem üzerinde anlatırken, gelişmekte olan ile çökmekte olanı; yükselmekte olanla, düşmekte olanı birlikte verir. Burada sanatçının en önemli görevi tipik karakterleri anlatırken, tipik durumları da anlatabilmesidir. Bu yönüyle iz bırakan sanatçılar var. Rus yazarlar Turgenyev, Babalar ve Oğullar'da; Gonçarov, Oblomov'da eski toplumun bağrında doğmakta olan yeni ilişkileri romanlarında ele aldıkları bireyler üzerinden, onların ilişkilerinden ortaya koyarlar. Bu yapıtlarda eski toplumsal ilişkilerin yarattığı tipik karakterle yeni olan, doğmakta olan burjuva ilişkilerin şekillendirdiği bireyler ve onların arasındaki çatışmalar tanımlanırken, bununla iki toplumsal ilişki tipinin çelişkileri ve çatışmaları anlatılmış oluyor. Çehov yapıtlarında, hem yeni toplumu anlatır, hem de yeninin yanında hala varlığını sürdürmekte olan ilişkilerin çizgilerini anlatır.

Feodal düzen yıkılıp giderken, yerine geçen burjuva toplumsal düzen ise, kendi yıkılış öğelerini daha doğarken, kendi içinde taşır. Burjuva sistem, bir toplumsal sistem ola-

rak kendi ayakları üzerinde durur durmaz tüm ilişkilerini çürütür. Burjuva bireylerin ilişkileri, sömürü, aldatma, yalan, ikiyüzlülük, yabancılaşma ve daha da çürüme belirtileriyle kendini her ilişkide belli eder. Stendhal, Dickens, Zola burjuva ilişkilerin nasıl çürüdüğünün bir resmini çizerler. Burjuva toplumsal ilişkiler çürümeyle birlikte vardır ve çürüme içinde ilerler. Ama başka bir toplum tüm canlılığıyla onun yerini alma hazırlıklarını yapmaktadır. Ardılı, burjuva toplumun karpısına dayanmıştır.

Kapitalizmin belli bir gelişme düzeyinde proletarya sahneye çıkar. Sınıf savaşımı artık proletarya ile burjuvazi arasındadır. Artık yeni bir nesnel toplumsal gerçeklik oluşmuştur. Sanat sınıfların arasındaki karşılıklı ilişkileri ve sınıf savaşımını ve bunun temelindeki çözümlenemez çelişkileri, nesnel gerçekliği verebiliyorsa, nesnel zeminlerden hareket etmiş olur. Proletaryanın durumu ve savaşımı 19. yüzyılda yazılan çeşitli romanlarda, sanat eserlerinde belirli çizgilerle kendini göstermeye başlar.

Emekçilerin içinde oldukları o korkunç koşullar, yokluk ve yoksunluk içindeki durumları, yaşamları ve duyguları ile mücadeleleri bu yüzyılda ortaya çıkan yeni roman türünün konusu olmuştur. E. Zola, Germinal'de, maden işçilerinin korkunç yoksulluğunu, çok ağır çalışma şartlarını, burjuvazinin dünyasından tamamen farklı olan emekçilerin dünyasını detaylı olarak işler. Zola bu romanı ile maden işçilerinin durumunu, ölümle içiçe geçen yaşamlarını anlatmakla tüm ülkelerdeki maden işçilerinin şartlarını anlatmış oluyor. Hatta bir sonraki yüzyılı da anlatır. Germinal'de maden işçilerinin eylemleri ve sendikal örgütlenmeye öngelen dayanışma sandıkları biçimindeki sınıf örgütlenmesinin anlatılması romanın çok önemli bir yanındır. N. Çernişevski ise Nasıl Yapmalı'da doğmakta olan "yeni insan"ı anlatırken, bunu kadınlardan oluşan terzi atölyesindeki kolektif işletme örneğiyle somutluyor. Proletarya çağın biricik devrimci sınıfıdır. Ondan kaynaklanan devrim sanatta çeşitli yönleriyle ele alınır.

Bir önceki yüzyılda daha seyrek olarak yazılan emekçi romanı, 20. yüzyılda yaygın hale gelir ve geniş kitleler arasında okuyucu bulur. Emekçi edebiyatının bu denli yaygınlaşmasının nedeni yüzyılın proleter devrimleri ve kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı niteliğidir. Maksim Gorki, J.Steinbeck,

E. Hemingway, D. Dimov ve çok sayıda sosyalist sanatçı bu çağın devrimci niteliğine uygun güçlü romanlar ortaya çıkarırlar. Sosyalist edebiyat yalnızca çağın sınıflar savaşını anlatmakla kalmaz, yani sadece tarihi vermekle yetinmez, aynı zamanda emekçi kitlelerin tarih yapma hareketinin de bir parçası olur.

Sosyalist yazarlar Ekim 1917'den sonra Sovyetler Birliği'ni ve 40'lı yılların sosyal devrimlerini ele alırlar romanlarında. Hem sosyalizm koşullarında sınıf savaşımının nasıl yeni biçimler altında sürdüğünü gösterirler, hem de sosyalizmin emekçiler tarafından nasıl kurulduğunu ve bu süreçte kitlelerin nasıl dönüşüme uğradıklarını gösterirler. A. Şolohov'un Durgun Akardı Don, Don Kıyısında Hasat'ı, Gladkov'un Fabrikası, S. Daskalov'un Yağmurlar Cumhuriyeti, A. Seghers'in Kararı sosyalizmin Rusya'da, Bulgaristan'da ve Almanya'da -Demokratik Almanya- nasıl kurulduğunu anlatır okurlarına.

Sanat eserlerinde, romanlarda, sosyalizme varan tarihin gelişimini, sınıflar savaşımını, başka bir cepheyi tüm canlılığı içinde öğreniriz.

ROMANDA NELERİ ÖĞRENMEİYİZ?

Devrimci işçi sınıfı hareketi nasıl ki dünya proletaryasının enternasyonal sınıf savaşımını kavramak, deneylerinden yararlanmak için büyük bir heyecan ve açıklıkla devrim deneyimlerini irdeliyorsa; her sınıfın devrim karşısındaki tavrını ayrı ayrı inceleyerek, sınıflar savaşımının bireyler düzeyinde nasıl algılandığını; bireylerin bu süreçteki çok yönlü ve çok değişken olan davranışlarını da öğrenmelidir. Devrim dönemlerinde romanın daha çok okunması bu gereksinimin bir ürünüdür. Devrimin gelişimini romancıdan da izlemeli ve anlamalıyız.

Sosyalizmi, burjuva toplumun insanıyla kuracağız. Yeni bir toplumsal sistemi kuracak olan işçi sınıfıdır. İşçi sınıfı ise burjuvazinin ideolojik etkisi dışında değildir. Burjuva toplumda olan her birey, burjuva ideolojisinden bu ya da şu biçimde etkilenir. Biz, halk kitlelerinin üzerindeki burjuva ideolojisinin etkilerini kırmak, proletaryanın dünya görüşü olan bilimsel sosyalizmi kitleler arasında yaymak için kesintisiz bir

ideolojik mücadele veriyoruz. Devrimci Marxizmin bu konudaki hedefi açıktır: Devrimci teoriyi kitleler arasında maddi bir güç yapmak ve geniş halk kitlelerini dünyayı dönüştürme mücadelesine çekmek. Bunun için kitlelerin durumunu çok yönlü ve bütünlüklü olarak kavramak gerekiyor. Örnek vermek gerekirse, eğer kitlelerin yalnızca burjuva etkisinde kalmış, kafalarında burjuva dünya görüşüyle hareket eden bir edilgenlik içinde görürsek, sadece gerçeğin bir yönüne dikkat etmiş oluruz, oysaki aynı insanlar bu toplumu yıkacak bir dinamizmi de taşıyorlar. Ve yeni toplumu bu insanlarla inşa edeceğiz. Fakat kitlelerdeki devrimci olgu yönüne bakarsak sadece, o zaman da, onların devrime yönelmelerini yavaşlatan ve bazen de engelleyen burjuvazinin etkisinde kalmış halini görmemiş oluruz. Yapmamız gereken insanları sosyal hareket içinde ve geniş bir bakış açısıyla değerlendirmektir. İşte iyi yazılmış romanlar, özellikle sosyalist yazarların romanları, bize, kitlelerin durumunu, gelişimini geniş olarak, her yönüyle ve bütünlüklü olarak gözlemleme olanakları sunar.

Sosyalist yazarların romanlarında, roman karakterleri toplumdaki gelişmelerden kopuk olarak, kendi başına değil, toplumla karşılıklı ilişki ve etkileşim içinde; düşüncelerini etkileyen sosyal çevre ile birlikte, yani yaşamın bütün canlılığı içinde anlamlandırılır. Hiç kimse yaşadığı toplumdaki bağımsız değildir. Duygularıyla, düşünce biçimleriyle, davranışlarıyla, içinde oldukları sosyal çevrenin ve toplumsal sınıfın özelliklerini yansıtır. Bu gerçekten hareketli, emekçi kitleleri kafamızda oluşturduğumuz haliyle değil, yaşamdaki, sosyal çevre içindeki, sosyal gruplarla ilişki halinde görmeli ve gözlemlemeliyiz. Kitlelerin durumu olduğundan farklı görülmemeli ve gösterilmemeli. Belki bir çevre içinde ama sürekli bir dönüşüm içinde kavramalıyız. İyi romanlarda bireyleri çok yönlü, bütünlüklü olarak ve dönüşüm halinde görebiliriz.

Maksim Gorki, romanının da adı olan Klim Samgin karakterini bütün yönleri, eğilimleri, etkileşimi, değişimi içinde tanımlıyor. Okur roman kahramanını bütün olaylar dizisi ve akışı içinde izliyor. Klim Samgin adı bütün o olaylar bütünüyle birlikte çağrısını yaratıyor. Rusya'nın sözü edilen tarihsel dönemi, yetkin bir anlatımla gözlerimizin önüne serilirken, Klim Samgin de bu tarihi akışın bir parçası olarak karşımıza çıkıyor. Klim Samgin'i etkileyen, onun duyguları, düşünceleri

rini biçimlendiren ve hem iç dünyasını ve hem de dış dünyasını altüst eden sosyal çevrenin değişimi kendi akışı içinde konuyor. Okur Klim Samgin'i bütün halleriyle iyice kavramış oluyor. Biz kahramanı kendisi hakkında söyledikleriyle değil de onu toplumsal ilişkiler içinde, nesnel olarak, kendi yaptıklarıyla öğrenmiş oluyoruz. Şolohov, ayrı ayrı roman kahramanları olan Gregori Melkov ve Davidov karakterlerini ele alırken aynı şeyi, Gorki'nin yaptığını yapıyor. İlkinin devrim sürecinde, diğerini devrim sonrasında sosyalizmin kuruluş sürecinde olaylar içindeki yerleriyle tanımlanıyor. Kahramanlar, onları etkileyen, düşüncelerini belirleyen sosyal ilişkilerin içinde anlamlandırılıyor. Ve biz bu kahramanları bütün özellikleriyle tanıyoruz artık.

Ernest Hemingway'nin Çanlar Kimin İçin Çalıyor'daki kahramanları tüm ilerilikleri, devrimci konumlarına ve mücadelelerine karşın, bazıları içlerinde eski toplumun çizgilerini taşıyor. Kişiler yalnız ileri yönleriyle değil, geri yönleriyle de güçlü kişilikleri kadar, zayıf taraflarıyla da yer almışlar. İspanya 1936 savaşında bu insanlarla savaş veriyor faşizme karşı.

Devrimci bir anlayışla hareket eden insanların üzerinde eski toplumun izlerini taşıdıklarını bilmemiz, devrim sürecinde ve sosyalizm sürecinde, eski toplumun etkilerini nasıl aşmamız gerektiğini anlamamız için önemlidir. Emekçilerin düşüncelerinden burjuva etkiler önce devrim sürecinde büyük bir darbe yer, çünkü devrim, eski sistemle en köklü kopuş demektir. Eskinin tamamen aşılması için toplumun bir dizi dönüşüme uğraması gerekiyor. Çünkü sosyalizm, içinden çıktığı eski toplumun çizgilerini bir süre bağrında taşır. Yüzyılların alışkanlıkları, düşünme biçimi öyle bir çırpıda aşılmıyor. Bu ancak sosyalizmden üst aşama olan komünizme geçişte aşılabılır.

Sosyalizmin kuruluşunu anlatan toplumcu-gerçekçi romanlar, Fabrika, Karar, Yağmurlar Cumhuriyeti, Don Kıyısında Hasat yeni toplumun nasıl eski toplumun insanlarıyla kurulduğunun birer belgesi adeta. Bu insanlardır dünyayı dönüştürenler. İnsanlar dünyayı dönüştürürken, kendilerini de dönüştürüyorlar. Sosyalizm güçlü bir kapitalist dünyanın yanında inşaa ediliyor. Sosyalizm nasıl burjuva toplumu etkiliyorsa, burjuva toplum da sosyalizmi inşa eden insanlar

üzerinde etkide bulunur. İki sınıfın, iki dünyanın arasındaki savaşım bütün şiddetiyle sürer. Sosyalizmi anlatan buradaki insanların yaşamlarını kaydeden romanlar bu savaşımı çeşitli yönleriyle betimlerler.

Kitle içinde çalışma yapan, kitleleri sosyalizm davasına kazanmak isteyen devrimciler açısından kitlelere yaklaşırken, bireylerle ilişki kurulurken iyi bir romancı titizliği, dikkati ve gözlemciliğiyle hareket etmeliyiz. Kitlelerin, tek tek bireylerin duygu, düşünce ve yönelimlerini, bütün özellikleriyle, bütün detaylarıyla öğrenmeliyiz. Ve her kişiye romanlarda olduğu gibi büyük bir önem vermeliyiz. Romanlardan nasıl öğreneceğimizi bilmeliyiz.

ÇANLAR KİMİN İÇİN ÇALIYOR?

-ERNEST HEMINGWAY-

Hemingway'nin Çanlar Kimin İçin Çalıyor'u, İspanya iç savaşının romanıdır. Bugün dünyada halen, İspanya iç savaşına bir ilgi sürüyorsa, bunda Hemingway'nin ve romanının katkısı çok büyüktür. İspanya iç savaşı hakkında (1936) pek bilgisi olmayanlar bile, bu roman sayesinde hem bilgi sahibi oldular, hem de ilgileri arttı. Bunda Hemingway'nin İspanya ve İspanya iç savaşı hakkında derinlikli bir bilgisi ve kavrayışının tartışmasız katkısı var. Bu iç savaşı bütünlüklü ve derinlikli kavramayan biri böylesi etkili bir kitabı yazamazdı. Hemingway'nin iç savaşta taraf olduğu çok açık. Yazar ilerici güçlerin tarafında, devrimin tarafında, işçi sınıfının tarafında. Çanlar Kimin İçin Çalıyor bunu zaten yeterince yansıtıyor. Olayları anlatırken yer yer "tarafsız"mış gibi görünse de, bu sadece görünüşteki bir "tarafsızlık"tır. Gerçekte ise Hemingway anti-faşist güçlerin, İspanya halkının bir kürsüsü ve ağzı olarak davranıyor.

Hemingway İspanya iç savaşında taraf ama anarşistlerin, troçkistlerin değil, komünistlerin yanında saf tutuyor. Anarşistlerin iç savaş sırasında, ortak mücadeleye katkıları olmakla birlikte, devrimci mücadeleye zarar da veriyorlar. Hemingway romanında hem anarşistleri, hem de troçkistleri eleştirmekten kendisini esirgemiyor. Yöneltiği eleştiriler romana başka bir anlam ve boyut kazandırıyor. Yazar, iç savaşı, savaşın cephesini, savaş yönetenlerin, ge-

nerallerin gözünden değil de cephede çarpışan gerillaların gözünden anlatıyor. Yöntem olarak Tolstoy'un Savaş ve Barış'taki yöntemine başvuruyor. İç savaşta, zaten savaşı yönetenlerin gözünden anlatan çok sayıda kitap var. Bu roman generallerin bakışlarını da yer yer yansıtmakla birlikte, asıl olarak sıradan insanların, sıra neferlerinin duygu ve düşüncelerine yer veriyor. Bu yön, eserin belirgin bir yönüdür.

Hemingway, bu eserinde, savaşın bir cephesini, bir gerilla birliğinin kısa ama yoğun geçen bir eylem dönemini, daha doğrusu günlerini anlatıyor. Fakat iyi anlatım tekniği sayesinde, o çok kısa, bir-iki günlük süre içinde geçen olayları anlatırken, aynı zamanda, iç savaşın genel durumu ve İspanya hakkında da geniş bilgiler sunuyor.

Çanlar Kimin İçin Çalıyor İspanya iç savaşını belirli kişiler üzerinden veriyor. Roman'ın tam da yapması gereken budur. Olaylar bireylerin yaşamını da onun ilişkilerinde anlatır. Tipik olaylar, tipik karakterle birlikte örülür. Biz roman kahramanlarının yaşamını ve mücadelesini okurken, aslında olayların, tarihin bir dönemindeki akışını da öğrenmiş oluyoruz. Yazarın romanında anlattığı kişiler onun oluşturduğu kurgunun ürünleridir. Fakat bu kişilere İspanya iç savaşında rastlamak mümkündür. Romanda anlatılan tipte insanlar İspanya'da devrim için, İspanya'nın sosyalist geleceği için çarpışan yiğit İspanyol halkının ve İspanya'da yaşayan bütün halkların içinde ve Enternasyonal Tugaylarının içinde vardır.

Çanlar Kimin İçin Çalıyor sanatsal olarak güçlü bir eser. Yazarın gücü gerçekçiliğinden geliyor. Gerçekçiliği ise kişileri, ilişkileri, olayları iyi betimlemesinden gelmiyor; iç savaş gerçeğini çok iyi kavramasından ve doğru anlatmasından geliyor. Onda, kişileri ve olayları anlatırken, ilişkilerin ve olayların örüldüğü bütünsel bir tarih bakış açısı var. Ve tarihin temelindeki çelişkiler ve harekete geçiren güçlerin devrimi var. Onun gerçekçiliği sadece görünürde olan değil, bunun temelinde olanı, tarihin itici güçlerini göstermesinden ileri geliyor. Yaşam çok yönlü ve temeldeki gelişmelerle biçimlenir, sorun yaşamı bu bütünlüğü içinde verebilmektir. Hemingway da eserinde bunu yapıyor.

Hemingway'nin başka eserleri de var. Ancak, onu tüm dünyada ünlü yapan tartışmasız "Çanlar Kimin İçin Çalıyor" romanıdır. İspanya iç savaşında çok sayıda sanatçı yetişiyor

ve üne kavuşuyor. Bunun nedeni, devrimin, halkın faşizme karşı savaşan güçlerinin etkileyici mücadelesidir. Bu savaşta yalnızca İspanya devrimi ile karşı-devrimi karşı karşıya gelmedi, dünya proletaryası ile dünya burjuvazisi; sosyalist dünya ile kapitalist dünya karşı karşıya geldi. İç savaşta Enternasyonal Tugayların çarpışması, iç savaşın başka bir etkileyici yanındır. Böylesine derin içerikli bir savaşın, içeriğinin, etkisini sanata yansıtması kaçınılmazdı.

Hemingway bir grup gerillayı anlatırken bu eserinde, gerilla savaşı hakkında da çeşitli bilgiler veriyor. Romanda askeri taktikler, mücadele yöntemleri, silah ve askeri araçlar verilen bilgiler, Hemingway'nin askeri konularda da yeterli bir bilgisi olduğunu ortaya koyuyor. Bu konuda yaptığı tanımlamalar ve çizdiği savaş atmosferi esere kendine özgü bir özellik kazandırıyor.

Romanın çevirmeni Güler Dikmen Nalbantoğlu'nun belirttiğine göre: İkinci Dünya savaşında Sovyet ve Amerikan orduları, Çanlar Kimin İçin Çalıyor'da tasvir edilen gerilla savaşı ve savaş taktiklerini kendi içlerinde ders olarak vermişler.

Hemingway'nin bu tasvirlerinin nasıl etkileyici ve eğitici olduğunu Fidel Castro'nun anlatımlarından da biliyoruz. Fidel Castro Çanlar Kimin İçin Çalıyor'da anlatılan gerilla taktiklerinden ne denli etkilendiğini "Fidel Castro — İki Ses Bir Biyografi" adlı röportajlara dayanan kitapta heyecanla anlatır:

"İspanya'da cephe dışında da savaşlar oldu. Hemingway'nin Çanlar Kimin İçin Çalıyor'una esin kaynağı olan buydu. İspanya iç savaşında cephe dışında olanların hikayesi bizim çok işimize yaradı. Frankocu birliklerin arka saflarında duran cumhuriyetçi gerillaların, ordunun silahlarını nasıl ele geçirdiklerini bilmek. Bu kitap düzensiz mücadele fikrini geliştirmemde bana çok yardımcı olmuştur.

Bakın, ben Çanlar Kimin İçin Çalıyor'u öğrencilik yıllarımda okudum ilk kez. Sonradan üç kez daha okudum, sanırım. İlerki yıllarda yapılan filmi de biliyorum. Bu kitap ilgi mi çekiyordu, çünkü dediğim gibi konusu düzenli bir ordunun arkasında verilen savaştı. Arka saflardaki savaştan söz eder, gerillayı ve gerillanın sözüm ona düşman kontrolü altındaki bir bölgede nasıl faaliyet gösterebileceğini anlatır. Hemingway'nin

İspanya'daki savaşla ilgili ayrıntılı anlatımlarından söz ediyorum.

Biz düzensiz bir mücadelenin askeri ve siyasi açıdan nasıl olacağını sezgisel olarak biliyorduk. Çünkü Hemingway bütün kitaplarında bunu büyük bir gerçeklikle duru ve açık olarak anlatır. Her şey gerçekçidir, her şey inanılardır. İnsan okuduğunu unutmaz, çünkü yaşamış gibidir; Hemingway'ın, okuyucuya bu acımasız İspanya iç savaşını taşımak gibi bir becerisi vardır çünkü. Sonra Sierra Maestra'daki etkinliklerimiz sayesinde gerilla hayatını bizzat tanıdık. Dolayısıyla da bu kitap bildiğimiz bir şey haline geldi. Danışmak ve esinlenmek için hep ona döndük; artık gerilla olmadığımızda bile..."

ÖNSÖZ, 13.Sayı, Kış '09

GELİŞMENİN ZENGİNLİĞİ VE ÇEŞİTLİLİĞİ

Sanatın gelişimi ve değişimi, toplumun gelişimini ve değişimini yansıtır. Sanatın kendisi de toplumun gelişiminde bir etkide bulunur aynı zamanda. İnsanlar toplumsal çevreyi dönüştürürken, kendilerini de dönüştürmüş olurlar. Kendilerini dönüştürürken aynı anda sanatı da dönüştürmüş olurlar. Tarihin ileriye doğru bütünsel gelişimi sanatı da kapsar.

Tarihin gelişimi çeşitlilik içinde bir gelişimdir. Çeşitlilik içinde gelişim, gelişmenin bir yasasıdır. İnsanın tarihsel olarak oluşmuş gereksinimleri zenginlik ve çeşitlilik gösterir. İnsan doğasının zenginliği, tarihin gelişmesiyle birlikte yeni yönleri ortaya koyar. Gelişme beraberinde yeteneğin değişimini de getirir. İnsanın yeteneği tarih içinde sürekli değişmiştir. Tarihin her aşamasındaki insan yetenekleri, önceki gelişme aşamalarından farklı olmuştur. İleriki aşamalarda kimi yetenekler yok olup giderken, yerini yeni yeni yetenekler almıştır. Kapitalizmin gelişimiyle birlikte, aletle çalışan ve üreticiden başlayıp, üreticiden (emekçiden) sona eren üretim süreci, büyük sanayinin gelişmesiyle birlikte değişime uğramıştır. İşçinin yeteneği fabrikanın dev fiziksel güçlerine geçmiş; işçi makineliliğin sadece gözetleyicisi durumuna gelmiş, üretim süreci de makineden başlayıp, makinede sona ermiştir. İnsan yeteneklerinin değişimi ve çeşitlilik içinde gelişimi, bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte nasıl bir seyir izlediği tarih içinde gözlemlenebilir.

İnsan yeteneğinin zenginliği ve değişiminin en iyi gözlenecek alanlarından biri de sanattır. Sanat toplumsal çevre ve teknikteki gelişmeyi hemen yansıtmıştır kendi alanında. Tiyatronun bugün geldiği düzeye bakılırsa, bu gelişme çok

daha iyi anlaşılabilir. Tiyatronun sahne düzeni büyük ölçüde farklıdır ve teknikteki gelişmeye uyarlanmıştır. Sahne düzeni tekniğe dayanılarak öylesine düzenlenebiliyor ki, sanat yeteneği, estetik, teknikle bir bütünlük oluşturuyor. Tiyatroda insan yeteneği yok olmamış, yeni yönler kazanmış, zenginlik ve çeşitlilik kazanmıştır. Sinema ise 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıktı. Sinema, sanatın, insan yeteneğinin nasıl değiştiğinin; büyük sanayinin, bilim ve tekniğin ürünü olarak oluşmuş olduğunun bir örneğidir. Sinema daha önceki sanat dallarının düzeyini yakaladığı gibi pek çoğunu da geride bıraktı. Sinema günümüzde insan yaşamının vazgeçilmez bir öğesi oldu. Görsel sanatların gelişimi de sanatın, insan yeteneğinin nasıl bir değişim geçirdiğinin iyi bir örneğidir.

Sanatın toplumsal çevre ve onun değişiminden nasıl etkilendiği, kendisi de çevreyi nasıl etkilediği, sanatın, tarihteki serüvenine bakılarak da anlaşılabilir. Sanatta klasisizm, romantizm, gerçekçilik, toplumcu (sosyalist) gerçekçilik sanat yöntemleri birbirinden farklı, birbiri ardına gelen toplumsal çağların durumunu ifade ederler. Çağ değiştikçe, sanat yeni bir öze dolar. Eski biçim yeni öze uymaz; öz, biçimle çatışır, yeni öz, kendine uygun yeni bir biçim yaratır. Eski gerçekçilik anlayışı, yeni öz, proleter devrimler çağını, kapitalizmden sosyalizme geçiş çağını anlatamazdı. Proleter devrimler çağının başlaması ve yükselişiyle birlikte, kendi gerçekliğini sanat yoluyla ifade etmek için yeni bir sanat yöntemi, toplumcu gerçekçiliği yaratmıştır.

Olaylar ve ilişkiler giderek daha karmaşık hale geliyor. Gelişme basitten karmaşığa doğrudur. Gelişmenin karmaşığa doğru ilerlemesini kavramak için güçlü bir yeteneğe, teorik potansiyele ve ileri bir niteliğe sahip olmak gerekiyor. Gelişmenin yönünü anlamak ilişkilerin karmaşıklığını kavramak zorunluluğu her kişi ve ileri oluşumu nitelikli olmaya, niteliğini geliştirmeye zorluyor. Gelişmeyi ve olayların karmaşıklaşan seyrini anlamak için sanat da daha nitelikli olmak zorunda hissetmiştir kendini. Çağımızın basitten karmaşığa ilerlemesi, çağın özünü kavramış nitelikli sanatçıların çıkmasını sağlamıştır. 20. yüzyılda çıkan sanatçılar eski toplumlardaki sanatçılardan karşılaştırılmayacak denli ileri ve niteliklidir. Neruda'nın yanında Heine; Gorki'nin yanında Stendhal nedir ki! Proletaryanın büyük tarihsel devinimi ve yeni bir

dünya savaşımı nitelikli sanatçılar çıkartmıştır.

İnsan ilişkileri sürekli genişliyor. İnsanın dünyası da aynı şekilde durmadan büyüyor. Eski kapitalist dünyadan, insanın her türlü sömürsünün ortadan kaldırıldığı yeni bir dünyaya geçiş, insanın o uzun tarihinde ve yaşamında yepyeni bir döneme geçiştir. Bu geçişle birlikte insanın duygu dünyası son derece büyümüştür. Eski olan bu kopuş duygu dünyasındaki bu büyüme kendini sanat alanında da biçimlendirebilir. İnsan yeni ilişkiler kurduğu, dünyasını büyüttüğü aynı koşullarda sanatını da zenginleştirip çeşitlendirmiştir. Sanat zenginleştikçe, insanın dünyası daha büyümüştür. İlişki diyalektik bir ilişkidir.

Tarihin zenginlik ve çeşitlilik gösteren gelişmesine aykırı olarak, var olan sanat ve kültür ürünleriyle yetinileceğini sanmak dar ve sakat bir anlayıştır. Sanat, insan ilişkilerinin genişlemesi ve insanın dünyasının sürekli büyümesiyle birlikte daima zenginlik ve çeşitlilik içinde ilerleyecektir. Sanatın bu gelişmesi tarihin tüm zenginliği ve çeşitliliği içindeki gelişmesinin bir ifadesidir.

ESKİ TOPLUMSAL YAPININ YENİ İNSAN İLİŞKİLERİNE DAR GELMESİ

Tarihte öyle aykırı olaylar vardır ki bu olayların belirli toplumsal temelleri ve yaşamdan kaynaklanan nedenleri vardır. Sanat, bu aykırı olaylarla ilgilenmiş, onları, sanat yoluyla yeniden ele alarak yüzyıllarca yaşamasını, gelecek kuşaklara taşınmasını sağlamıştır. Gerçek sanat yapıtları, o günkü toplumda aykırı olarak görülen olayların, yaşamdan, yaşamın gelişmesinden ileri gelen nedenselliklerini, toplumsal temelleriyle birlikte ortaya koyar. Yüzlerce yıl önce yazılmasına karşın, günümüzde bile hala belirli bir ilgiyle karşılanan sanat yapıtları böyle yapıtlardır.

Toplumda aykırı olarak görülen ve sık sık o günkü anlayışla, toplumsal ilişkilerle çatışmaya giren, fakat yaşamın kendisinden kaynaklanan bir ilişki kadınıla erkek arasındaki ilişki biçimidir, aşktır. Bazen bir kadınıla bir erkeğin aşkı, aşkı ifade etme biçimi, dönemin yerleşik anlayışıyla, o günkü toplumsal kurumlarla çatışmaya, çelişkiye girebiliyor. Aslında böyle bir olay kendi başına, yeni ve doğmakta olan yeni bir

toplumsal ilişkinin habercisi olabilir. Bağrında yeni bir toplumun ilişkilerini oluşturan eski toplumsal düzen, zorunlu olarak yıkılacaktır. İki sevgilinin aşkı bize yepyeni bir dönemin, koskoca bir çağın gelmekte olduğunu haber verebiliyor.

Shakespeare'in Romeo ve Juliet'i, iki sevgilinin aşkı verirken başarılı bir şekilde, bu iki genç insanın aşkı ile o günkü toplumsal ilişkilerin nasıl da birbiriyle çatıştığı; eski toplumsal ilişkilerin doğmakta olan yeni insan ilişkileriyle çelişki içinde olduğu; eski yapı ve anlayışın çok zengin olan insanın doğasının serpilip gelişmesi önünde engel oluşturduğunu ifade ederek; insanın genel olarak gelişmesinin karşısına geçen, bireylerin büyüyen duygu dünyasına nasıl da dar geldiğini göstererek, eski toplumsal ilişkilere sert bir eleştiri yöneltmiş oluyor. Romeo ve Juliet birbirine aşık olurken, bir bakıma imkansız istemiş oluyorlar. Çünkü ikisinin ait olduğu soylu aileler birbirine düşman iki aile. İkisinin aşkı bu eski düzenin ailelerini karşı karşıya getiriyor. Bu aşk, o günkü ilişkilere, değer yargılarına aykırı. Bu aşk varlığıyla o günün toplumunu da sorgulamış ve aşılması gerektiğini göstermiştir. Eski yapı tüm kurumlarıyla gelişmekte olana, yaşama, yaşamın akışına dar geliyor. İki sevgilinin trajik ölümü, eskinin; yeninin, doğmakta olanın peşini bırakmadığını; yeninin tam olarak ortaya çıkması için uzun ve sancılı bir sürecin geçmesi gerektiğini anlatıyor bizlere.

Benzer aşk öyküleri bu topraklarda da geçiyor. Bize kadar gelen yüzyıllar öncesi ilişkileri anlatan bu öykülerin tümü de içinde buldukları toplumsal ilişkilerle çatışma içinde geçmiştir. Ya da bu çatışmayı yansıtan aşk öyküleri (aşk masalları) bize kadar gelmiştir. Eski toplumsal düzene aykırı olarak ortaya çıkmış, onunla çatışarak devrimci bir rol oynamış olan aşklar, bu yüzden halkın içinde yaşamış ve bu devrimci insancıl niteliğinden ötürü bize kadar gelebilmiştir. Kitleler, tarihte devrimci rol oynamış olan olaylara ve insancıl (hümanist) ilişkilere büyük önem verirler. Burada esas olan bu ilişkinin içeriğidir. Etkileyici bir içeriğin, bir konunun Shakespeare gibi büyük bir yazar tarafından verilmesi, onu kalıcı hale getiriyor.

Güçlü bir yazar olan Şolohov'da tanınan yapıtı Ve Durgun Akardı Don'da etkileyici bir konuyu, bir aşkı, Grigori ile Aksinya'nın aşkı anlatıyor. Roman, Rusya'da dev-

rim öncesi ve devrim yıllarını gelişmelerin bütün o karmaşık oluşumu içinde gözlemliyor. Eski toplumsal yapı, bütün ilişkileriyle çürümüştür ve çağdaş gelişmeyle tam bir karşıtlık içindedir. Aile ilişkileri geleneksel durumu yansıtıyor. Toplum kadın ile erkek arasındaki ilişkiye müdahalede bulunuyor. Eski toplum varlığını sürdürmek için direnirken, yeni, devrimci, sosyalist bir hareket ise, gelişmenin önünde engel olan bu toplumu yıkmak için büyük bir mücadeleye girmiştir. Eski toplumsal yapı Grigori ile Aksinya'nın aşkına da dar geliyor. Bu aşk, eski toplumun artık daha ileri bir topluma yerini bırakması gerektiğini ve bunun bir zorunluluk olduğunu gösteriyor. Şolohov, eski dar yapıyla çatışan iki sevgili arasındaki bu ilişkinin kaynağını, değişmekte olanı, yine olayların kendi akışı içinde veriyor.

Bu çatışma günümüz edebiyatı tarafından da işleniyor. Örnek, Latin Amerika edebiyatı bunun çeşitli biçimlerini tanımlar. Günümüzde bu çatışma farklı biçimler almıştır. Modern burjuva toplumunda özünde eski toplumsal ilişkilerle, onun yerini almakta olan yeni toplum arasındaki çelişki ve savaşım kendini bireyle birey arasında bireyle toplum arasında çok zengin görüngüler içinde ortaya koyuyor. Gelişmekte olan yeni insan ilişkileri, büyüyen insan duyguları, ve halk kitleleri arasında gelişen hümanizma, var olan toplumla her alanda çatışma içinde ve bu eski toplumsal düzen kaçınılmaz olarak yıkılacaktır.

DUYGULARIN İNCELMESİ

İnsanın sınıfsız topluma doğru olan tarihi yürüyüşü beraberinde duyguların incelenmesini de getirmiştir. Bu yürüyüş tarihin çeşitli aşamalarından geçerek bugüne kadar gelmiştir. İnsanın duygu dünyası da toplumların gelişimine bağlı olarak gelişim ve değişim geçirmiştir.

İnsanın duyguları bugün geçmiş dönemlere göre çok daha incelenmiş ve duyarlı duruma gelmiştir. Dünün toplumları sınırlılıkları olan toplumlardı. Her gelen toplum geçmişin sınırlılıklarını aşsa da kendisi de sınıflı bir toplum olması ve içinde bulunduğu tarihi şartlar nedeniyle kendi sınırlılıklarını birlikte getirmiştir. Sınıflı toplumların sonuncusu olan kapitalist toplum, tarihsel olarak daha ileri bir gelişme aşaması-

nı temsil eder. Buna karşın bu toplum, kapitalist üretimin getirdiği sınırlılıklara sahiptir. Kapitalist toplum, tüm insan ilişkilerini geliştirdikten belli bir dönem sonra, her türlü gelişmenin karşısına geçmiştir. Kapitalist toplum sanata, şiire ve edebiyatın gelişmesinin de karşısına geçmiştir aynı zamanda. Kapitalizmin tüm sınırlılıklarına ve engellemelerine rağmen, sanat, bu toplum altında insanın duygularının incelenmesi rolünü yerine getirmeyi sürdürmüştür.

Sanat, edebiyat duygularımızı en iyi yansıtan, insanın en etkin zihinsel üretimidir. Sanatın gelişimi duyguların durumu hakkında bize bir düşünce verir. Örnek olarak şiiri ele alalım. Dünya şiirinin tarih içindeki değişimi derinlikli olarak incelendiğinde, duyguların bugünkü kadar incelenmiş haliyle yansıtılmadığı görülebilir. Geçmişin aşk üzerine yazılmış en iyi şiirleri bile duyguların serpilip gelişemediği bir dönemin izlerini taşıyor. İnsanlar toplumun baskıları nedeniyle duygularını tam ifade edememişlerdir. Duyguları anlatmada daha duyarlı olan sanatçılar da, duygularını yeterince ifade edememişlerdir. Aynı durum roman ve öykü için de geçerlidir. Geçmişin en iyi aşk öyküleri ve romanları, günümüzde olduğu gibi aşkı en güzel yönleriyle anlatmışlardır. İnsanların aşk için çektikleri acıları, sınırsız özverilerini anlatıyor. Fakat sıra aşkın kendisini anlatmaya gelince, dönemin baskıları, engelleri, sınırlılıkları devreye giriyor. En güzel aşk öyküleri, aşk için yapılanları anlatır, ama henüz aşkı anlatmaz.

Tarihte gelişme sadece edilgen bir evrim içinde değildir. Uzun dönemleri kısa süreye sığdıran dönemler vardır. Böylesi dönemlerde dönüşümler de çok kısa sürede ve hızlı olur. Kapitalist çağda durum tam da böyledir. Toplumun hızla dönüşümüyle birlikte, duyguların ifade edilmesinde de hızlı bir değişim yaşanmıştır. Bu dönüşüm çağımızın şiirinde, romanında, öykülerinde, sinemada ve şarkılarda rahatlıkla gözlemlenebilir. Bugünün toplumu da bir baskı toplumdur ve kendi koyduğu sınırlılıklara sahiptir. Önceki toplumlarla karşılaştırıldığında, bugün insanlar tüm bu baskılara ve engellere rağmen duygularını düne göre daha iyi ve ince bir şekilde ifade edebiliyor.

Kadının tarihteki durumu, bize, kadın ve erkek arasındaki ilişki ve duygu dünyasının gelişimi hakkında değerlendirme yapma olanağı verir. Kadının köleleştirildiği, aşı-

ğlandırıldığı, erkeğin egemen olduğu bir toplumda aşkın tüm doluluğuyla yaşandığı söylenemez. Kadın üzerinde bu denli bir toplumsal baskı varken, kadın duygularını tümüyle nasıl tam açığa vurabilir ve yaşayabilir ki? Bu toplumlarda kadın için onca şiir yazılmasına rağmen, kadının durumu değişmemiştir. Geçmiş çağlar kadının kendini rahatlıkla erkeğine veremediği, aşkı gerçek anlamıyla yaşayamadığı bir durumu anlatır. Çağlar değiştikçe aşkı yaşama, duyguları ifade etme de değişime uğramıştır.

Yeni insanı ve yeni insanın duygularını çok yönlü olarak ele aldığı ünlü romancı Nasıl Yapmalı'da Çernişevski duyguların değişimini de anlatıyor.

"...Yine bu öykülerden anlıyoruz ki aşk, o zamanlar insan yüreğini şimdiki denli heyecanla titretmiyordu, şimdi bizim duyumsadığımız şekilde duyumsanmıyordu. Oysa Baccocio'nun yaşadığı döneme aşkın tadını çıkararak çağ denilmektedir. Hayır, canım buna aşk mı denir? Aşkın yarısını bile tadamıyordu o zaman yaşayanlar. Duyguları sığıdı, aşkla doyurulmuş olmanın ne demek olduğunu bilmezlerdi onlar; bu duyguları geçiciydi."

Çernişevski, kendi döneminden 500 yıl önce yaşamış insanların yaşadığı aşkı, sığ olarak değerlendirmekte ve kendi çağında aşkın tadına varılarak yaşandığını söylemekle tarihin doğru bir gözlemini yapmış oluyor.

Duyguların sığıktan kurtulması, daha derinlikli, daha anlamlı yaşanması, yani insanca olması için var olan insanlık dışı koşulların ortadan kaldırılması gerekiyor. Çünkü insan içinde bulunduğu koşulların (çevrenin) ürünüdür. Sürmekte olan koşul ve bu koşulları devam ettiren bugünkü toplumun dönüşümü başlamış ve sürmekte olan bir süreçtir. Toplumu dönüştürme süreci aynı zamanda insanların kendilerini de dönüştürdükleri bir süreçtir. İşte bu yeni koşullarda, bu insan toplumunda aşk bütün doluluğuyla ve en güzel haliyle yaşanacaktır.

ÖNSÖZ, 14.Sayı, Bahar '09

ANA VE DEMİR ÖKÇE'NİN DEVRİMCİ İÇERİĞİ

Gorki'nin dünyada çok iyi tanınan eseri Ana ve J. London'ın çok iyi bilinen eseri Demir Ökçe birer proleter roman örneğidir. Proleter roman 19. yüzyılda ortaya çıkar, fakat asıl önemini ve niteliğini 20. yüzyılda kazanır. Demir Ökçe ve Ana 20. yüzyılın ilk güçlü proleter roman örnekleridir. Proleter devrimci nitelikleriyle aynı zamanda partizan roman özelliği gösterirler. Daha sonra yazılan pek çok proleter roman, bu iki güçlü eserin izlerini taşır. Bu iki eserden sonra proleter roman yüzyıl içinde gitgide yaygınlık gösterir.

Demir Ökçe ve Ana emekçilerin içinde buldukları o çok kötü yaşam koşullarını sergilemekle kalmaz; bu insanlık dışı koşullara karşı ayaklanan emekçi insanlığın örgütlü mücadelesini de yansıtırlar. Dünyayı örgütlü olarak değiştirme yönelimi proletaryanın temel bir yönelimidir. Burada anlatılan proleterler örgütlü, bilinçli ya da bu yönde ilerleyen insanlardır. Roman kahramanları bilinç ve örgütlülüğün verdiği kendine güven içinde hareket ederler. Sosyalist bilimle donanmış, bağımsız sınıf partisinde örgütlenmiş ya da onun tarafından harekete geçirilmiş kimselerdir yeni yüzyılın proleterleri. Bu romanlarda karşımıza çıkan proleterler edilgen değil son derece aktif devrimcilerdir.

Ana ve Demir Ökçe olgunlaşmakta olan proleter dünya devriminin ilk coşkulu anlatımıdır. Her iki eser yalnızca bu iki ülkedeki devrimci mücadelenin gelişimi değil, dünya devriminin gelişimini de yansıtırlar. Dünya devrimi anlayışı, dönemin bir devrimci anlayışıdır. Komünistler kendi buldukları ülkelerde devrim mücadelesi verirken, bu mücadeleyi dünya devrimiyle bağlantılı olarak ele alırlar. Ana ve Demir

Ökçe bu bağlantıyı ve anlayışı, yani proletaryanın evrensel kurtuluş mücadelesinin nasıl tüm ülkelerin devrimci emekçilerinin ortak bir davası ve ortak bir anlayışı olduğunu işler.

Her iki romanda da aynı devrimci kararlılığı ve aynı proleter ateşliliği görüyoruz. Devrimci coşku, eski sömürü toplumu yıkmaya girişen ve yerine yeni bir toplum, sınıfsız bir toplum koymak için sınırsız bir özveri ve büyük bir canlılık içinde kavgaya atılan devrimci sınıfın varlığından ve savaşımından geliyor. Devrimci hareketin o an içinde bulunduğu durum ne olursa olsun, burjuva saldırılar ne denli ağır biçimde sürerse sürsün, hareket tüm o kapitalist dehşet ve vahşetin orta yerinde bir devrimi hazırlıyor ve ona yöneliyor.

Demir Ökçe yazıldığı zaman Amerika'da sosyalistlere karşı katliamlar düzenleniyor, en ağır hapis cezaları veriliyor, kısacası kapitalist barbarlık en üst düzeye tırmanıyordu. Ana'nın yazıldığı Rusya'da ise 1905 devrimi yenilgisi etkisini sürdürüyor, gericilik bütün ağırlığıyla toplum üstüne çöküyordu. İşte Demir Ökçe ve Ana tam da bu sırada, gericiliğin orta yerinde yazıldı. Devrim davasının sürdürdüğünü ve devrimi yaratan koşullar oldukça, kitlelerin çok daha büyük bir öfke ve güçle ortaya çıkıp devrimci eserlerini tamamlamak istediklerini ortaya koymuşlardır. Emekçilerin bu yönelimini ve kararlılığını en güç koşullarda ortaya koymasını bilmişlerdir. Ana ve Demir Ökçe'nin tam da egemen sınıfların gericiliğinin en koyu şekilde uygulandığı bir sırada yazılması bu iki eserin devrimci önemini daha bir artırmıştır.

Tarihsel süreç çelişkiler içinde ileriye doğru ilerlerken, eski toplum parçalanıp dağılıyor. Eski düzenin egemenleri devrimci güçlere karşı saldırılarını arttırdıkça güncel toplumun parçalanması ve dağılması da o derece derinleşiyor. Üzerinde durduğumuz romanlar, eski toplumun çürüyüp dağılıp, olayların seyri içinde ve çeşitli yönleriyle ortaya döküyor. Özel mülkiyet toplumu tepeden tırnağa parçalanıp dağılırken, onun yerini alacak gelecek toplumun bütün çizgileri de güncel toplumun bağrında iyice belirginleşiyor.

Eski toplum, ölü, donuk ve katılaşmış ilişkilerle karakterize edilir. Yeni toplumun, sosyalizmin güçleri ise canlılığın, yaşamın ve geleceğin insanca ilişkilerini temsil ediyor. Demir Ökçe ve Ana bu yaşam dolu gelişmeyi, bu gürül gürül akan nehri bütün gerçekliği ve coşkusu içinde betimliyor.

J. London'un ve M. Gorki'nin burada anlattıkları insanlar, yeni insandan başkası değildir. Tüm yaşama sevincini yitirmiş o eski toplumun insanının yerini, bu toplumu dönüştüren, kendisi de eylem içinde ve eylemle dönüşen, yaşam yüklü, diri, capcanlı ve önünde büyük bir gelecek uzanan yeni insan.

ANA
- MAKSİM GORKİ-

Sosyalist romancılığın ilk ve temel yapıtlarından olan Ana aynı zamanda devrimci sanatın da güçlü bir örneğidir. Proleter yaşam biçimi kapitalizmin olduğu her yerde aynıdır, evrenseldir. İşçi çalıştığı fabrikaya, makinelere ve ürettiklerine yabancı gözyle bakar. Üretim tüm sonuçları işçinin kendi öz toplumsal emeğini temsil eder ama ona yabancılaşmış bir güç olarak.

Her işçi canı sıkın olarak gider çalışmaya. Fabrikayı ve işi sevmez. Ölümüne gider gibi gider fabrikaya. Suratı asıktır, hırçındır, bıkkındır. Küfürcü ve kavgacıdır. Yüzü gülmez çalışırken, yaşam onun için yoktur orada. O orada kendisine ait değildir -bir başkasıdır.

Fabrikadan adımını dışarı atar atmaz yüzü güler, içine canlı bir hava dolar, farklı bir insan, kendisine ait bir insan olur. Evde, kahvede, meyhanede biraz olsun zevk almaya başlar. Bunlar da olmasa insan olarak yaşamasının hiçbir anlamı olmazdı.

Evinde mahallesinde hep kavga çıkarır. Birbirlerine ve ailelerine karşı katı ve acımasızdır. O, insanlık dışı koşulların, toplumsal çevrenin bir ürünüdür yalnızca.

Çalışma koşulları ağır ve tüketici, çevreyle olan ilişkileri düşmancadır. Karısına ve çocuklarına karşı dahi kaba ve yabancılaşmıştır.

O, ağır ve sefalet içerisindeki koşullarda yaşamını çabuk tüketir ve genç ölür. Yaşadığı kapitalist toplumda emekçilerin yaş ortalamasının düşük olması bu yüzdendir.

Emekçilerin kendi ezilmişliklerinin, soyulmalarının farkına varması mülk sahipleri için büyük bir tehlikedir. Onlar bu yüzden halk kitlelerine obskürantizmi (onlar bilmesincilik) uygularlar, kitlelere bilinç taşıyan komünistleri, ilerici yazarları en ağır baskı altına alırlar. Ama yine de emekçilerin

gerçekleri öğrenmelerinin önüne geçemezler.

İşçilerin devrimci politik bilinçle ilk temaslarında, kendi aralarında olan nefret, rekabet ve güvensizlik ortadan kalkar; yerini güven ve dayanışmaya bırakır. İşçiler yaşadıkları ülkede kendi yaşam koşullarının farkına vardıkları zaman dünyadaki bütün işçilerin de durumlarını kavrar, aynı sınıfsal durumda olduklarını ve aynı ortak amaçlara sahip olduklarını bilirler; bütün ülkelerin işçilerinin mücadelesini kendi mücadeleleri olarak görürler.

Sınıf mülkiyetinin egemen olduğu her dönem ezilen bireyler yalnızca baskı altında kalmamış, aynı zamanda aşagılanmış ve hakarete uğramıştır. Kişiliği ve onuru ayaklar altına alınmıştır. Her birey bu durumla mutlaka karşılaşır.

Proleter yaşam koşulları onları birleşmeye zorlar. Kendi ortak çıkarları ve kendi ortak savaşmaları için giriştikleri örgütlenme ve birleşme hareketi onların kendi hareketi haline gelir.

İçinde buldukları koşullara karşı gelişen bilinç kendiliğinden bir bilinçtir. İşçilere dışardan devrimci bir bilinç götürülür. Bundan sonradır ki emekçilerde yeni bir bilinç, sosyalist bilinç gelişir.

Duyguları bencillikten kurtaramamış bireylerin toplumla çatışma içerisinde olduğu, yabancılaşmanın egemen olduğu sınıflı toplumlarda insanlar kendinde olanı sever; komünist toplumda ise benim olanı sevmekten, insanları seveceksin, gelişmişlik ve olgunluk düzeyine varılır.

Ücretli köle bir kere uyanıp harekete geçtikten sonra, egemenlerin önüne çıkardığı engeller ve yaptığı baskılar onu çelikleştirmekten başka bir işe yaramaz.

İşçiler uyanıp harekete geçince, egemen sınıfların saldırısı da bir o kadar şiddetlenir, baskılar artar; burada her şey karşıtların mücadelesinin doğasına uygun gelişir.

Komünistlerin, işçilerin bağımsız olarak örgütlenmesi görüşü işçi sınıfı içinde yankı bulur ve maddi bir güce dönüşür. Uzun mücadele deneyimleri emekçilere bunu öğretir ve örgütlülüğün verdiği güçle daha ileri atılırlar.

İşçilerin içinde oldukları koşullar, yani emekçilerin varlık koşulları, onları, bu koşulları ortadan kaldırmaya götürür; emekçi hareketi bu koşulların kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu hareket, politik öncülerinin onu hız-

landırmasına gereksinim duyar. Sosyalistlerin öncülüğünde yapılan eylemler, işçileri ayaklanmaya hazırlar ve devrimi hızlandırır.

Emekçi kitlelerin bir anda, komünist partizanlar olmaları beklenemez. Bunun için uzun bir bilinçlenme ve mücadele sürecinin geçmesi gerekiyor. Ve bu süreç inşili-çıkışlıdır.

Köylülerin, kır yoksullarının desteği olmadan, işçi sınıfı sınıf düşmanını yenemez, ereğine ulaşamaz. Önceki yüzyılın toplumsal devrimlerinden ders çıkaran devrimci Rus işçileri ve onların politik öncüsü, köylüler arasında çalışmayı, onları devrim ve sosyalizm davasına kazanmayı temel bir ilke haline getirir.

Özgürlüğün elde edilmesi, sosyalizme geçilmesi, emekçi sınıfın ve devrimci komünistlerin büyük özverisi, sağlığı ve yaşamı pahasına süren bir süreçtir. İşçi sınıfı, Paris Komünü'nde olduğu gibi 1905 Rus Devrimi'nde de bu gerçeği ortaya koyar.

Emekçi kitlelerin yaşamı kendi dışında egemen güçler tarafından, sömürücü sınıflar tarafından belirlenir; ama gerçeklerin ayırımına varan ve harekete geçen ezilen, sömürülen insanlar, artık kendi yaşamlarını kendi ellerine almak ister.

Her devrimde, önce az sayıda insanın enerjisi harekete geçer ardından geniş halk kitlelerinin enerjisi harekete geçer. Bu gelişme, bir devrimin gelmekte olduğunun en güçlü belirtisidir.

Emekçi halk kitleleri devrimci düşüncelerle tanışma ve egemenlere karşı eyleme geçme sürecinde devrimcileşir, mücadeleye kendisi öncülük eder. Eski düzeni yıkmaya girişenler devrimci kitlelerdir.

Proletarya egemen güçlerle karşı karşıya geldi mi, bu karşı karşıya gelme, bu sınıf savaşımı kendini her alanda gösterir: Fabrikada, sokakta ve mahkemelerde...

Eski sistem yıkıma yüz tutunca, bu yıkımı hızlandıran devrimci güçlere karşı saldırılarını artırır ve şiddetlendirir. Ağır hapis cezaları ve katliamlar en üst noktaya tırmandırılır. Tüm bu saldırılar ve baskılar eski düzenin parçalanıp dağılmasını biraz daha hızlandırır.

Burjuvazinin o donuk ve katılaştırmış ilişkileri, çorak ve

coşkusuzluk çağı ile proletaryanın yükselen sosyalizmi, canlı, diri yaşam gücü ve engin coşkunluğu, proleter devrimler çağı, mahkemelerde de karşı karşıya gelir. Komünistlerin eski toplum mahkemelerinde ki yargılama süreci bu iki ayrı sınıfın, iki ayrı dünyanın ve iki ayrı çağın çatışmasını çok iyi yansıtır.

Sınıf mücadelesinin gelişmesi, bireylerin devrimci mücadeleye atılması, onların duygularını ve düşüncelerini değişime uğratar. Devrimci mücadele içerisinde dönüşüme uğrayan bu insanlar emekçilerin kurutulduğu için dövüşen yeni insanlar haline gelirler.

Uyanmış, harekete geçmiş bir halkın hareketi bastırılrsa ve sesi susturulsa da sonunda kazanan halk olacaktır.

DEMİR ÖKÇE -JACK LONDON-

Bir. Demir Ökçe'nin daha ilk başlarda hemen göze çarpan yönü Amerikan işçi sınıfının, iki sınıf arasındaki savaşımını bütün keskinliği ve derinliğiyle anlatmasıdır. Romanı okurken söz konusu dönemi sınıf savaşımının bütün boyutlarıyla öğreniyoruz. Yazar sınıf çözümlemesini yaparken ve sınıf savaşımını anlatırken sosyalist bakış açısına, materyalist yönleme dayanıyor. İnsanın bütün estetik, sanatsal, düşünsel, politik vb. etkinliğinin temelinde ekonomik etkinlik, pratik etkinlik vardır. Yazar Amerikan kapitalizminin gelişimini, teknelci aşamaya varışını iyi bir şekilde gözlemliyor. Bize dönemin ekonomik durumu hakkında detaylı bir tablo sunuyor. Amerikan gerçeği hakkında, gerçek ilişkileri ortaya çıkaracak, gerçek bilgiler veriyor. Bu yönüyle J. London ve J. Steinbeck birlikte ele alınınca her iki edebiyatçının Amerika'daki sınıf gerçeği hakkında romanlarında verdikleri bilgiler çok sayıda Amerikan ekonomist ve teorisyeninden daha sağlam ve daha derinlikli.

İki. Demir Ökçe'de, toplumun sınıf ilişkileri ve sınıf savaşımı bütün dinamizmi, canlılığı ve keskinliği içinde veriliyor. Zaten J. London'ın üslubu canlı, dinamik ve derinlikli bir kavrayışı yansıtır. Olayları ve kişileri en çarpıcı, en enerjik ve belirgin çizgileriyle verir. Demir Ökçe, yazarın bu üslubunun çok iyi bir örneğidir. Başka bir söylemle Demir Ökçe'yi bu kadar öne çıkaran, bir de yazarın bu dinamik, güçlü üslubudur.

Durgun, cansız ve ılımlı bir anlatım Amerika'daki toplumsal çalkantıları ve toplumsal alt-üst oluşları gerçekçi bir şekilde yansıtamazdı. Amerika'da köleliğin resmi olarak kaldırılmasından sonra proleterlerle kapitalistler arasında savaşım öne çıkmış ve şiddetlenmiştir. Eğer gerçekliğe bağlı kalıncaksa Amerika'daki toplumsal gerçekler en belirgin çizgiler içerisinde anlatılmalıdır. Demir Ökçe bunu başardığı için dünya proleter hareketi içinde kalıcı bir yer edinmiştir.

Üç. Roman kahramanı Ernest Everhard'ın burjuva temsilcileriyle yaptığı tartışmalar, daha doğrusu kapışma, romanda "yadırganacak" biçimde kurgulanmış değil. Tartışmalar çok canlı biçimde sunuluyor ve bu yön eserin ayırt edici bir yönüdür. Tartışmalar sırasında ortaya konulan düşünceler, birer alıntı havası içinde değil, sanatsal bir biçimde verilmiştir. Hem polemikler bölümü ve hem de kitabın genel yapısı bir bütünlük içinde ele alındığında Demir Ökçe'nin sanatsal ağırlığı açıkça görülür.

Dört. Demir Ökçe yalnızca kapitalistlerin o döneme kadar emekçi sınıfa karşı sürdürdüğü baskıların, saldırıların ve aldatmacaların bir tablosunu çizmekle kalmıyor; sömürücülerin ileride neler yapabileceğini de şaşılacak denli doğru olarak gösteriyor. Örneğin, herkesin fişleneceğini ve denetleneceğini son derece keskin biçimde ifade ediyor. Bugün emekçi sınıf hareketini denetlemek için kullanılan yöntemlerin nerelere kadar vardığı göz önünde tutulursa, Demir Ökçe'de bu konuda ele aldığı tahminlerin ne denli doğru çıktığı daha iyi anlaşılır. Yazarın bu öngörücü yönü, onun kapitalizmi ve burjuvaziyi ne kadar iyi kavradığını gösteriyor. Örneğin, herkesin fişleneceğini ve denetleneceğini son derece keskin biçimde ifade ediyor. Bugün emekçi sınıf hareketini denetlemek için kullanılan yöntemlerin nerelere kadar vardığı göz önünde tutulursa, Demir Ökçe'de bu konuda ele aldığı tahminlerin ne denli doğru çıktığı daha iyi anlaşılır. Yazarın bu öngörücü yönü, onun kapitalizmi ve burjuvaziyi ne kadar iyi kavradığını gösteriyor.

Beş. Sosyalizmin kaçınılmazlığını vurgulaması oportünistlerin tersine, sınıf savaşımının zorunlu olarak devrimci biçim alacağını söylemesi ve göstermesi, seçimlere giden sosyalistlerin zorunlu olarak silaha sarılmak zorunda kalacağını söylemesi; tutsakların kaçırılma (özgürleştirilme) eylemini öv-

mesi ve hatta ABD'de gericiliğe karşı mücadeleden söz etmesi oportünizme ve reformizme güçlü bir darbe indiriyor.

Altı. Yazar Amerikan işçi sınıfının durumunu ve sınıfların karşılıklı ilişkilerini anlatırken aslında, dünyadaki tüm işçilerin durumu ve mücadelesini anlatmış oluyor. Bu yüzden her işçi Demir Ökçe'yi okurken orada kendi durumunu ve mücadelesini görür.

Yedi. Yazar kitabın sonuna doğru sosyalistlerin sanki bir komplocu grup gibi hareket ettikleri düşüncesini işliyor. Aslında yazarın burada anlattığı devrimci grupların benimsediği mücadele biçimleri ve örgütlenme anlayışlarının tamamen içinde bulunulan koşulların ürünleri olduğu biçimindedir. Şartlar değiştiğinde seçimlere katılan yasal sosyalist bir partinin nasıl komplocu yöntemlere başvuran gerilla gruplarına dönüşeceğini gösteriyor. Şartlar ne olursa olsun her şartta parlamenter mücadeleyi, yasallığı asleştiren oportünist ve reformist hareketlere sert bir eleştiridir Demir Ökçe aynı zamanda.

Sekiz. Yazarın devrimci mücadeleyi bu denli öne çıkartması ve ona tarihi bir önem vermesi; devrimci emekçi hareketini köhnemiş eski burjuva dünyasını yıkacak yegane güç olarak görmesi ve insanlığın artık yaratıcı entelektüel faaliyetinin kaynağını devrimci mücadelede görmesinden ileri geliyor. İnsanlığın burjuvazide yitirdiği ileri olan ne varsa, proletaryanın devrimci mücadelesinde daha üst düzeyde yeniden ortaya çıkar. Proletarya bununla da kalmaz sürekli yeni ve zengin değerler yaratır.

Dokuz. Demir Ökçe'nin çok belirgin yanlarından biri de proletarya hareketinin enternasyonalist bir hareket olduğu düşüncesini işlemesidir. Demir Ökçe'de işlenen enternasyonalist anlayış, o sırada bütün kapitalist ülkelerde hızla gelişen enternasyonalist sosyalist durumuna da uygundur. Demir Ökçe'nin yazıldığı tarihten çok kısa süre önce Uluslararası sosyalist hareket Amerika'da kendi bürolarını açmış, işçi sınıfı bunun etkisiyle kendi sınıf partisini örgütlemiştir.

On. Demir Ökçe'de dünya devrimi fikri çok açık. Yazarın bu düşüncesini Avrupa'daki emekçilerin ayaklanmalarını anlatması sırasında da görüyoruz. Demir Ökçe dünya devriminin çeşitli örneklerini verse de o bunu hayali olarak yapıyor. Ancak sürecin bu yönde ilerlediğini doğru bir şekilde

görüyor. Zaten Demir Ökçe'nin yazılmasından kısa bir süre sonra Rusya'da ve Avrupa'da devrimci ayaklanmalar ortaya çıkıyor.

Onbir. Demir Ökçe sosyalist-enternasyonalist bilinci öne çıkarıyor. Kitabın yazıldığı tarihten kısa bir süre önce Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'nın başlaması karşısında resmi sosyalist partilerin savaşta sosyal-şoven bir politika izledikleri hatırlanırsa yazarın bu eserde işlediği proleter enternasyonalist anlayışın ne kadar anlamlı olduğu daha iyi anlaşılır.

Bu yapıtta her ülkenin kapitalistlerinin, kendi ülkelerindeki emekçilerin devrimci mücadelesini saptırmak için şovenizmi nasıl kullandığını ve bunun pratikte emekçilerin sınıf savaşımı için nasıl bir tehlike oluşturduğunu ders verici biçimde işliyor.

Oniki. Kapitalistlerin egemenliği ve onların emekçiler üzerindeki diktatörlüğü, küçük burjuva eleştiride hafif ve yumuşak gösterilir. Küçük burjuvazi, sınıflara bölünen, karşıtların birliği ve mücadelesine dayanan kapitalist toplumun gerçek doğasını kavramamıştır. Demir Ökçe küçük burjuvaziden tamamen farklı bir yaklaşımla hareket ederek Amerikan finans kapital oligarşisinin gerçek doğasını bütün çizgileri içerisinde gözler önüne seriyor. Bunu ılımlı sözcüklerle değil, en sert ve eleştirel devrimci ifadelerle yapıyor. Demir Ökçe bu yönüyle kapitalist toplumun keskin çelişkilerini olduğundan daha yumuşak gösteren oportünist ve reformist hareketin bununla nasıl da burjuvaziye hizmet ettiğini göstermiş oluyor. Demir Ökçe bu yönüyle, küçük burjuvazinin binlerce sayfa tutan uzlaşmacı literatüründen çok daha fazla şey veriyor işçi sınıfına.

Onüç. Demir Ökçe'nin son bölümlerinde anlatılan gelişmeler hayalidir. Ancak devrimcilerin mücadelesini anlatırken ortaya koyduğu görüşler yeni toplumun nasıl kurulacağına dair belirli saptamaları ve ezilen ve sömürülen sınıfın büyük özverisi ve devrimci girişimleri olmaksızın sınıfsız toplumun kurulamayacağını anlatması eserin devrimci anlamını pekiştiriyor. Demir Ökçe bu yönüyle, gelecek toplumu barışçıl bir mücadelenin sonucu olarak düşleyen reformizme güçlü bir eleştiri yöneltiyor.

Ondört. Demir Ökçe'nin değişik bir anlatım tarzı var.

Burada ikili bir anlatım var. Biri olayları anlatan Avis. Diğeri alt yazı olarak geçiyor. Bu kitabın 1910'daki olayları anlattığı günlük 700 yıl sonra bulunuyor. Ve 700 yıl sonrasında kitabın anlattığı 1910'lara bakılıyor. Olayları anlatan Avis Everhard, roman kahramanı Ernest Everhard'la evli. Romanın başkişisi Ernest, Avis'in anlatımında var. Olayları anlatan ve bizzat anlattığı olayların içerisinde yer alan Avis olmakla birlikte romanın başkişisi o değil Ernest'tir. Romanın tüm örgüsü Ernest Everhard'ın yaşam öyküsü temelinde anlatılıyor. Roman kahramanını anlatan Avis ise romanın ikinci kişisidir.

Demir Ökçe Engels'in "sosyalist sorun romanı" dediği bir içeriğe sahiptir. Proleter iyimserlik, tarihsel iyimserlik Demir Ökçe'nin belirgin çizgisidir.

ÖNSÖZ, 15.Sayı, Güz '09

DEVİRİMCİ DÜNYA GÖRÜŞÜ

Büyük sanayinin gelişimiyle birlikte, toplumun eski ilişkileri büyük bir darbe yedi; toplumsal yapı da büyük bir devrim yaşandı. Bu devrimin düşünsel üretim alanında, örneğin sanatsal alanda, kendi yansımaları bulması kaçınılmazdı. Eski sanat anlayışı temellerinden sarsılırken, insanlarda yeni bir toplumsal bilinç ve sanat anlayışı oluşmaya başladı.

Dünyanın durumunda büyük bir değişiklik oluştu. Sanatın, kendini dünyanın yeni durumuna uydurması, ekonominin ve kültürün karşılıklı diyalektik ilişkisi gereği kaçınılmazdı. Bu süreçte biçimlenen gerçekçi sanat, estetik ve sanatta o güne değin hep bilinen konuların, yine bilinen bir anlayışla ele alınmasına bir son verdi. Gerçekler, kendi gerçekliği içinde kabul edildi ve tüm yönleriyle ve yeni bir estetik anlayışla yorumlandı.

Gerçekçilik, insan kişiliğini, içinde bulunduğu toplumsal koşullar temelinde görür. İnsan koşulların (çevrenin) ürünüdür; fakat aynı zamanda, çevre de insan eyleminin ürünüdür. Toplumsal çevrenin değişimiyle, insanın kişiliği de değişime uğrar. Yaşamı tüm bu değişim ve karmaşıklıkta içinde yansıtmak; yalnızca çökmekte olanı değil, yeni olanı, doğmakta olanı da görmek sanatta gerçekçiliğin görevi olmuştur.

Sanatta gerçekçilik, dünyanın yeni durumunu yansıtmadaki tüm becerisine rağmen, yine de sahip olduğu burjuva dünya görüşü nedeniyle daha ileri gidemedi. Daha ileriye, kurulu sosyal düzenin eleştirisini sonuna değin götüreceği olan, eleştirel tarih anlayışı, proletaryanın devrimci dünya anlayışıdır. Sosyalist dünya görüşüne dayanan, yeni bir sanat ve estetik anlayışı ortaya konuldu. Yaşam tüm zenginli-

ği ve sınırsızlığı içinde ancak bundan sonra yorumlanabildi. Yaşam tüm zenginliği içinde gösterilmekle kalmadı, insan duyguları da bütün zenginliği ve çeşitliliği ile sanata yansıtıldı.

Devrimci dünya görüşüne dayanan sanat, insanı yalnızca belli bir çevre içinde göstermekle kalmaz, çevreyi ve dünyayı değiştirecek olan itici güçleri, toplumun devrimci güçlerini de tüm çıplaklığıyla ortaya döker. Çevreyi ve dünyayı değiştirecek olan halktır. Sosyalist sanat gelmekte olan toplumu haber verirken bu toplumu hangi güçlerin kuracağını da tanımlar. Bu noktada toplumcu gerçekçi sanat, toplumdaki gerçek ilişkilerin üstünü örten, sınıflar savaşını yok sayan, sanki hiçbir şey değişmemiş gibi eski konuları, eski anlayışla işleyen burjuva sanata karşı kıyasıya bir mücadele yürütür.

Sosyalist bilim, sanata uzağı görme yeteneği kazandırdı. Toplum biliminin verdiği perspektife dayanan sanatçı, kendisini, günlük yaşamda olup bitenle sınırlandırmadı, ileriye bakmasını da öğrendi. Devrimci bir bakış açısıyla hareket eden insanların günlük bilinçlerinde belirgin bir dönüşüm ortaya çıkar. Günlük bilinç kendini yalnızca şimdi ile sınırlandırmaz. Toplumun günlük bilinci gelişimin hangi yönde olduğunu, devrimci dinamiklerin hangi doğrultuda ilerlediğini ortaya koyabilecek bir derinlik kazanmıştır.

Aynı dünya görüşüne dayanmak, sanatta üretkenliği, zenginliği ve çeşitliliği ortadan kaldırmaz; tersine sanatta geniş bir bakış açısı ve engin bir düşünme yeteneği kazandırır. Küçük burjuva sanat çevreleri, sık sık sosyalist sanatın bir kısırlaşma ve darlaşma getirdiği iddiasını ortaya atarlar. Sosyalist sanatın bütün alanlarda ve estetikte sağladığı zengin ilerleme, insan yaşamını tüm karmaşıklığı ve çeşitliliği içinde veren ürünleri, bu konuda getirilen eleştirileri boşa çıkartmaktadır. Toplum bilimi, dünyayı olanca açıklığı ve genişliği içinde görmemizi sağlar. Dünyanın sürekli değişen durumu ancak böylesine devrimci bir dünya görüşüne dayanarak açıklanabilir.

Sosyalist dünya görüşü, sosyalist ideallere bağlılık, sanatta her türlü biçimciliğe, çürümüşlüğe karşı koymayı ve sanatın yaşamla bağlarının kurulmasını sağlar.

Bilimsel, devrimci, ilerici bir dünya görüşüne dayanan bir sanat, hiç kuşku yok ki sanatçıların tüm yeteneği-

ne karşın kısırlaşmaktan, biçimciliğe düşmekten ve sonuçta çürümekten kurtulamaz. Bunun ne anlama geldiğini sosyalizmden uzaklaşan sanatçıların ve aydınların durumlarında görmek mümkün. Bu durumda olanlar değerlendirilerindeki bütün o canlılıklarını ve üretkenliklerini ve çevreye geniş biçimde bakabilme yeteneğini yitirdiler. Halen birşeyler üretebilenler varsa, onlarda sosyalist dünya görüşünün, kendi üzerlerinde halen süren etkileri nedeniyledir.

Proletaryanın devrimci dünya görüşüne dayanan sanat bütün dünyada sürekli bir gelişme ve zenginleşme içindedir. Sosyalizme geçilen yerlerde sanatın nasıl bir gelişim gösterdiği ve dünya sanatına katkı sağladığı çok iyi biliniyor. Sosyalist devrimci sanat kapitalist ülkelerde de devrimci emekçilerin çabalarıyla ileri ürünler veriyor. Devrimci dünya görüşünden güç alan sanat yeni ve ileri yapıtlar vermeye devam ediyor.

DEVİRİMCİ SANAT

Bizde sanattan söz edilirken toplumcu gerçekçi (sosyalist gerçekçi) sanattan ve devrimci sanattan bahsedilir. Hatta devrimci sanat ifadesi daha yaygın olarak kullanılır. Devrimci sanatın böylesine ön plana çıkması, içinde bulunduğumuz devrimci mücadele koşullarıyla doğrudan ilintilidir. Bunun yanında, devrimci sanatın toplumcu gerçekçi niteliğinin vurgulanmasının ihmal edilmesi bir darlığı da beraberinde getirmiştir. Devrimci sanat toplumcu gerçekçi sanat anlayışıyla birlikte bütünlüklü ifade edilmelidir. Bu bütünlüğün altı çizilirken devrimci sanat anlayışı, dünyanın devrimci dönüşümüyle ilgili bağı ve belli dönemde ön plana çıkması doğru kavranmalıdır.

Devrimci sanatın anlaşılabilmesi için, sosyalist gerçekçiliğin öncelikle anlaşılması gerekiyor. Sosyalist sanat proletaryanın sınıf savaşımıyla, emekçi kitlelerin tarih sahnesine bağımsız bir güç olarak çıkmasıyla başlar. Asıl gelişimini ise proleter devrimler çağı ile birlikte göstermiştir. Bu sanatın, daha çok Gorki ile birlikte anılmaya başlanması, başlamakta olan çağın bu proleter devrimci niteliğinden ileri geliyor. Ama şu an üzerinde durmak istediğimiz, sanatın devrimci yönünü vurgulamaktır. Kapitalistlerin egemenliğine karşı mücadele

sürecinde doğan toplumcu gerçekçi sanat, devrimden sonra, sosyalizmde ve üst aşama komünizmde devam eder. Toplumun kapitalizmden komünizme geçiş sürecinde sanat, devrimci sanat olarak şekillenir.

Devrim sırasında sanat, devrimci sanat olarak özel bir nitelik kazanır. Sanat, devrimin özgürleştirici, insancıl (hümanist) amacına bağlıdır. Sanat yapıldığı koşullardan bağımsız değildir. Nesnel koşullar, tarihsel gelişme toplumun devrimci dönüşümünü gündeme getirmişse; sanatta bu dönüşümü, dönüşüme yol açan toplumun itici güçlerini, devrimini en iyi biçimde yansıtır. Gorki Ana'da, J. London Demir Ökçe'de, proletaryanın sınıf mücadelesinden kaynaklanan tarihsel devrimci devrimini yoğun olarak işlerler. Her iki sosyalist yazarın yaşadığı çağda ve yaşadıkları ülkede, eski sistemin iç çelişkileri çok keskin ve bu çelişkilerden kaynaklanan sınıf savaşımı bir fırtına gibi esiyor toplumda. Her iki yazarın başarısı bütün bu alt-üst oluşları devrimci sanatlarında verebilmeleridir.

Sanat, devrim sürecinde devrime bağlanır. Devrime bağlanarak, devrim sayesinde özgür yaratıcı bir gelişme gösterir. Devrim tüm toplumu derinden sarsar, her yönden etkiler, toplumun temelindeki itici güçleri açığa çıkarır. Devrim bu etkisini sanat üzerinde gösterir. Devrimin etkisine giren sanat büyük bir atak yapar. Toplumsal ve insani içerikte ve sanatsal yönde yeni bir yetenek ortaya çıkar. Sosyalist sanat, devrimin gidişi üzerinde etkide bulunur. Sosyalist sanat, yalnızca devrim dönemlerinde, devrimci sanat olarak öne çıkmaz. Devrimci sanat, devrimden sonra varlığını sürdürür. Devrimci bir dönem olmadan sosyalist toplum kurulamaz. Eski toplumdan yeni topluma geçiş dönemi bir çağı kapsar.

Devrimden sonraki süreçte sosyalizmde, Sovyetler Birliği'nde sanat devrimci sanat olarak devam etmiştir. Sanat burada "eylem içinde devrim" temasını korumuştur. Yeni topluma geçiş, iktidarın ele geçirilmesinden sonra ekonomik devrimin yanında kültür devrimini de gündeme getirir. Devrimci sosyalist sanat, yeni toplumun kurulması sırasında, yeni insanın şekillenmesinde aktif bir çaba gösterir. Devrimci sanat dünya devrim sürecinin yansıtılmasında ve gelişmesinde de etkin bir rol oynar.

Komünist hümanizmanın yanında, devrimci roman-

tizm, devrimci sosyalist sanatta önemli yer tutar. Romantizm eğer gerçekçilik temelinde ele alınmazsa, gerçeklerin üstünü örten bir rol oynar. Bu haliyle devrimci Marxistler olarak romantizme en sert eleştiriyi yöneltmekten çekinmeyiz. Burjuva toplumun üstünü örten, onun baskıcı, sömürücü doğasını anlamamızı önleyen bir romantizme kararlı biçimde karşı dururuz. Devrimci romantizm ise, gerçeklikten kopmadan, devrimci kahramanların eski toplumu yıkma hedefinin bir parçasıdır ve komünist hümanizmaya bağlanmıştır. Devrimci romantizm sanat yoluyla, kitlelerin devrime ve komünizme yönelmelerini sağlayan bir rol oynamıştır. Edebiyatta, şiirde, sinemada ve tiyatrodaki devrimci romantik kahramanların sergilediği devrimcilik ateşi çok geniş kitleleri yeni bir toplum uğruna savaşılmaya itmştir. Gerek anti-faşist mücadeleyi anlatan sanat eserleri olsun, gerek toplumsal devrimi anlatan edebiyat, sinema, sanat eserleri olsun geniş kitlelerin duygularında derin bir etki ve devrimci bir coşku yarattığını biliyoruz.

Bizde devrimci sanatın etkileyici örnekleri, mücadelenin göbeğinde ortaya çıkmıştır. Zaten başka koşullarda bu denli etkileyici devrimci sanat örnekleri ortaya çıkarılamazdı. Devrimci roman, öykü, şiirin en etkili örnekleri zindanlarda sınıf savaşımının ateşi içerisinde yazıldı. Nazım Hikmet, Ahmet Arif, Kemal Tahir, Enver Gökçe ve daha pek çok sanatçı ve aydın en etkileyici eserlerini burjuvaziye karşı verilen çetin mücadele içerisinde ortaya koydular. Bugün de devrimci sanatın etkileyici örnekleri bu alanlarda üretiliyor. Bu insanlar en ağır, en ölümcül koşullarda kalmalarına rağmen yaşama dair en güzel sözleri söylediler, en güzel eserlerini verdiler. Devrimci romantizm, en ağır baskı koşullarında dahi varlığını ve etkisini sürdürmüştür. Nazım'ın bu koşullarda yazdığı şiirler komünist hümanizmin ve devrimci romantizmin etkileyici birer örnekleridir. Şairin "Güneşi İçenlerin Türküsü" şiiri yıllardır ne zaman söylene kitleler üzerinde büyük bir coşku yaratır. Devrimci romantizmin coşturucu etkisinin bu topraklarda hem devrimci yaşamda hem de devrimci sanatta belirgin bir yeri ve rolü vardır.

Biz de devrimci sanat anlayışı kitleler içerisinde derin kök salmıştır. Burjuvazinin tüm ideolojik saldırılarına ve fiili baskılarına rağmen devrimci sanat anlayışı, toplumcu

gerçekçi sanat anlayışı temelinde kitleleri etkiliyor ve onları devrime bağlıyor.

Devrimci sanat, mücadele sanatıdır. Proletaryanın ve bütün emekçilerin toplumsal kurtuluş kavgalarının sanatıdır. Proletarya hareketi sınıf savaşımını sonucuna götürme hedefi doğrultusunda ilerlerken mücadele sanatından yararlanmasını bilmelidir. Yeni bir dünya kurma mücadelesinde "Umutumuz Kavgada Kavgamız Sanatımızla."

TOPLUMCU GERÇEKÇİ SANATTA YENİ KAHRAMAN KARAKTERİ

Tarihsel koşullar değiştikçe, yeni koşullarda, yeni olaylar meydana gelir. İnsan ilişkileri yeni tarihsel duruma, yeni ekonomik biçime uygun bir şekillenme gösterir. Kısacası dünyanın değişen durumu, kendini çok yönlü insan ilişkilerinde belli eder. Gerçek sanat eseri bize bu değişimi ve gelişimin hangi yönde olduğunu gösterir.

İnsan ilişkileri ve olaylar değişince, sanatın ele aldığı konularda değişmeye başlar. Artık yeni toplumsal ilişkiler çerçevesinde hep aynı sorunlar ve konular yinelenerek işlenemez. Sosyalist sanat, yeni koşullardaki insan ilişkilerini temellerine dek inerek, yeni konuları yeni sorunları işledi ve yeni kahraman karakterleri yarattı. Böyle köklü bir irdelemeyi, 19. yüzyıl gerçekçiliği yapamazdı. Eski toplumun, burjuva toplumunun bağrında, gelecek toplumun maddi koşulları ortaya çıkar. Toplumun önündeki maddi koşullar sorunun çözümünü de kendi yapısında taşır. Yirminci yüzyıl gerçekçiliği, yani toplumcu gerçekçi sanat sorunları çözecek devrimci güçleri kendi alanında ortaya koyar.

Yeni koşullarda yazılan roman, sahnelenen oyun, gösterilen sinema yeni kahramanları gerektirir. Sosyalist sanat, sanatın kendisi, gerçekten kopuk bir şekilde, yeni bir kahraman karakteri yaratmaz; toplumda oluşan yeni durumu yansıtır. Sosyalizm, eski toplumun içinde devrimci sınıfın devrimci kahramanlıkları olmadan doğmaz. Yeni tarihi koşullar ve görevler, kendisini yeni kahramanlarla ifade eder. Eski toplumdan yeni topluma geçiş sürecinde sayısız devrimci kahramanlıklar ve sayısız devrimci olay ortaya çıkar ve çıkmıştır. Sanat toplumdaki bu gerçekleri sanat yoluyla yeniden

üretir. Eski toplumdaki yeni topluma geçiş sürecinde sayısız devrimci kahramanlıklar ve sayısız devrimci olay ortaya çıkar ve çıkmıştır. Sanat toplumdaki bu gerçekleri sanat yoluyla yeniden üretir. Eski topluma ve onun egemenlerine karşı yürütülen devrimci eylemi, sanatsal estetiksel biçimde yansıtır.

Toplumcu gerçekçi sanatta yeni kahraman, tipik koşulların tipik karakteridir. Sanatta o güne değin işlenen edilgin kahraman tipinden tamamen farklı, yeni bir kahraman karakteriyle karşılaşırız. Yeni kahraman, dünyayı dolaysız politik eylemle, devrimci eylemle değiştiren kişidir. O dünyayı dönüştürürken kendisini de dönüştürür. O, Nazım'ın imgelediği Tanya'dır. Gorki'nin Pavel Voloşov'udur. J. London'ın Ernest Everhard'dır. Bu kahraman tipi 19. yüzyıl gerçekçiliğinin imgesiyle çizilen kahraman tipinden çok farklıdır. Toplumcu gerçekçi romanların imgelediği yeni kahraman devrimci sınıf proletaryanın devrimci sınıf mücadelesinden çıkmaktadır. Yeni devrimci kahraman eski düzeni yıkarken büyük bir coşkuyla yeni düzeni kurmaya yönelir. Devrimci sanat büyük bir tarihsel eyleme girişen yeni kahramanın çok yönlü faaliyetleri ve ilişkileri içerisinde çok yönlü olarak işler.

Devrimci sanatın yeni kahramanı sınıf bilinçli bir insandır. Geçmiş ve içinde yaşadığı koşulları eleştirir, sorgular ve gözden geçirir. Tarihi bilinçsizce yapan değil, tarihi bilinçlice yapandır. Tarihin en köklü ve en ileri gidebilen devrimine öncülük etmektedir. Bencil, yalnızca kendisi için yaşayan değil, dayanışma duygusuna sahip, emekçilerin —ve insanlığın— kurtuluşu için dövüşen bir militandır, yiğit bir devrimcidir. İnsanın geleceğine büyük bir güven duyar; sınıfsız, hümanist bir gelecek için, dünyadaki bütün emekçilerin kurtuluşu bilinciyle davranan enternasyonalist savaşıdır.

Yeni kahraman tipi, insanların çevrenin ürünü olduğunu bilir. İnsanların bilinçli, örgütlü, devrimci mücadeleyle kendi çevresini değiştirebileceklerini de bilir. Halk kitlelerinin bilisizliğinin ortadan kaldırılması için mücadele verir; onları bilinçli bir hedef doğrultusunda birleştirir, harekete geçirir ve dönüştürür. Kitleleri birleştirecek ve eğitecek olan devrimci eylemdir. Bundan hareketle halkı eyleme çekmek için aktif ve yoğun bir çaba gösterir. John Steinbeck'in Bitmeyen Kavga'sındaki kahramanın yaptığı gibi.

Devrimci sanatın kahramanı, coşkusu yitirmiş bir

çağın imgesi değil, bütün heyecanı, coşkusu ve sevinciyle yeni bir çağı, proleter devrimler çağını başlatan insanın bir imgesidir. O halkın ateşli bir savaşıdır. Eski sistem karşısında yeni ve doğmakta olan sistemi temsil eder. Burjuva sınıf karşısında emekçi sınıfın mücadelesini savunur ve bunun kavgasını verir (Demir Ökçe). İnsanların eski sistemin tutsaklığından kurtulmasını hedefleyen düşünen insandır. Bu uğurda yaşamını ortaya koymaktan hiç çekinmez (Ana).

Yeni kahraman hiçbir zaman bir mevki ve kariyer peşinde koşmaz. O, F. Castro gibi yalnızca düşlerini gerçekleştirmek için mücadele eder. Düşleri insan toplumunun kurulmasıdır. Devrimci sanatın bu yeni kahraman karakteri bugüne kadar ki devrimci mücadelede ortaya çıkmış devrimci halk kahramanlarının ortak özelliklerini taşır.

Devrimci sanatta çizilen yeni kahraman tipi, en zor koşullarda mücadele etmek durumunda olan insanları anlatır. Burjuvazi, emekçi sınıfın iktidara gelmesini önlemek için elinden gelen her şeyi yapar. Egemenliğini ve ayrıcalıklarını korumak için başvurmadığı baskı biçimi, saldırı ve katliam yoktur. Ancak her ne yaparsa yapsın kitlelerin yeni bir dünya kurma mücadelesini durduramaz. Devrimci kahramanlar halk kitlelerinin devrimci kararlılığını ifade ederler kendi kişiliğinde ve pratiğinde. Onlar, her koşulda emekçilerin kurtuluşu, insanlığın geleceği bilinciyle hareket ederler. Bu amaçla, kurulu düzeni alt-üst etmek için eylemden eyleme koşarlar.

ÖNSÖZ, 16.Sayı, Kış '10

ROMANIN ETKİSİ

Sanatın, romanların, kişilerin duyguları ve düşünceleri üzerinde, farklı dönemlerde, farklı etkileri olmuştur -ama bu etki her dönem var olmuştur. Sanatçıların etkileri yalnızca tek tek kişilerin üstünde yarattıklarıyla sınırlı olmamıştır. Şairlerin, roman yazarlarının “kamu gücü”, “halk kürsüsü” misyonunu yerine getirdikleri zamanlar da olmuştur.

N. Krupskaya, Lenin'i anlattığı kitaplarında, Rus sanatçısı, eleştirmen ve düşünürü olan devrimci-demokrat N. G. Çernişevski'nin Lenin'in üstündeki etkisini belirtir. Çernişevski'nin düşüncelerine büyük önem veren Lenin, mücadelenin en kritik dönemlerinde sık sık bu büyük yazara, düşünürü başvurur. Onun düşünce ve mücadelesindeki uzlaşmazlığı örnek gösterir. Çernişevski etkisini sadece kendi döneminde değil, sonraki yüzyılda da devam ettirir.

Çernişevski'nin dünyada çok iyi tanınan romanı Nasıl Yapmalı'da geliştirdiği görüşler hem kendi döneminde hem de sonraki dönemde birçok kişiye, var olan topluma karşı başkaldırının dayanağı olur. Yazarın orada belirttiği özgürlük fikri, otokrasiye karşı özgürlük mücadelesi veren insanları, politik çevreleri derinden etkiler. Mücadeleye yeni uyanan insanlar, romanın kadın kahramanı Vera Pavlovna'yı kendine örnek alır. —Tabi Vera Pavlovna imgesiyle ifade edilen özgürlük düşüncesini. Bu düşüncenin daha geniş kitlelere taşınması gerekiyor.

“Vladimir İlyiç” diyor N. Krupskaya, “Turgenyev'i, Tolstoy'u, Çernişevski'nin Nasıl Yapmalı'sını bir değil defalarca okumuştum. Klasikleri çok iyi biliyor, çok da takdir ediyordu. Daha sonra Bolşevikler iktidara geldiğinde, devlet basınevini,

klasikleri ucuz ve yeni baskılarını yapmakla görevlendirdi. Vladimir İlyiç'in albümünde yakınlarının ve eski siyasi tutukluların fotoğraflarından başka Zola, Herzen, Çernişevski'nin bazı fotoğrafları da vardı.”

Romanların okurları üzerinde her zaman etkisi olmuştur. Bu etki her dönem farklı düzeylerde olmuştur. Bunun ana nedeni toplumsal çevrenin sürekli değişime uğramasıdır. İnsanın duygu ve düşüncelerini çerçeveleyen, içinde bulunulan toplumsal koşullardır. Koşullar değişince, duygu ve düşünceler de değişime uğrar. Tarihsel koşulların dönüşümü, romanın, sanatın içeriğini ve tematiğini de dönüşüme uğratar.

19.yy.da ve 20.yy.ın başlarında roman kahramanlarının kişiler üzerinde etkisi çok daha derindir. Okurlar roman kahramanını kendilerine örnek alıyor, yaşamda onun gibi olmak, onun gibi yapmak istiyorlardı. Bunun çok önemli bir nedeni o dönemin toplumsal ilişkilerinin çok durgun olması, duygu ve düşünsel yaşam ile sosyal ilişkilerin çok sınırlı olmasıdır. Bu sınırlılıklar içinde roman kahramanını okura yeni ufuklar açıyordu. Diğer bir önemli etken de roman kahramanının kurulu sosyal düzene, egemen anlayışa, egemenlerin kendisine, alışlagelmiş her şeye başkaldırması, kitlelere mevcut ilişki, anlayış ve duyguların ötesine geçmesini göstermesiydi. Sürmekte olan toplumsal düzeni çeşitli yönlerden eleştirmesi o toplum tarafından kuşatılmış olan insanların duygu ve görüşlerinde bir devrim yaratıyordu. Bu anlamda gerçekçi romanlar ve sosyalist sorun romanları toplumun uyanmasında, harekete geçmesinde etkili bir araç olmuştur.

Aleksandra Kollontai anılarını anlattığı “Birçok Hayat Yaşadım”da romanın kendisi üzerinde ne derece etkili olduğunu kendi gençliğinden örnekleyerek anlatır. Kollontai'nin ailesi ekonomik durumu iyi olan, düşünsel olarak da “liberalizm”i benimsemiş bir çevredendir. Kollontai bu çevrenin politik atmosferinde yetişmekle birlikte onlardan farklı düşünür ve hareket eder. Onun bu davranışı aile içinde zaman zaman çatışmalara yol açar. Bu çatışmada etkilendiği ve örnek aldığı roman kahramanları ona yol gösterir.

Kollontai, ekonomik durumu ailesinin durumuna göre çok kötü olan bir genç sever. Kollontai'nin ailesi (annesini) bu duruma şiddetle karşı çıkar. Ama Kollontai bu, pes etmeye

niyeti yok. Kararında diretir ve onları roman kahramanı ile tehdit eder:

“Annemle babam yumuşamıyordu, ne var ki ben de pes etmemeye kararlıydım. ‘Bu evliliğe izin vermezseniz, Turgenyev’in romanındaki Yelena gibi yaparım.’ Annem, ‘Senden her şey beklenir’ diye yanıtlamıştı beni.”

O zamanlar roman kahramanlarının genç kuşaklar üzerindeki etkisi böylesine derin ve başkaldırıcıydı.

20. yüzyıla birlikte toplumun devrimci sınıfı olan işçi sınıfı nicelik olarak iyice büyümüş sermaye düzenine karşı yeni bir çağı, devrimci çağı başlatmıştır. Yaşam önceki çağ gibi durgun değil, daha hareketlidir. Devrimler çağı tüm yüzyıl boyunca sürer ve bu yüzyıla varır. Devrimci çağ yeni insanları, gerçek kahramanları öne çıkarır. Çağın gerçek kahramanları bazen yeni bir dünya, sömürsüz, sınıfsız bir dünya kurma mücadelesi veren tek tek bireylerdir, bazen kitlelerin kendisidir. Bu kahramanlar eski toplumu yalnızca eleştirmekle kalmıyor, onu değiştirmek için dövüşüyorlar. Yeni toplum kitlelerin öncülerinin ve devrimci kitlelerin eski topluma karşı giriştikleri soluksuz, kahramanca eylemlerin içinden doğuyor. Halk kitleleri çağın kahramanca girişimlerinden ve kahraman kişilerinden etkileniyor, onların düşüncelerini ve yaptıklarını okuyor, onları kendilerine örnek alıyor.

20. yüzyıl gerçekçiliği, toplumcu gerçekçilik kendi çağının gerçekliğini yansıtır sanatta. Bu yüzyılda ortaya çıkan proleter ve halk kitlelerinin kapitalizmi yıkma sosyalizme geçme kavgası çağın içeriğini belirler. Sosyalist sanat bu mücadelenin, çağın bu devrimci içeriğinin bir ürünü olarak ortaya çıkar. Sanat kendi çağının içeriğini yansıtmak durumundadır zorunlu olarak. Çağın gerçek kahramanları ve kahramanca girişimleri sanat yoluyla yeniden yaratılırlar. İşte toplumcu gerçekçi sanatta karşımıza çıkan kahramanlar, yaşamda ortaya çıkan gerçek kahramanlardan izler taşırlar. Devrimci çağın insanı kendi öyküsünü sanat yoluyla yeniden üretir. Sanat bu öyküye kendisinden bir şeyler katmıştır.

Gerçek kahramanların devrimci düşünceleri ve mücadeleleri kitleleri etkiler ve onları harekete geçirir. Olaylar yönünden çok çeşitlilik ve zenginlik gösteren bu çağ, içinde taşıdığı tüm olanaklara ve hareketliliğe karşı, sanattan uzak kalmaz. Sanat, roman, şiir insanları etkilemeye, onların duy-

gu ve düşüncelerini değiştirmeye ve insanlara yeni ufuklar göstermeye devam eder.

GORKİ ÜÇLEMESİ

Gorki'nin çocukluğunu ve gençliğini anlattığı üçlemesi “Çocukluğum”, “Ekmeğimi Kazanırken” ve “Benim Üniversitelerim” yazarın büyük yapıtları arasında yer alır. Üçlemeyi okuduğumuzda Gorki'nin büyük bir yazara özgü gözlemleri ve değerlendirmelerinin hemen göze çarptığını anlarız. Gorki üçlemeyi yaşının ve yazarlığının olgunluk döneminde kaleme alıyor. Eserin bütün malzemesi çok iyi gözlemlerine dayanıyor. Yaşamını ve çevresini iyi gözlemlemiş, akılda tutmuş ve sorgulamıştır. Yaşamın acı dolu malzemesini etkili yazarlık yeteneğiyle yeniden gözlerimizin önüne seriyor.

Çocukluk yıllarında ve gençliğinde, kendisinin de içinde olduğu yoksul insanların çektiği acılar, yaşadığı sefalet, onun umudunu hiçbir zaman kıramamış ve yaşama büyük bir tutkuyla sarılmıştır. Daha çocuk yaşta çok şey yaşamış, çok insan tanımış ve tüm bunlar onun daha sonra yazacağı kitapların değerli malzemelerini oluşturmuştur. Sosyalist bir dünya görüşüyle ve sosyalist hareketlerle tanıştıktan sonra yoksul halkın yaşadığı koşulların yeni bir gözle eleştirisini yapmıştır. Proleter sanatın etkili bir temsilcisi olan Gorki, bu koşullarda yetişiyor.

ÇOCUKLUĞUM

“Şimdi o günlere, gerçekler ne kadar zalim olursa olsun, sadakatle bağlı, içtenlikli bir sanatçının yarattığı bir öykü gibi bakıyorum. Maziye canlandırmaya çalışırken, bütün bunların sahiden olduğuna inanmak istemiyorum. O sıkıntılı yaşam o kadar şiddet ve vahşet doluydu ki epeyce bir bölümüne hiç değinmemek, hafızamdan kazıyıp atmak isterdim.

Fakat gerçek, acımanın çok üzerindedir. Ben de sadece kendimi değil, sokaktaki sıradan Rus insanının, bir zamanlar ve bugüne gelinceye kadar içinde yaşadığı kasvetli, acı ve kederle örtülü küçük evlerini anlatıyorum.”

Yazar, bazılarının yaptığı gibi çocukluk günlerine, acı, kederli ve acımasız geçmiş yaşamına öykünmüyor. Kötü

ve çirkin olanı yüceltmiyor. Tersine nefretle eleştiriyor. Onun geçmişe duyduğu bu nefret, estetik sanatın üretimini oluşturuyor.

Yazarımız büyük bir tutkuyla sosyalizme, insanlığın geleceğine bağlanmıştır. Çocukluk dönemini bu bakış açısıyla ele alıyor. Ancak geleceğin güzelliklerine bağlanamayanlar, geçmişe, eski topluma bağlı hissederler kendilerini.

"İçinde yaşayanların birbirine beslediği düşmanlık büyük babamın evini sıkıntılı bir sis gibi bürümüştü. Bu atmosfer büyüklüğü zehirlemekle kalmıyor, çocukları da etkiliyordu."

Özel mülkiyet, bireycilik, birbirine karşı yabancılaşma ve bunun yarattığı hır-gür, aile üyelerinin kendi aralarındaki bütün ilişkilerini zehirliyor, bozuyor.

"...Fakat eskiden böyle değildi. O zaman köylülere bu kadar kötü davranılmazdı, köylüler onların mallarıydı! Şimdi umursamıyorlar!" (Pyoto Amca s.124)

Bir köle, bir toprak kölesi, her şeyiyle efendisine aittir, onun mülküdür. Kölenin tüm bakımı, masrafları, geçimi ve korunması efendisinin sorumluluğundadır. Onun hastalıktan güçten düşmesi ya da ölümden kaybı sahibinin işine hiç gelmez. Toprak kölesinin yerini "özgür" köylü alınca her şey değişti. Bir köylünün gücünü yitirmesi ya da ölmesi kayıp sayılmıyordu. Öte yandan toprak sahipleri otoritelerini sağlamak için, onları baskı altına alıyor ve öldürüyorlardı.

"Epey sonraları, çok sıkıcı ve yoksul bir hayat süren Rus halkının, acıları zevk edindiğini, onu bir eğlence haline getirip, çocuklar gibi sürekli bu eğlenceyle içli-dışlı olduklarını öğrendim. Gündelik hayatlarının monotonluğu içinde acı, bir bayram, yaygın bir eğlence haline geliyordu onlar için. İfadesiz bir yüz için yara-bere bile bir süstür."

Sefalet içinde acı ve sıkıntılı bir yaşam sürdüren yoksul insanlar sürekli bir öfke içinde hareket ederler. Ve öfkeleri birbirlerine döner. Sınırlı, tekdüze, dar bir yaşam ve ayaklarına sürekli pranga olan gerici gelenekler, günlerini çekilmez hale getirir, onları canından bezdirir. Özellikle kadınlara ve çocuklara karşı son derece katı, kaba ve despottur eski toplumlar. Her halk bu durumu ve süreci çeşitli biçimlerde yaşamıştır.

"...Hepimizde kin uyandırmalarına ve birçok değerli insanın yaşamını ezmelerine karşın, halkımız bütün bunları

yenecek ölçüde sağlıklı ve genç ruhludur ve bunları alt etmeyi başaracaktır da.

Hayat bizi sürekli şaşırtır; iğrenç kalıntılarının bir karınca kalabalığına benzeyen çocukluğunun yanısıra bu kalabalığın içinde, kendilerine yol bulmaya çalışan iyilik dolu, parlak, sağlıklı ve yaratıcı insan emekleri vardır. Daha güzel, daha iyi ve daha insanca bir yaşamın tekrar geleceğine olan yıkılmaz inancımızı besleyen de işte bu güçlerdir."

Gorki çocukluğunda yaşadığı "O vahşi ve namussuz kötülükleri" büyük bir nefretle anımsarken, halkın bütün bu iğrençliklerden, gerilik ve kabalıklardan kendini kurtaracağını ve insanca bir yaşam kuracağını büyük bir güvenle söylüyor.

Tüm bu vahşet ve dehşet içinde, yazarın kendisi gibi, o insanca ve parlak yaşamı kurmak için mücadele veren insanların, halkın bağrından çıktığını ve bu insanların geleceği bir gün ellerine alacağına olan umudunu hiç yitirmiyor.

İşte böylesine diri, namuslu, insanca duygu ve düşüncelerle dolu bu insanlar, yazarın da içinde bulunduğu bu güçler, hak geçmeden işçi sınıfının öncülüğünde o özlenen insanca toplumu kurmaya girişirler. Bu insanlar başka halkların içinde de var ve bütün enerjileriyle yeni bir dünya kurma kavgası veriyorlar.

EKMEĞİMİ KAZANIRKEN

Gorki'nin annesi, kardeşi yoksulluktan, açlıktan ölüp giderler. Daha önce durumları biraz daha iyi olan babaannesi ve büyükbabası ise iyice yoksullaşırlar. Çevreleri aynı şekilde sefalet içindeki insanlarla doludur. Sefalet içindeki yaşam insanların omuzlarını çökertiyor. Bunca ağır, ölümcül koşullar, yoksulluk içindeki insanları, var olan koşullara ve bunun toplumsal temeline karşı ayaklanmaya itmiyor henüz. Ancak o bitirip-tüketen açlık, acılar ve öfke bir ayaklanmanın öğelerini biriktiriyor durmadan.

"Sumuri Kamaratlara:

"Sizi domuzlar!" diye bağırırdı. "buraya gelin hırsızlar, Asyalılar: Umacula!"

Yağ pas içindeki ateşçiler Beyaz Rusya'dan oldukları için aşağılanarak adam yerine konmazlar. Yagutlar diye çağt-

rurlardı.”

Şovenizm, ırkçılık, başka halkları aşağılama, onlara en iğrenç sözleri kullanma, en rezil uygulamalara tabi kılma Büyük Ruslar arasında öyle egemen ki, burada Sumuri'nin şahsında kendisi de işçi olmasına rağmen Rus emekçilerini bile etkisi altına almıştır.

Büyük Rus şovenizminin başka halkları aşağılaması ve ezmesi, 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl demokrat Rus yazarları tarafından eserlerinde ele alınmıştır.

Rus olmayan halklardan gelen insanlara yapılan tüm bu aşağılamalar genç Gorki'nin belleğinde yer ediyor. O, daha o yaşta, bu uygulamalara ve anlayışa karşı öfke duyuyor.

“Farkında olmaksızın okuma alışkanlığı ediniyordum. Sumuri'nin kitaplarını elimden düşürmemeye başladım. Kitaplarda olup bitenler, gittikçe daha dayanılmaz olan gerçek yaşamunkinden daha hoş ve farklıydı.”

Gorki ailesinin geriliği ve yoksulluktan ötürü okula ancak üç sene gidebiliyor. O da tam bir okul eğitimi sayılmaz.

Yaşadığı ağır koşullar, içinde bulunduğu derin sefalet ve çevresinin kabalıkları küçük Gorki'yi sokaklardaki yaşama ve kırlara yöneliyor. Yoksulluk içinde olsa da özgür yaşamayı seven ve özleyen Gorki, bir gemide iş bulunca dünya onun oluyor.

Küçük Gorki okuma alışkanlığını asıl olarak burada ediniyor. Gemi insanların tüm o küfürleşmelerine, hakaretlerine, bağırışmalarına, hatta itip kakmalarına rağmen büyük bir tutkuyla kitaplara sarılıyor. Kitaplar gittikçe dayanılmaz olan o ağır koşullarda ona yeni ufuklar gösteriyor.

Gemi işi Gorki'nin hayal ettiği gibi gitmiyor. Daha önce karşılaştığı ve nefret ettiği ne varsa, burada da karşısına çıkıyor. Her yerde toplumun ezdiği insanlar, birbirini eziyor, aşağılıyor, hakaret ediyor ve onursuzlaşıyorlardı.

Bütün bu olup bitenler küçük Gorki'nin canını sıkıyor, onurunu incitiyordu.

Yazarın çocukluğunun da içinde geçtiği bu insanlık dışı koşullara karşı, yazarın kendi örneğinde olduğu gibi, insanca olan koşullara karşı bir özlem ve bir eğilim gelişmeye başlıyor. Bu eğilim gitgide bir çabaya ve yeni bir toplumun kurulması yönünde bir savaşıma dönüşüyor daha sonra.

Gorki, bu insanlık dışı koşulları ve bu koşulların bi-

cimlendirdiği insanları romanlarında ele alır.

Ve aşk acısı çeken genç bir kızın hüznü türküsü:
*“Ah yaz güneşi bizi bırakıp gidiyor
 Karanlık gecelere, uzak ormanlara!
 Ve ben zavallı kız, işte buradayım
 Yapayalnız ve ilkbahar sevincinden yoksun.*

*Eğer sabah yürüyüşüne çıkarsam
 Mayıs taki mutlu günleri anımsayacağım
 Şimdi çıplak kırlar hüznü
 Ona bu kırlarda gençliğimi verdim ben.*

*Ah benim sevgili dostlarım,
 İlk karların düştüğünü görünce
 Koparıp yüreğimi göğsümden
 Ve gömün karların içine.”*

“...Bu kadınlar kalın seslerine, gösterişli giysilerine ve kabarık eteklerine karşın, karanlık bir sandık odasında bir sürü wır zıvır arasında uzun süre unutulup kalmış ikinci elden eşyalar gibi görünüyorlardı.”

Gorki kadın-erkek ilişkilerini ve bu ilişkide kadının durumunu gözlemlerken toplumsal bir gerçeği çıplak bir şekilde ortaya seriyor. Avluda gördüğü memur karlarının tüm o süslü görünüşlerine karşın gerçekte ise nasıl mutsuz olduklarını, unutulmuş eski bir eşya gibi görüldüklerini, erkekler tarafından nasıl aşağılanıp, dövüldüklerini ve sürekli hakarete uğradıklarını, çocuk denecek yaşta görüyor, anlıyor. İnsan ilişkilerinin, kadın erkek ilişkilerinin, aşkın gördüklerinden, duyduklarından tamamen farklı olmasını istiyor.

*“...ama kadınların ikisi de şiire 'soytarılık' diyordu.
 Yalnızca kukla kahramanlarıyla aktörler şiir okur.”*

Feodal toplumda insanların duyguları hala kaba. Duygular incelmemiş. Şiire, romana, sanata karşı çıkmalarının bir nedeni de bu. Fakat asıl nedeni, şiir, roman onların egemen düzenine ve egemen anlayışına, geleneksel kültürüne saldırmasıdır. Şiir, roman mülk sahiplerinin maddi, kültürel düzenine saldırdığı, onu sert eleştirdiği ölçüde sanata düşmandırlar.

Şiir ve romanın gelişimi eski toplumun çözülmesinde

devrimci bir rol oynamıştır. Sanat, şiir ve roman çözülüp dağılmaya yüz tutmuş eski toplum karşısında oynadığı rol nede niyle çeşitli yollarla baskı altına alınmıştır.

“Ama ben kendi yaşamımda amaçsız ve anlamsız zulümlere tanık oluyordum; bu zalimler hiçbir maddi çıkar gözetmeksizin yalnızca katıksız bir zevk almak için zulmediyorlardı.”

Özel mülkiyete dayalı baskı toplumları, egemenliğini, varlığını, düzene karşı kadın ve çocuklardan gelen eleştiri, karşı çıkış ve kurulu sosyal sistemin dışına eğilim ve hareketine, her zaman despotça bir baskıyla karşılık vermişlerdir. Ancak kadınların ve çocukların, ezilenlerin başkaldırıları hiçbir zaman yok edilememiştir.

“Birdenbire kafama dank etti: Okuduğum kitapların birçoğunda, soylu kahramanların ne iş yaptığına ya da ne ile geçindiklerine ilişkin hiçbir şey yoktu.”

Gerçekçi yazarların ve toplumcu gerçekçi yazarların eserlerine kadar yazılan kitaplar yaşamdan kopuktur. Kahramanların ayakları havadadır. Nasıl yaşadıkları, neyle geçindikleri anlatılmaz. Yaşamla bir ilgisi olmayan bu kitaplarda, insanlar arasındaki gerçek ilişkileri bulamazsınız.

“Herkes ömrünü tüketir ve ölür, bu elbette doğaldır. Ama başka hiçbir yerde insanlar, Rusya’da olduğu gibi ömürlerini korkunç bir biçimde çabucak tüketip pisi pisine ölmezler.”

O dönem Rusya’da yoksulların yaşamı, herhangi bir yerdekenden çok daha kötü ve ağırdır. Otokrasinin despotik baskısı, insanların kötü olan yaşam koşullarını iyice derinleştiriyor. Sefalet, hastalıklar, bakımsızlık, dışlanmışlık, itilip kakılma, hep baskı altında ve serflik şartlarında yaşamak, ezilen insanları erkenden bitirip tüketiyor.

Bu denli ağır şartlarda bulunan insanların öfkelerini ayaklandırmak için onların durumunu çarpıcı bir şekilde gösteren, bir çıkış olabilen bir şiir bile yetiyor.

“Sokağın eski, pis, taştan çuvalına sıkış tıkiş doldurulmuş bu insanları yakından inceliyordum. Bu insanların hepsi de olağan yaşamdan kopmuş ama bunun yerine neşeli, patronlardan bağımsız kendilerine özgü bir yaşam koymuşlardı.”

İşçiler her bakımdan insanlık dışı koşullarda yaşıyorlar. Ailelerinden koparılmış, son derece kötü, kir-pas içinde bir yaşam sürdürüyorlardı. Ve burjuvalardan farklı bir dün-

yada bulunuyorlar. Kültürleri, şakaları, sosyal ilişkileriyle kendilerine özgü bir dünya, yaşam... Karşıt sınıfların, karşıtılık içindeki yaşamlarıdır bu.

“Bizler, hepimiz pis rezilce bir yaşam sürüyoruz: İşte bu öyküler bunu gösteriyor. İnsanları seviyorum, onları dehşete düşürmek istemem. Ama aşırı duygusallık da doğru değil; korkunç gerçek, güzel yanların cicili bicili sözcükleriyle gizlenmez. Yaşama doğru gitmeliyiz! Yüreğimizdeki insanca şeyleri yaşamımıza yansıtmalıyız.”

Gorki artık on beş yaşında bir gençtir. Çevresinde olup bitenleri daha geniş bir şekilde değerlendirebiliyor. Ama onu küçüklüğünden beri üzen ve nefret ettiği aşağılık davranışları hiç unutmadı. Gerçeklerin olduğu gibi, bütün yönleriyle gösterilmesinden yana oldu hep. Aşağılık şeylerden nefret ettiği gibi, insanları da çok sevdi daima.

Toplumsal koşulların, var olan ilişkilerin, insanları nasıl iğrenç, aşağılık ilişkiler içine soktuğunu, yaşamın gerçeklerinden, bizzat kendi çevresinden biliyor. Gorki tüm bunları o yaşta teorik olarak ortaya koymuyor elbette. Yaşamın kendisini, diğer insanlardan farklı bir gözle görüyor ve sorguluyor.

BENİM ÜNİVERSİTELERİM

“Açlıktan ölmek için, on beş ya da yirmi kapağın kolaylıkla kazanıldığı Volga üstündeki iskelelere giderdim. Burada işçilerin, serserilerin ve hırsızların arasında, kızgın kömürlerin içine atılmış demir bir çubuk gibi hissedirdim kendimi. Çünkü her gün yoğun ve yıkıcı duygularla doluydu. Burada insanların iç güdülerinin, kaba tutkularının çıplak ve gizli olmadığı, durmadan dönen fırtınalı bir dünyaya bakıyorum. İnsanların yaşama duydukları kını, yeryüzündeki her şeye karşı alaylı, düşmanca tavırları ve kendilerine karşı ilgisizlikleri beni cezbediyordu. Deneyip yaşadığım her şey beni bu insanlara yakınlaştırıyor; onların acı dünyalarına büsbütün girme isteğimi kamçılıyordu.”

Gorki üniversitede okumak için geldiği Kazan’da onun ilk üniversitesi bir okul değil, kedi ve köpeklerin yaşadığı bir mahzen oluyor.

Geçimini bir süre daha serseriler ve hırsızların ara-

sında sağlamak durumunda kalıyor. Bu insanların yoksulluğu kapitalist gelişmenin bir ürünüdür. Bir zaman üretici olan bu insanların kentlerde içinde buldukları bu sefalet içindeki durumları kapitalist üretim biçimine özgüdür. Toplum bu insanlara hiçbir şey vermiyor, hırsızlıktan ve çer-çöpten geçimlerini sağlamakdan başka. Yoksul insanların yaşadıkları topluma karşı, kin, nefret duymaları, düşmanca duygular beslemeleri, içinde buldukları sosyal durumların kaçınılmaz bir sonucudur.

Gorki genç biri olarak geldiği Kazan'da kendi deyişimiyle, "gizli" faaliyetlere, yeraltı ilişkilerine katılır. Muhafız çevrelerin içinde yer almaya başlar. Bu ilişkiler sayesinde illegalitede nelere dikkat etmesi gerektiği, nasıl uyanık davranacağı, disiplinli davranmayı, gizli devrimci yayınları nasıl bulacağını öğrenir. Gorki'nin yaşamında artık yeni bir dönem başlamıştır.

"Burada yaşamı değiştirmek ve geliştirmek amacıyla olan insanların bulunduğunu sezinledim. Tüm içtenliklerinin, sözcüklerin hızla çıkıp giden selinde yitip gitmesine karşın, yine de bu selin içinde boğulmuyordu. Çözümlemek istedikleri sorunların ne olduğunu anlıyordum, bu sorunların başarılı çözümlerini benim kişisel ilgimi çekiyordu."

Gorki yeni tanıştığı insanların anlattıklarında, kendi özlemlerini gerçekleştirecek bir amaç seziyor. Genç Gorki, hayalindeki yaşama ancak süren yaşamın değiştirilmesiyle ulaşacağını biliyor. Bu yüzden var olan yaşamı değiştirmek isteyenlere bağlanıyor.

Kendisiyle ilgilenenlerin de farkına vardıkları gibi Gorki (Yani Maksimov) kendi yetenekleri olan biridir. Varolan yaşamın değişmesi gerektiğine kendi çabalarıyla varmıştır. Ama henüz sezgisel olarak.

Gorki "yeraltı" çalışması yapan insanlarla tanıştıktan sonra bilgisini geliştirir. Yeni ilişkilerin de etkisiyle toplumsal olayları, insanların sosyal durumunu daha derinlikli kavrar. "Halkçılar"ı anlatırken, kentteki öğrencileri anlatırken, onların devrimci çalışmalarını ve köylerdeki devrimci uyanışı ifade ederken, insanların bakışlarında nasıl bir değişimin ortaya çıktığını anlatmış oluyor. Kitlelerin artan öfkesiyle birlikte toplumun nasıl bir değişime gebe olduğunu bir resmini çiziyor. Gorki'nin dolaşırken gördüğü tüm bu gelişmeler, yak-

laşmakta olan bir devrimin, toplumsal bir alt-üst oluşun ön belirtilerinden başka bir şey değildir.

ÖNSÖZ, 17.Sayı, Yaz '10

NASIL YAPMALI? - ÇERNİŞEVSKİ

ENAYİ I

“Ama hep görüldüğü gibi, çoğunluk sağduyulu ve önemli düşündüğü için tutucular ve eskiyi savunur: ...” (s.9)

“İlericiler suspus oldular. Ama ağır basanlar, her utkudan sonra olduğu gibi, hemen bölündüler: ...” (s.9)

“Ama bu öykünün sonunda, yenilenlerin de karşı çıkamayacağı bir gerçek ortaya çıkıyor ve yaygınlık kazanıyordu: ...” (s.9)

“Artık hiçbir şey anlaşılmıyordu. Hem enayi hem akıllı...” (s.10)

Yazar, “Enayi”nin ilk bölümünde intihar ettiği sanılan bir kişinin nasıl bu işi yaptığını tartışırken bireyler, aslında ister bireysel bir olay olsun, ister toplumsal, kendi toplumsal durumlarına göre bir değerlendirmede bulunurlar görüşünü işliyor. Bir bakıma o günkü Rusya’daki bölünmeyi de dolaylı olarak anlatmış oluyor.

“Ve işler yürüyecek, yaşayan görececek.”

“Ça ira”

“Qui vivra, verra” (s.11)

Şarkıcık’ın anlatıldığı bu bölüm son derece çarpıcı. Fransız burjuva devrimi sırasında halkın söylediği bir şarkı. Şarkı da halkın kendi koşullarının bilincine vardığını anlatıyor. Kendi koşullarının, yoksulluğunun, eğitimsizliğinin, bilinçsizliğinin farkına varmakla, eski toplumun çöküp gitmekte olduğunu göstermiş oluyorlar. Burjuva devrimiyle feodal toplumsal sistem yıkılıp gitti ama, yerine gelen burjuva toplumunda emekçi kitlelerin yoksulluğu devam etti. Toprak köleliğinin yerine ücretli emek, ücretli kölelik geldi. Emekçi kitlelerin yoksulluğunun sona ermesi ve özlemlerine kavuş-

ması için daha uzun bir dönem gelmesi gerekiyordu.

Yazarın şarkıyı romanına almasının nedeni, aynı koşulların Rusya’da o sırada devam ediyor olmasıdır. Ve halk orda da bir uyanış ve mücadele içine girmiştir.

Şarkıyı söyleyen hizmetçi kız Maşa değil, eğitilmiş, orta sınıftan biri olan Vera Pavlovna’dır. Emekçilere bilinç dışardan, aydınlar tarafından, orta sınıftan ilerici unsurlar tarafından götürülüyor.

ÖNSÖZ

Yazar “Önsöz” adını verdiği bu bölümde okuyucu ile diyaloga giriyor, tartışıyor. Yazar daha romana başlamadan romanın heyecanlı bir bölümünü başa alıyor ve bunu neden yaptığını hemen sonra açıklıyor. Çernişevski burada kendi roman anlayışını açıklıyor. Bunu yaparken, eski roman anlayışıyla hesaplaşma içine giriyor. Çernişevski eski romancılar karşısında tamamen devrimci bir anlayışla hareket ediyor. Bir bakıma Cervantes’in Don Kişot’ta yaptığını farklı bir biçimde yapıyor. Cervantes’in Don Kişot’taki anlayışı, konumu tamamen devrimcidir. Arada belli farklar var. Cervantes Don Kişot’u yazdığı dönemde İspanya’da eski dönem sona ermiş, onun içinde yeni bir dönem başlamış ve yeni tarihi dönem (kapitalizmin ilk doğuşu) eski dönemin (feodal sistem) yadsınması olarak gelişim göstermiştir. Cervantes’te eski toplumun yeni toplum tarafından bu yadsınmasını düşünsel planda yapıyor. Bu yüzden Don Kişot’la eski anlayışa son noktayı koyuyor. Eski toplumun anlayışı yeninin içinde bir süre daha yaşasa da artık egemen değildir. Çürüyüp dağılmakta olandır. Çernişevski sanat gücü olmayan roman anlayışıyla haklı olarak alay ediyor, onu aşağılıyor. Nasıl ki eski toplum ancak radikal, devrimci bir biçimde yıkılır ve yeni olan ancak devrimci yöntemle onun yerini alırsa, düşünsel planda da bu hesaplaşma ancak devrimci biçimde olabilir. Çernişevski’nin eleştirisinin sertliği, yani eleştiriyi bir eleştiri silahı gibi kullanması onun üstünlüğüdür, devrimci konumda oluşu gereğidir.

Çernişevski’nin roman okurlarıyla alay etmesi, onları kendi durumlarını sorgulamaya çağırması, onun gözünde “kamuoyu” denen eski anlayışa, egemen olan anlayışa karşı, ortaya çıkmış olan yeni anlayışı ve bu anlayışın savunucularının “yeni insan”ın cesaretle ileri atılmasını istediği içindir.

Çernişevski burada “Kamuoyu” denen eski anlayışa en ufak bir değer bile biçmeden, kendi doğru yolunda ilerliyor.

Peki, Çernişevski eleştirdiği roman anlayışına son noktayı koyabildi mi? Elbette “Nasıl Yapmalı” bu konuda son nokta değil, ama eski roman anlayışına karşı öncü bir rol oynamıştır. Çernişevski’nin eleştirdiği roman anlayışı, günümüzde değin yaşamaya devam etti. Bu tür romanlar her zaman belli bir okuyucu kitlesi de buldu. Fakat eleştirel gerçekçilik ve toplumcu (sosyalist) gerçekçilik karşısında etkinliğini yitirdi.

I.

VERA PAVLOVNA’NIN ÇOCUKLUĞU GENÇLİĞİ

Yazarın belirttiği gibi Vera Pavlovna’nın anne-baba evinde yaşamı sıradan bir yaşam olarak geçiyor.

Bu sıradan yaşam, orta sınıfların yaşamından bir kesittir. Vera Pavlovna’nın ailesi sınırlı ekonomik olanaklarına rağmen kızlarını sanat okuluna gönderiyor, ona piyano dersleri aldırıyor vb. Vera Pavlovna’nın bu ince eğitiminin yanında, annesinin kendisine karşı davranışı pek kaba; küfür ve aşağılama ve hatta kaba dayığa dayanıyor. Bu da, o dönemin çocukları yetiştirme tarzı. Aynı zamanda çocukların anne-babaya bağımlılığının sonuçları. Toplumun çocuklara karşı kabalığını da gösteriyor.

II.

“Ben bilirim... Kitaplarınız şunu diyor; yaşamda rahat edenler, namussuzlar ile kötülerdir.” (Marya Alekseyevna-anne, s.32)

“Böyle yaşanmaz, yaşama yepyeni bir düzen vermek gerek.”

“Bu ulusla gel de yeni bir düzen kurmaya kalkış. O zaman... Ne yapalım, eski düzene göre yaşamayı sürdürüelim.”

Vera Pavlovna evlenme çağına gelmiş genç bir kız olmasına rağmen annesinden o bilinen kaba tavrı görmeye devam eder. Ta ki evin sahibi büyük hanımın genç çocuğu Vera Pavlovna’ya göz dikene kadar. Bu andan itibaren Marya Alekseyevna kızına karşı yeni durumu gereği yumuşak davranma-

ya başlar. Paralarından fedakarlık yapar, kızına güzel giysiler alır. Bunu kızlarına yapılmış iyi bir yatırım olarak görürler.

Marya Alekseyevna kızının illa da büyük hanımın oğluyula evlenmesini ister: Böylece kızı kocasının zenginliği sayesinde “mutlu” olacak, kendi ilk evlilik yılları gibi sürünmeyecek, hakarete uğramayacak, dövülmeyecek, kapı dışarı edilmeyecek.

Marya Alekseyevna’nın bu düşünce tarzı, ne sadece kendisine aittir, ne de o dönemin Rusya’sında vardı. Dünyanın her tarafında yoksul ailelerin bu konudaki düşüncelerini bir genel eğilim olarak yansıtır.

Bu bölümde yazar Marya Alekseyevna’nın kısa hayatını onun ağzından anlatırken, yoksul ama dürüst insanların o günkü sistemde (tabi bugünkü sistemde de) ancak dürüstlüklerini yitirerek zengin olabileceğini, ya da zenginleşerek dürüstlüklerini yitirdiklerini öğreniyoruz.

Ama Marya Alekseyevna bir şeyin daha farkında: *“Böyle yaşanmaz, yaşama yepyeni bir düzen vermek gerek.”* Çernişevski’nin bu romanı yazdığı 1863 yılı düşünülürse, Marya Alekseyevna’nın ağzından ifade ettiği şu sözler son derece cesurca sözlerdir. Çernişevski bunları söylerken serflığe ve otokrasiye karşı toplumda gelişen ilerici, demokratik hareketleri, hedeflerini de açıklamış oluyor. O sırada bunları söylemek için ağır bedel ödemeyi göze almak gerekiyor.

III.

Marya Alekseyevna o günkü toplumda bir insanın ne yaparsa rahat edeceğini çok iyi biliyor. O bunu kendi yaşamından bilir. Bu toplumun yaşam tarzına ayak uydurmaya çalışmış biri olarak, kızını zengin birine pazarlıyor.

Zenginlerin dünyasıysa tamamen çürümüş, asalak, tamamen bireysel çıkarlara dayanıyor. Evlilik ilişkisi bir çıkar ilişkisidir. Ya zenginlik aracı, ya da zevk aracı. Burjuva evlilik, soylu evliliği bundan başka bir şey değildir.

V. - VI.

Aristokratların, burjuvalaşmış aristokratların dünyasında insan ilişkileri yararcılık ilkesine dayanır. Dostlukları

güvenilmezdir, her biri diğerinin kuyusunu kazmaya çalışır. Kadın erkek ilişkisi bu temel özelliklerinden ayrı değil.

Yazar bu bölümlerde zengin bir aile çocuğu olan Storeşnikov'un kendilerine göre yoksul olan Vera'yı nasıl bir ikiyüzlülükle ayartmayı ve onurunu kırmayı planladığını ele alıyor.

Burada anlatılanlar klasiktir. Her dönem zengin erkeklerin yoksul kızları nasıl baştan çıkarttıkları, sonra ortada bıraktıkları anlatılıyor. Zenginlerin dünyasının da zayıf noktaları, aşıl topuğu vardır. O çevrelere girmiş olan Parisli Juli, Vera'yı bu adi oyundan kurtarmak için, onların zayıflıklarından yararlanır. Vera, Storeşnikov'un kendisine kurmak istediği iğrenç tuzağı anlar ve onu rezil eder. Juli, bu rezaletin sosyeteye yansımamasını Storeşnikov'un Vera'nın peşini bırakması şartıyla önlemeye çalışır.

VII.

"Ama ah, yaşam madde ve çıkardır!" (Juli, s.55)

"Bildiğim tek şey özgür olmak! Kimsenin buyruğu altında yaşamamak, kimseye çok şey borçlu olmamaktır. Yaşamımda kimse bana 'benim için şunları yapmak zorundasın' demesin. Ben yalnız içimin istediği şeyleri yapayım. Herkes de öyle davransın. Kimsedem bir şey istemem ve kendim de bağımsız olmak isterim." (Vera, s.56)

Vera nasıl bir yaşam istediğini tanımlarken o günkü toplumsal ilişkilere sert bir eleştiri yöneltmiş oluyor. O günün Rusya'sında Vera'nın özlemleri ancak geleceğin toplumunda gerçekleşebilecek bir ütopya olarak görünüyor. Feodal Rusya için öyle görünebilir, ama kapitalist Avrupa için bir ütopya değildir. Kapitalist toplumun komünist topluma dönüşmesiyle Vera'nın düşlediği insani özgürlük gerçekleşir. İnsani özgürlük yüzyıllarca ezilen, sömürülen insanların düşlerini süslemiştir. Bunun tarihsel koşulları ise ancak kapitalist üretilme birlikte oluşmuştur.

"İnsanlar boyuna bir tarafı zorluyorlar, çünkü kimse onlara 'hey kardeşler biraz da öbür yanı zorlasanıza' demiyor. Birden bu sözü duyuyorlar mı hemen çark edip, öbür yönü zorlamaya başlıyorlar." (yazar, s.57)

"Ama tarihçiler ile ruh bilimcilerin dediklerine bakılır-

sa, her özel olayın genel bir nedeni, yerin, zamanın, ırkların ve bireysel öğelerin etkisiyle, kişiye özgü bir durum alıyor" (kendi deyimlerince). (Yazar, s.58)

"Ne yapayım ben de Juli gibi kaba şeylere, dobra dobra kendi kaba ve bayağı adlarını veririm..." (yazar, s. 58)

Storeşnikov, Vera ile beklenmedik bir tavırla karşılaşmış, Juli tarafından kaba bir dille tehdit edilince, yavaş yavaş Vera'yı baştan çıkarılması gereken biri değil, evlenmesi gereken biri olarak düşünmeye başlar.

Yazar, Storeşnikov'un düşüncesindeki bu değişikliği esasında genel bir değişimin, toplumdaki bir değişimin sonucu olduğunu belirtir. Soruna daha derinlikli ve toplumsal çerçeveden yaklaşır.

"Sahip olmak; kimi başka bir insana sahip olmaya kalkışıyor? İnsan bir sabahlığa, bir terliğe sahip olur. Boş sözler: Biz erkeklerin hemen hemen hepimiz sizlerden, sevgili kızkardeşlerimiz, sizlerden birisine sahiptir. Gene boş sözler! Kardeşlerimiz misiniz? Ne ilgisi var. Cariyelerimizsiniz, hizmetçimizsiniz!..." (Yazar, s.58)

Çernişevski burada kadın ve erkek ilişkilerini sorguluyor. Erkekler, kadımla ilişkisini 'sahip olma' olarak, bir eşya gözüyle, bir mülk olarak gördükleri için sert biçimde eleştiriyor. Çernişevski'ye göre yeni insanın kadın-erkek ilişkisi erkeğin kadının egemeni olarak değil, özgür insanların birbiriyle ilişkisi olması gerektiği görüşünü işler.

"Ama öyle anlaşılıyordu ki, kızı bütün zincirleri kurmuştu, dahası Marya Alekseyevna'nın yenedemediği zorlukları bile. İşin aslına gelince Veroçka'da annesinin istediğini istiyordu, hiç değilse öyle anlaşılıyordu. Ama okur-yazar, bilgili bir kız olduğundan, kendi nesnesini başka türlü işliyordu..." (yazar, s.71)

Marya Alekseyevna bir kadın olarak köleliğinin bilincinde olmayan bir köle; kızı Veroçka ise köleliğinin bilincine varmış ve köleliğe başkaldıran, onu değiştirme yolları arayan bir köle. Kızının, annesinden farklı düşünmesinin ve davranmasının nedeni toplumsal koşulların değişmeye yüz tutması ve eğitilmiş olmasıdır. Vera'da ortaya çıkan eğilim, kendi tarihini kendisi bilinçlice yapmak isteyen bir halkın biçimlenmekte olduğunu haber veriyor.

"... Evet tüm bunlar eskiden böyle olurdu, çünkü dü-

rüst, namuslu insan azdı, pek azdı. Kim bilir belki eskiden insan ürünü böyle kuttı...” (s.75)

“Ama şimdi işler değişmeye başladı. İyi insanlar bir-biriyle karşılaşır oldu. Bunların sayıst günümüzde artıyorsa nasıl karşılaşmasınlar? Daha ileride iyi insan olmak normal şeylerden sayılacak ve biraz daha ileride başka türlü insanlara zaten rastlanmayacak, çünkü tüm insanlar iyi ve dürüst olacak. O zaman dünya yaşanılır güven dolu olacaktır.” (Yazar, s. 76)

Çernişevski “iyi insanlar” dediği yeni insanın ortaya çıkmakta olduğunu burada güçlü bir şekilde belirtiyor. İyi insanlardan oluşacak olan geleceğin toplumunun dayanacağı toplumsal koşulların doğmakta olduğunu sezinlediğini belli ediyor.

Geleceğin toplumu sosyalizm kapitalizmin insanıyla kurulacak. Yani sosyalizm kapitalizmin çürüttüğü, bencilleştirdiği, kötü tutkuların geliştirdiği insanlar tarafından kurulacak. Ama bu insanlar toplumu dönüştürürken kendilerini de değiştirmiş olurlar: O zaman “iyi insan” olmak normal bir durum olacak. İnsan J. London’un sözleriyle “dost insan”dır. İşte o zaman güzellik güzelliğe, güven güvene karşılık düşecektir.

“... Sanırım bir gün yeryüzünde hiç yoksul kalmayacak. Er geç yaşamımızı öyle kuracağız ki aramızda yoksul kimselikler kalmayacak...” (Lopuhov, s.92)

Hiçbir yoksulun olmayacağı bir dünya özlemi yüzyıllar boyunca emekçilerin düşlerini süsledi. Sadece kendisinin yoksulluktan kurtulması değil, hiç kimsenin yoksul kalmadığı bir dünya, bu özlem hiç bitmedi. Ancak insanlar bunun nasıl olacağını bilmiyorlardı. Bunun maddi, tarihsel şartları ise henüz oluşmamıştı. Maddi koşulları oluşunca emekçinin kurtuluşu pratik bir görev haline geldi. Ama o zamana değin hep bir özlem olarak çeşitli insanların kafalarında (Lopuhov, Vera gibi) sürdü.

“... Kadınlar da ‘ah, ah, keşke erkek doğsaydım’ demez olurlar. Eğer kadınlar nişanlımla tanışsaydı, erkeklerden hiç geri kalmazlardı.” (Lopuhov, s.92)

Yazar, burada dolaylı biçimde kadının kurtuluşu düşüncesini işliyor.

Kadınlardan bu sözü duyuyoruz -annelerimizden, teyze-

lerimizden daha sık duyardık. Bu bir kölenin kendi durumuna karşı ilk bilinçsiz isyanıdır: Kadın, erkeğin yerinde, köle efendisinin, yerli halk sömürgecinin, işçi patronun yerinde. Bu ilk bilinçsiz isyanın yerini giderek köleliğin ve kölelik koşullarının kaldırılması bilinci alır.

“O halde sevda ne demek? Herhangi başka bir duygudan ayırdı ne? Ayırt, bu duygunun gücüdür...” (Lopuhov, s. 95)

Yazar Vera ile Lopuhov arasındaki bu diyalogda sevgi, duygu, tutku, sevda kavramlarını ve aralarındaki ilişki ya da farkı yorumlar. Yazara göre tutku derine giden duygudur. Sevda bu duyguya, yani tutkuya dayanır. Sevda ile sevgi aynı duygular değildir. Bu hep bir tartışma konusu olmuştur: Sevgi ile sevda özdeşik midir? Sevgi ile tutku farklı şeyler midir? Şöyle söylenebilir, sevda birine duyulan sevgiden farklı olarak cinsel aşkı da içerir.

Vera Pavlovna, Lopuhov’la ilk konuşmalarından sonra zaten daha önceden kendisinin düşündüğü insanın insanı sömürmeyeceği, hiç kimsenin yoksul ve başkalarına bağımlı olmayacağı, herkesin insanca yaşayacağı bir toplumsal düzenin mutlaka gerçekleşebileceği biçimindeki görüşlerinden artık iyiden iyiye emindi.

Vera bu düşünceler içinde şimdiye dek okuduğu kitaplarla hesaplaşma içine girer. Rus romanının bu konuda kendisine hiçbir şey söylemediğini, bir şeyler söyleyen Dickens ise tüm bunlara değinmekle birlikte, sadece bir düş olarak ele alır. Bir çıkış yolu göstermez. George Sand da sadece iyi yürekli biri. Veroc’ka’nın düşündüğü düzen öylesine anlaşılır ve olanaklı ki, insanlar bu konuda yalnızca düşünmekle kalmıyor, bu düzeni gerçekleştirmek için harekete bile geçiyorlar.

“Ben bir de üstün sanat denilen bir biçimde yazmak isteseydim.” (yazar, s. 119)

“Asıl amacım: Her şeyi daha güzel bir biçimde anlatmak değil, olduğu gibi anlatmaktır.” (Yazar, s.119)

Yazar romanın belli bölümlerinde okuyucuyla bu şekilde diyalog kuruyor. Görüşlerini, sanat anlayışını açıklıyor. “Üstün sanat” denilen kendinden önceki gerçekçi olmayan, içerikten çok anlatıma, biçime önem veren anlayışı eleştiriyor. Onunla dalga geçiyor. Bu “üstün sanat” eserlerinin romandaki olayların gidişini ele alırken, durumu tüm gerçekliği içinde

değil de, gerçekliğe aykırı olsa da betimleme ustalığına esaslı bir rol biçiyorlar. Burada mükemmel biçim uğruna içerik ihmal edilmiştir. Çernişevski ise gerçekçi bir yazar olarak, içeriği ön plana çıkarıyor.

“Bir üçkağıtçı çirkin oyunlarını oynarken, insanın heyecanlanıp namussuz, onursuz, ilkesiz diye bas bas bağırmasının saçma olduğunu anlatmıyor mu? İnsan durup dururken üçkağıtçı olmaz. Onu yaşadığı koşullar böyle olmaya zorluyor ve bu koşullar altında üçkağıtçı olmamasının aptallık, akılsızlık ve dahası olanaksız olduğunu ileri sürmüyor mu?” (Yazar Lopuhov için söylüyor, s. 120)

“Peki ama tüm matematikçiler, astronomlar, tarihçiler, ekonomistler, hukukçular, yazarlar, yazıncılar ve bir sürü başka bilim adamı; hepsi de maddeci midir? Nerde!” (Yazar, Veroçka'nın rüyasından önce, s.123)

Çernişevski her bilim adamının maddeci olmadığını söyleyerek, kendi maddecilik (materyalist) anlayışını ortaya koymuş oluyor. Pek çok bilimcinin bilimle uğraşırken materyalistçe hareket ettiğini, ama ideolojide idealist olduğunu çok iyi biliyoruz. Çernişevski bu ayrımı yapmakla Marx'ın materyalist anlayışı yolunda olduğunu gösterdi. Marx'tan habersiz ama aynı yolda ilerlemiş.

Yazar “Veroçka'nın düşü” bölümünde -bölüm XII- varolan toplumla geleceğin özgür ve mutlu toplumunu karşılaştırıyor.

İnsanlar, yeni ve özgür toplumun koşulları olmadığı için ya da olmadığı zaman, eski toplumun baskılarına, sınırlılıklarına katlanır. Ama yeni toplumun ilk belirtileri kendini gösterir göstermez o zaman hiç kimse eski toplumu yıkılmaktan kurtaramaz. Herkes özgürlüğe koşar.

XVIII.

Bu bölümde Vera Pavlovna ile Dimitri Sergeyeviç (Lopuhov) geleceğin kadın erkek ilişkisinin nasıl olması gerektiğini tartışıyor. Daha doğrusu Veroçka Lopuhov'a bu ilişkinin nasıl olması gerektiğine dair ders veriyor.

Kadının özgürlüğü ya da kadın-erkek eşitliği, kadının anlayışlı, olumlu, uyumlu, uygun bir erkekle evlenmesi değildir. Çünkü en anlayışlı erkek bile, kadının üzerinde egemen-

lik kurmak ister. Ya da erkeğin kadına övgüler düzmesi, onun elini öpmesi de kadının durumunu değiştirmez.

Yazarın burada açıkça işlediği görüş: Kadın ekonomik olarak bağımsız olmalı erkeğin eline bakmamalı, erkekle ilişkilerini tamamen özgür bir temelde kurmalı.

“... İnsan doğasını akıl, mantık, gurur, yaşam koşulları boğuyor ve insanın doğası susuyor, sınıyor, mantığa başvurmuyor, ama susmakla ortadan kaldırılmış sayılmaz ki kendi kendine yürümeyi sürdürüyor ve ürünün köklerini çürütüp duruyor.” (Lopuhov, s. 163)

Sonraki bölümde Lopuhov, Veroçka ile yaptığı konuşmanın etkisiyle kendi kendine hesaplaşıyor. Veroçka'yı “bodrumdan çıkarmak” isterken, bu konuda ona yardım ederken, aslında bu iş kendini tatmin ettiği için, yani kendi bencil duygularını tatmin ettiği için, ona yardım ettiğini sorgular. O Veroçka'yı düşünürken bile, aslında kendi egosuna göre davranır. Kendisi var, Veroçka yok onun egosunda. Ve kendinin böyle olduğunun farkındadır.

“Ben, yani egonun hep önde geldiği ne değin doğru! Kendimden başladım, kendimle bitirdim. Vay babam vay, üstelik de özveriden başladım.” (Lopuhov, s.163)

XXIV.

“Marya Alekseyevna'ya Övgü” bölümünde yazar, Marya Alekseyevna'yla konuşuyor (sesleniyor). Marya Alekseyevna'nın despotluğunun, kötülüğünün aslında ondan kaynaklanmadığı, gerekirse iyi biri olabileceğini, ama içinde bulunduğu çevrenin, toplumun onda kötü yönler geliştirdiğini işliyor. Yazar, bireyle toplum ilişkisini ele alırken, bireyin içinde bulunduğu durumdan toplumu sorumlu tutuyor. Eleştirisini o günkü topluma yöneltiyor. Kişinin sahip olduğu kötülükleri savunmuyor ya da mazur göstermiyor, bunun içinde bulunduğu koşullardan ileri geldiğini söylüyor.

Vera Pavlovna modern düşünceli Lopuhov'la kendisinin kabul ettirdiği bir evlilik yapar. Hem Lopuhov'la çalışır, hem de kendisi küçük küçük gelir getirici iş alır. Ve sonunda bir terzi atölyesi açmaya karar verir ve ilk adımları atar. Yani ekonomik bağımsızlığının temelini döşer. Bu temellerde ve verdiği onurlu mücadele sonucu Lopuhov'la ve yeni çev-

reyle, o eski "bodrum"la kıyaslanmayacak bir ilişki yaşar. Bulduğu çevre biraz değişince, olanakları biraz artınca, yani dayanakları oluşunca sınırlı da olsa nasıl insani bir yaşamın doğduğunu görmüş oluyoruz.

VERA PAVLOVNA'NIN İKİNCİ DÜŞÜ

Vera'nın ilk düşünde özgürlük henüz soyut bir şeydir. Bir "bodrumdan" olabildiğince yeşil ve geniş bir alana çıkmak, gönlünce, özlemince yaşamaktır.

Vera'nın ikinci düşünde özgürlük, insani bir yaşam için varolanın emek verilerek dönüşümüyle gerçekleşebilir. Bu konuda çamur örneği verilir. Bilinen, çamur, bitkiler için ekin için yararlıdır, sağlıklıdır. Çünkü, su çamuru çürütme-yecek şekilde akıp gitmektedir. Çamur olmayan çamur ise devinim olmadığı için durgundur ve bitkinin kökünü çürütür. Ama eğer emek verilerek drenaj kanalları açılırsa, su harekete geçer, kanallardan boşalır. Çamur, sağlıklı bir çamur olur.

Düşünde başka şeyleri de görüyor. Annesiyle tartışma (diyalog) var. Daha doğrusu annesinin anlatımı var. Düşteki yoruma göre, annesi olsun, başka kötü insanlar olsun, onları kötü yapan koşullardır. Koşulları değiştirence yani kötülük kimseye bir zarar getirmeyecek bir yeni koşul ortaya çıktı mı tüm insanlar iyi insan olunca, hiç kimse kötü olmak istemez.

"...Bu parayı aramızda paylaşıyorum. İlk paylaşmada herkes ayrı ayrı, eşit olarak payını alacak. Daha sonra, işin kendisi, paylaşmanın hangi biçiminin daha uygun olacağını gösterecektir." (Vera Pavlovna, s.218)

"Konuyu, çok ileri götürmekten kaçınıyordu, gelecekteki her hangi bir çekici şeyi vaatmiyordu. Bu gibi vaatler, bir anlık taşkınlıktan, coşkudan sonra güvensizliği doğuruyordu." (Yazar, s.219)

Vera Pavlovna'nın öncülüğüyle kurulan terzi atölyesi ortaklaşa bir anlayışla, ilkeyle kuruluyor. Başka atölyelere göre daha verimli olan atölye zamanla büyüyor. Ortak üretim ve eşit paylaşım zorunlu olarak tüm terzi kızların çalışma dışı yaşamlarında komünal yaşam ilkesine göre düzenlemesini getiriyor. Ortak üretim, komünal yaşam, o toplumda hiç olmayacak denli terzi kadınlara mutluluk getiriyor.

Yazarın atölye düzeninde savunduğu bazı görüşler, örneğin insanlar çalışırken, içlerinden birilerinin herkese kitap okuması ya da çalışanların çok yönlü eğitimi, yani çalışmanın eğitimle birleşmesi sosyalist ülkelerde bir ilke olarak uygulanıyor.

Kapitalist toplumda sosyalist uygulamaları daha önce Robert Owen İngiltere'de belli bir süre yaşama geçiriyor. Çerņişevski ise bunu tasarım yoluyla ortaya koyuyor. Owen'in örnek uygulamaları ya da Çerņişevski'nin sosyalizmi, sınıfsız bir toplumu tasarım yoluyla geliştirmesinin altında, kapitalizmin belli bir gelişimi ile ortaya çıkan çelişki ve karşıtlıklar yatıyor. (214-230)

"Bu kişilik daha yeni doğdu ama hızla çoğalıyor. Zamanımız yarattı bu kişiliği ve şimdi zamanımızın simgesi bu kişiliktir. Ve ... acaba söylemeli mi, zamanın değişmesiyle bu kişilik de yokolup gidecek ve ne yazık ki bunların zamanları çok kısa sürecek." (Yazar, Lopuhov ve Kirsanov'un yeni kişiliği)

Yazar, Lopuhov ve Kirsanov'un kişiliklerini yorumlarken, bu kişiliğin doğmakta olan yeni bir kişilik, yeni insan kişiliği olduğunu ve yeni koşullardan doğduğunu vurguluyor. Yeni kişiliğe sahip, gelişmiş, olumlu kişilik olan bu tip insanların zamanla ortadan kaybolsalar da dönem bu tip kişilikleri yaratacak bir gelişme aşamasına geldiğinde, yerini başkaları alacaktır. Eski insan yeni koşullarla birlikte yeni insana dönüşecektir. (241-248)

Romanın ilerleyen sayfalarında örnek gösterdiği, ilk öncü saydığı yeni insan Kirsanov ile Lopuhov'un ama özellikle Kirsanov'un yaşamında buna örnek veriyor: Kirsanov daha tıp öğrencisiyken, sokakta raslantı sonucu karşılaştığı, düşmüş genç bir kadına gösterdiği insani ilgi ve sonrasında onunla tamamen doğal olarak, birlikte olması, sonra genç kadının yakalandığı verem nedeniyle hastalığı daha fazla ilerlemesin diye, ondan zorunlu ayrılışı, ama onu ortada bırakmayıp, istediği bir işe yerleştirmesi Kirsanov'un bu yeni insan kişiliğini gösteriyor. Kirsanov genç kadın Kryukova son günlerinde birlikte oluyor. Genç kadın son günlerini mutlu geçiriyor. (260-285)

İKİNCİ CİLT

Vera'nın ikinci düşü, yeni bir aşka yolculuktur. Vera ile Kirsanov arasında içten içe bir aşk başlayınca Vera aslında sevdiği ya da sevmesi gereken kişinin Lopuhov olmadığını anlıyor. Her ne kadar görünüşte buna karşı çıksa da bunun gerçek olduğunu yüreğinin derinliklerinde gerçek bir sevginin Kirsanov ile yaşanabileceğini görüyor.

İnsan severek evlenebilir. Ancak zaman içinde karakter uyumsuzlukları çıkabilir. Bu durumda iki insanın birlikte olması her ikisi içinde kötü bir durumdur. Burada savunulması gereken ilke özgür birliktelik ve özgür ayrılma olmalıdır.

Vera'nın özlemi olan, onun duygularının derinliklerinde saklı olan aşk yavaş yavaş onu sarmaya başlıyor.

Lopuhov, Vera'nın kendisiyle olan evliliğini, Vera'nın özlemi olan aşk olmadığını anlıyor ve Vera'ya içten bağlanan Kirsanov'la bu sorunu konuşuyor. Lopuhov'la Kirsanov arasında konu üzerine soyut (teorik) değerlendirmeler yapıyor. Bu konuşmalarda anlaşılana, kadınla erkek arasındaki aşk, sevgi, insan için bir gereksinimdir. Bundan kaçmak, insan değerlerine aykırı, zorlama, yapay hareket etmek olur.

"Bir insana karşı duyulan sevginin onun mutluluğunu istemek demek olduğunu ikimiz de biliriz. Özgürlüğün olmadığı yerde mutluluk da olmaz..." (Lopuhov, Vera'ya söylüyor, s.54)

Vera ile Kirsanov'un birbirlerinden ya da aşktan kaçışları yüreklerinin derinliklerinde duyumsadıkları sevginin üstünü örtemiyor. Aşk (sevgi) her tür zorlamaya üstün geliyor. Lopuhov, Vera'yı çok sevdiği için, bunun bir göstergesi olarak, onu özgür bırakıyor. Vera'nın ancak böylesi bir özgür ortamda mutlu olabileceğini biliyor. Aşk sevdiğin insanın mutluluğunu istemektir.

"... Yalnız bana sorarsanız insan iyi niyetle söylenen hiçbir şeyden alınmamalıdır. Hele söylenen şeyler kötü bir amaçla değil de zorunlu olarak söyleniyorsa" (Rahmatov, s. 72)

YAZAR YENİ BİR KARAKTER TANITTIYOR: RAHMATOV

Rahmatov genç bir insan. Aileden gelme belli bir ekonomik olanağa sahip. Ama olanaklarını insanlarla paylaşmayı seven biri. Bilime, düşünceye, düşünörlere, eğitime büyük

değer verdiği için, olanaklarını bu alanda kullanır.

Serüvenci birisi. Ne bulunduğu yere sığar ne kabuğuna, ister ki her yeri gezsin. Öyle de yapar. Yazar Rahmatov'un kişiliğine övgüler dizer. Haklı. Dönemin toplumsal ilişkilerine aykırı bir kişilik olsa da insanların ileriye gitmesi, yaşama zevinci duyması, kendisini aşması için, yeni bir tiptir, bir örnek tir.

Yazarın sözleriyle: "Bu insanlar iyi çaydaki, pahalı bir şaraptaki gibi yaşamın enfes tatlarıdır. Kitlenin gücü, aroması, motorudurlar. Onlar yaşamın tadı, tuzu, bereketidirler." (s. 80)

Yazar yine okurla tartışıyor. Okurlarıyla kahramanlarının nitelendirilmesini tartışıyor. Ona göre roman kahramanları yeni tipte insanlardır: Dürüst, özverili ve mücadeleci. Onların önünde eğilmiyor. Bir yazar olarak kahramanlarına belli bir uzaklıkta duruyor. Ama onlara saygı duyuyor. Hepsi bu.

Okurlarının çoğunun kahramanları çok yüksekte görmelerini ise okurların çok aşağılarda olmalarıyla açıklıyor: *"Onlar size yedi kat gökyüzünde durur gibi görünüyorsa bunun nedeni sizin yedi kat yerin dibinde gibi durmanızdır." (s. 108)*

Ama yazar her okurun ve yeryüzündeki her insanın mutlu ve sevinçli olabileceğinin olanaklı olacağını, kısaca gelişme ve ilerlemeyle bulunduğu durumdan kurtulabileceğini ısrarla belirtir. (101-109)

Vera ile kendisinin ayrılması gündeme gelince, Lopuhov bu ayrılmanın kaçınılmazlığını açıklıyor. Ona göre bu ayrılma gerçekten kaçınılmazdır. Kendisi içe kapanık biri, Vera tersine neşeli, yaşam dolu, zevkleri olan, dışa açık biri. Doğaları birbirinden çok farklı. Bu durumda ilişkinin sürdürülmesi doğru olmazdı. Değişim ise zorlama olurdu. Çünkü ikisinde değiştirecek kötü yönleri yoktu. Sorun kişilik çatışması, karakter farklılığıdır. Vera aradığını, özlemlerini başkasında buluyordu. O halde Vera bu konuda özgür davranmalı. Kişiler özgür olmalı ki kendisine uygun seçimi yapabilsinler. (s. 110-116)

Dimitri Sergeyeviç Lopuhov, Vera ile ayrıldıktan sonra uzaklara gider ve bir "kaza kurbanı" olur. Bu süreçte dostlarına Vera ile ilişkileri hakkında konuşur, görüşlerini ifade

eder. Bu dolaylı konuşmalarda önemli yanlar var:

Lopuhov, ilişkilerinde Vera'nın kendisini ona gönül borçlusu olarak hissettiğini düşünür ve bu durumun Vera'nın gerçek sevgisinin ortaya çıkmasını engellediğini söyler. Vera'da kendi durumunun Lopuhov'un niyetine bağlı olduğunu ve bunun onun özgürlüğünü kısıtladığını düşünür. Kadın ve erkek arasındaki ilişkiye yalnızca toplum müdahale etmekle kalmaz, kendi aralarındaki çeşitli bağımlılıklarda gönül bağı, iyi niyet vb. karı kocanın özgürce bireysel davranışını ve gerçek sevgisini engeller.

Yazar baştan beri bencillik (bireycilik) teorisini işler. O bireylerin gerçekten mutlu, aşk dolu bir ilişki kurmak için gerçekten özgür olmaları gerektiğini hep yineler.

Yazarın romanda temel olarak işlediği gerek doğmakta olan yeni insan görüşü, gerekse de kadının özgürlüğü üzerine düşünceleri gelmekte olan devrimi, doğmakta olanı haber veriyor. Gelmekte olanı göstermesi yazarın gücünü kavrayışındaki derinliği gösteriyor.

Vera Pavlovna, kamusal alanın nasıl kadına kapalı olduğunu, kadının buralarda çalışmadığını çalıştığı yerlerde ise geleneklerle çatıştığını ve her kadının bu çatışmayı göğüslemesi halinde buralarda çalışabileceğinin çok iyi farkında. Çalışmanın kadının bağımsız olmasını sağladığının da farkında. Kadının köleliğinin farkında olan Vera Pavlovna, toplumun baskısına karşın, bir çıkış yolu arıyor sürekli.

Aşk, aşkın verdiği sevinç, mutluluk, söylenenlerin tersine, insanı güçsüz düşürmez, kişi aşkın verdiği güç ve canlılığı yaşamının tüm alanlarına aktarır. Daima diri, taze, canlı olur. İnsan yaşamını zengin ve gerçekten yaşamsal yapar. Vera ile Kirsanov'un aşkları bunun bir örneği.

Vera Pavlovna'nın "Dördüncü Düşü" kadının tarihteki konumunu anlatıyor. Kadın erkek tarafından kendine maledildikten sonra erkeğin kölesi, zevk kaynağı haline geldi. Erkek, kadını hiçbir zaman bir insan olarak görmedi. Afrodit bile bir köle güzeldi. Bu dönemler ardı ardına yaşandı. Ancak kapitalizmle birlikte, kadının toplumsal üretim sürecine katılmasından sonra, kadının eşit olabileceği düşüncesi gelişmeye başladı. Burjuva eşitlik, özgürlük fikrine rağmen, kadın erkekle eşit görülmedi. Ama kadının özgürleşmesi düşüncesi 19. yüzyıldan itibaren gelişmeye başladı.

"Bunun için benim ne olduğumu bir tek deyimle anlatmak istersen, 'hak eşitliği'dir. Hak eşitliği yokken insan vücudundan zevk almak, güzelliğe hayranlık duymak; can sıkıntısından, kapanık, karanlık kötü bir duygudan başka bir şey değildir. Hak eşitliği olmadan yürek temizliği de olmaz, sadece vücut temizliği hilesi olabilir, o kadar. Bu hak eşitliğinden içimdeki özgürlük duygusu doğmuştur ve bu duygu olmadığı yerde ben de yokum." (s. 188, Vera'nın dördüncü düşü)

Yazar, Vera Pavlovna'nın Dördüncü Düşü'nün devamında gelecekte insanlar (yeni insanın) nasıl yaşayacağına dair örnekler veriyor. İnsanlar mevsimlere göre çeşitli yerlerde oturuyorlar. Her yer insanların rahat edeceği, yaşamdan zevk alacağı şekilde düzenlenmiş. İki bin kişinin yaşayacağı büyük binalar (saraylar), çevre, ince zevklere göre düzenlenmiştir. Bugünkü turizm bölgelerindeki büyük otellere benzer. Ancak orda insanlar üretimden kopuk değil. Yaşam ortaklaşa düzenleniyor. Yazar binanın dış yapısını ve iç dekorasyonunu tarif ederken şaşılacak biçimde bugünkü teknolojiyle yapılan yapılardan söz ediyor. Alüminyum doğrama ve cam binalar. Tarım ise insanın artan gereksinmelerini karşılayacak biçimde yeniden düzenlenmiştir.

"Sana gösterdiklerimize daha çok zaman var. Sana gösterdiğimiz gelişme aşamasına çok sonra ulaşılacaktır. Birçok insan kuşağı, soyu değişecek, senin önsezinle bildiğin şey gerçekleşinceye kadar. Ama hayır aslında çok fazla kuşak değişmesine gerek de kalmaz: İşim şimdi hızla ilerliyor, her yıl yeni değişmeler oluyor, yıldan yıla gelişme hızı artıyor..." (Vera Pavlovna'nın Dördüncü Düşü, s.201)

Vera Pavlovna'nın düşünün devamında, düşlenen, izlenen ve gerçekleşecek olan özgür, bolluklu mutlu yaşamın gelmesi için kuşaklar boyu bir değişime de gerek kalmayacağı ve gelişmelerin hızı ve yoğun değişim sayesinde o adı edilen çağın çok daha erken geleceği görüşü işleniyor.

Rusya'da o yıllarda kapitalizm hızla gelişmeye başlıyor ve serfliğin (toprak köleliği) kaldırılmasını zorluyor. Böyle bir toplumda Vera Pavlovna'nın örnek sosyalist işletmelerinin gelişmesi, özel mülkiyete dayalı bir toplumda mülk sahiplerinin öfkesine uğrayacağı açıktır. Öyle de oluyor. Mülk sahipleri ve devlet örnek sosyalist işletmeleri ortadan kaldırmak için harekete geçiyor. Ama şimdilik örnek sosyalist işletmenin ge-

nişlememesi pahasına tehlike atlatılır gibi görünüyor.

Yazar, romanın son bölümünde okura yeni karakterler tanıtıyor. Ama bu yeni karakterler romanın esas örgüsünü değiştirmiyor. Dönemin Rusya'sında insan ilişkilerini ve yeni kuşakların dünyaya bakışının anlaşılmasını sağlıyor.

Son bölüm de diğer bölümler gibi tıpkı tiyatro oyunu gibi ayrı bir sahne. Her sahne okura ayrı bir sorunu sunuyor. Roman kurgusu içinde olayların bir iç kurgusu olmakla birlikte, temel bölümlerin her biri ayrı bir tezi işliyor. Yazar hiçbir tezi, üstünde gereğinden fazla durmadan yeni bölümlerde yeni görüşler ele alıyor. Bu ise romana ayrı bir özellik veriyor.

ÖNSÖZ, 18. Sayı, Güz '10

MARTIN EDEN - JACK LONDON

"Ocak ağızları, gemi başkasaraları, kumsallar, zindanlar, izbe meyhaneler, ateşli hastalıklar hastaneleri, kenar mahalle sokakları... Bütün bunları birleştiren bağı bu çeşit durumların hepsinde kendisinin çağrılış biçimiydi."

BİRİNCİ BÖLÜM

Martin Eden bir denizci. Yaşamı denizlerde, uzak sahillerde, limanlarda, orda-burda geçmiş biri. İlköğrenimini tamamlayamadan ayrılmış. Ara sıra roman ve şiir kitapları okur. Fakat okuduklarını tam ifade edemez. O bunu öğrenim durumuna bağlıyor.

Martin Eden güzel bir kız olan Ruth ile karşılaştığında kızın güzelliğinden çok etkilenir. O da Ruth'u kaslı, güçlü, kuvvetli yapısıyla etkiler. Ama aynı zamanda aralarında eğitim farkı ve Ruth'un okuduğu kitaplarla, yazarlarla kendi arasındaki sınıf farkını kavrar. Kendi sınıfıyla zenginler sınıfının, sınıf ayrımının farkında olan biri. Fakat yönünü tayin etmek istiyor artık.

"Bir Pasifik posta gemisi ile kıyıya geri geldim. Gemi gecikmeliydi ve Puget Sound limanları çevresinde karma yükleri yerleştirirken zenciler gibi çalıştık. Bunun ne demek olduğunu bir bilerseniz. İşte böyle ellerimin derisi soyuldu." (s. 25)

Martin'in bu sözleri bir gerçeği apaçık ortaya seriyor: Beyaz işçiler de siyah işçiler gibi aynı kapitalist sınıf tarafından eziliyor ve sömürülüyorlar. Hepsi de artı-değer yoluyla sömürülüyor. Bir farkla, siyah işçiler daha fazla eziliyor ve

sömürülüyor: “Zenciler gibi çalıştık” sözü siyah işçilerin durumunu gösteriyor.

M. Eden bir rastlantı sonucu gelip tanıştığı ailenin güzel kızı Ruth’a ani bir duyguyla bağlandı. Bu orta sınıf insanları kendisinden çok uzaklarda görüyordu. Onlar M. Eden’e yıldızlar kadar uzaktı. O, Ruth’u düşündüğü zaman bunu unutuyordu. Ruth hep beklediği, özlemine çektiği, kitaplarda okuduğu o kadındı.

M. Eden, otobüste üniversite öğrencileriyle karşılaştığı zaman aynı duygulara kapıldı. Eğitim görenler kendisinden çok uzaktı. Ama kendisi bir denizci olarak güçlü, yiğit, tuzaklarla yüzyüze gelmiş, yaşamı güçlüklerle dolu biri olmasına rağmen eğitimsizdi. Eğitim ve çalışma birbirinden kopuktu, o ise bunu kendisinde bütünleştirmek istiyordu. Bu konuda kendine güven duyuyordu.

M. Eden, kızkardeşi ve kocasının yaşadığı evde kalıyordu. Ruth’un eviyle kıyaslanamayacak denli basitti. M. Eden, kaldığı evdeki yaşam biçimine bir kez daha baktı ve Ruth’un kendisinden biraz daha uzaklaştığını gördü. Ruth ve kendisi iki ayrı dünyada yaşıyordu. Ama Martin kendi durumunu değiştirme kararlılığında olan biridir. Maddi koşullar bakımından kendi yaşamı Ruth’un yaşamı gibi olamazdı, bunu yapamazdı ama kültür farkını iyi bir çaba ile biraz olsun azaltabilirdi. Bunun için yeni yeni kitaplar okumak gerektiğini anlıyordu.

“İlk kez sosyalizmi, anarşizmi, tek vergiyi duydu ve savaşı toplumsal filozofların varlığını duydu.” (s.68)

Martin Ruth’a daha yakın olmak, onun gözüne iyi görünmek, üzerinde iyi etkiler bırakmak, onun dünyasına girebilmek için çok okumak, her şeyi okumak gerektiğini anladı. Kararlıydı, bu yüzden kütüphaneden hiç çıkmıyordu. Kitaplardan, tartışan insanlardan, her yerde, her şeyden bir şeyler öğrenmeye çabalıyordu. Tüm bu çabalar Martin Eden’i değiştiriyordu. Artık dünyaya bakışı değişmişti. Onunki az bulunan bir çabaydı. M. Eden Ruth’a “Size gereken, kendinizi gerçekleştirmek, ve o da eğitimidir...” diye söylüyordu.

M. Eden, Ruth’a daha yakın olabilmek için, onun burjuva dünyasına atlamanın yollarını arıyordu, ama bunun o şartlar altında olanağı yoktu. O Ruth’un sınıf dünyasına girmenin yollarını araştırırken, kendi dünyasından uzakla-

şıyordu. Ruth, onu kendi dünyasına göre biçimlendiriyordu. Bunun olumlu yanı, Martin Eden’in ufku genişliyor, kendi gibi yoksul insanların yaşamıyla, zenginlerin yaşamını kıyaslayabiliyor ve kendi dünyasının yaşanılacak bir yer olmadığını görüyordu. O zenginler dünyasının olanaklarını kendi sınıfının yapacağına, kendisi o olanaklar tarafından ayartılıyordu. Ama Martin Eden, Ruth için her şeyi yapmaya hazırdı. “... Kıza onu yaklaştıracak, hızla yaklaştıracaktı...” (s. 96)

M. Eden kendi sınıfının en iyi özelliklerini üzerinde taşır. O ne denli dürüst ve açık yürekli biriyse, yaşadığı burjuva çevreler de o denli çürümüş, ikiyüzlü. Ama M. Eden o burjuva çevreye baktığında yalnızca Ruth’u gördüğü için henüz gerçek durumun farkına varmadan, o sulara yol alıyor. İki sınıfın iki ayrı dünyanın çatışması bir yerde mutlaka patlak verecekti. “...O yalnızca kopuk olayları gözlemleyerek, gerçeklerin parçalarını toplayarak, yüzeysel küçük genellemeler yaparak varlıkların yüzeylelerini sıyrıp geçmişti ve onun rastlantı ve saçmalık dünyasında, bütün her şey tümüyle bağlantısızdu.” (s. 130)

M. Eden “sosyalist” fikirlerle tanışmaya başlar. Doğa bilimlerini inceler. O güne değin denizciliği sayesinde doğayı dış görüntüleriyle, yüzeysel olarak, rastlantılar içinde ve birbirinden kopuk olarak gördüğü olguları, şimdi doğa bilimleri sayesinde birbiriyle ilişki içinde olduğunu anlıyordu. Kitaplarda öğreneceğini gezerek öğrenemezdi.

Şimdiye değin, denizcilikte gördüğü, yaptıkları işler hakkında çeşitli yazı denemeleri, öyküler yazıp göndermişti çeşitli dergi ve gazetelere. Hepsisi de geri çevrilmişti. Şimdi yaşamın gelişim yasalarını bilmeden onun üstüne yazdığını anlıyordu. Artık bilinçli olarak yazacaktı. Ama yazacaktı.

Martin, öykülerini, Ruth’a beğendiriyor. Bu ilk savaşı kazandığını düşünüyor. Tıpkı gençliğinde mahalledeki ilk dövüşü kazanması gibi. O dönem Amerika’da mahalle çeteciliği gençler arasında yaygın. Bu durum filmlere de konu oluyor. Mahalle çeteciliği, toplumdaki yabancılaşmanın ve kabalığın kendini bu yolla göstermesidir. “Tüm yaşamını işçi sınıfının dünyasında yaşamıştı ve emek yoldaşlığı onun ikinci doğasıydı.” (s. 170)

M. Eden gemicilikten kazandığı paraları, yazı makinesi kirası ve başka harcamalarıyla tükettince bir çamaşır-

hanede işçi olarak çalıştı. Hedefi biraz para biriktirip, tekrar yazabilecek duruma gelmek ve Ruth'u görebilmektir. Ama çamaşırhane ona tamamen hakim olmuştu. Gemide gemi sahibi Martin'in zamanına egemendi. Çamaşırhanede ise otel sahibi onun düşüncesine de hakimdi. Düşünecek ve okuyacak zaman kalmıyordu. İşçiler kapitalistler tarafından bu şekilde tüketiliyordu. "...Yayunculara sonraki saldırım için desteğe sahip olmak zorundayım. Benim durumumda para bir savaş gücüdür..." (s.192)

Martin Eden'in Ruth ile ilişkileri ciddi bir noktaya geldi. Bu ilişkinin geleceği için para kazanması gerekiyordu. Bunu ancak sanat yoluyla yapabiliyordu. Şimdiye kadar sanat yapmak için para biriktirdi. Şimdi ise para için sanat yapacaktı. Uzun vadeli düşüncesi, Ruth ile kendisini rahat ettirecek bir para kazanma ve aynı zamanda iyi sanat eserleri vermektir.

Ruth ile Martin arasında sanat, eğitim, kültür ve başka konularda görüş farklılıkları ortaya çıkıyor. Ruth sisteme bağlı statükocu bir anlayışa sahip, Martin Eden ise devrimci bir anlayışa sahip. Çatışma iki anlayış arasında. Ama ikisi birbirlerine aşık oldukları için, aşkları henüz bu tartışmadan etkilenmiyor.

M. Eden, para bakımından artık bitmişken, bir yere gidemez durumdayken dergilere gönderdiği öykülerin, denemelerin çekleri geldi. Böylece hem günlük borçlarını ödedi, hem de rehindeki eşyalarını kurtardı. Yazdığı şeyleri sanat eseri olarak görmüyordu, ama ona düşündüğü sanat eserlerini üretmek için az da olsa geçim olanağı sağlıyordu.

M. Eden daha önce kendi eğitimsiz ve bilgisizliğinden ötürü gözünde büyüttüğü kariyer sahibi entelektüel burjuva çevreleri daha yakından tanıyınca, onlarla biraz konuşunca, aslında onların ne denli sıradan, geri, gerçek bilgidan ya da gerçeğin bilgisinden yoksun olduklarını gördü ve kendine güveni arttı. M. Eden kendi kendisini geliştiren biri olarak, onlardan daha sağlam bilgi ve değerlendirmelere sahipti. Burjuvaziyi daha iyi tanımaya başladı. Onların gösterişe, "kelimelerle üç kağıt yapmaya" daha çok önem verdiklerini görüyor. M. Eden ise tersine insanda içtenlik, konularda içerik arayan bir yapıya sahipti.

M. Eden yazdığı yazılara güvenerek "ciddi" dergilerde

iyi konum edineceğini ve buna uygun bir kazancı olacağını düşünüyordu. Fakat bu dergilerin işleyişini öğrendikçe, durumun hiç düşündüğü gibi olmadığını biraz geç de olsa anlamaya başlar. Dergilerin bir kısmı üç kağıtçı. Yazarları sömürerek geçiniyorlar. "Ciddi" olanlar ise "istenilen" yazıları —tabii iyi para verilen- bu işin uzmanlarına yazdırıyorlar, daha doğrusu ısmarlıyorlar. Yani M. Eden gibi sırf iyi yazı yazıyor diye bu çevrelere girmesi öyle kolay olacak bir şey değildi.

"Onu afillatan, onların cahillikleriydi. Nesi vardı bunların? Eğitimlerini ne yapmışlardı? Martin'in okuduğu aynı kitaplar onların da ellerindeydi. Nasıl olmuştu da onlardan hiçbir şey çıkaramamışlardı? (...) Gerçek edebiyata, gerçek tabloya, gerçek müziğe; Mars'lar ve onlar gibiler ölüydüler. Ve bütün bunlardan daha büyüğü yaşamdı ki, onlar onun da ahmakça ve ümitsizce cahiliydiler." (s. 301-302)

M. Eden burjuva dünyasını daha yakından ve daha derinlikli olarak tanıyınca orada her şeye sınıfsal bakıldığını gördü. Ekonomik anlayışlar, insan ilişkilerine bakışları tamamen sınıfsaldı. Bu gerçek, onun, burjuva dünyasını yeniden değerlendirmesine yol açmaya başlamıştı. Ve gerçek ilişkilerin üstünü örtmek için ne denli titiz olduklarını da gördü.

Martin Eden sefalet içinde yaşamaya alışkın biridir. Yaşamı hep böyle sefalet içinde geçmiştir. Buna rağmen o, eline biraz para geçtiğinde, neyi var neyi yok insanlarla paylaşmayı seven biridir ve paylaşır. Bencil değildir. Ama sevdiği kadının, Ruth'un burjuva dünyası dayanışma, paylaşma nedir bilmez. Tüm ilişkileri bireysel çıkar üzerine kurulmuştur. Martin ile Ruth'un dünyası böylesine iki ayrı dünyadır.

Kendi toplumsal yaşamında paylaşımcı, kendi sınıfından insanlarla mutlu olabildiği halde, düşünsel olarak buna aykırı burjuva görüşüne sahiptir. M. Eden bireycilik anlayışını benimsemiştir. Bu anlayış ise kendine yabancılaşmış bir bilinçtir. Bu da onu düşünsel olarak çelişiklere düşürüyor.

Amerikan burjuvazisi kendi egemenliğini korumak, toplumdaki derin bunalımın yarattığı sonuçlardan kurtulmak için, işçi sınıfına, sosyalistlere karşı baskıları arttırır, şiddetle saldırır. Bu saldırıları öylesine ileri götürür ki, sosyalist olmayanları dahi sosyalist olarak baskı altına alır. M. Eden de sosyalist olmadığı halde, basında sosyalist olarak gösterilir ve

baskı altına alınır. Martin bu yüzden zaten pamuk ipliğiyle bağlı olan yakın çevresini kaybeder. Hatta Ruth bile ondan uzaklaşır, ilişkilerini bitirir. Burjuva bakış açısı ve yaşam aşka üstün gelmiştir.

Manav, bakkal ve küçük burjuvalar Martin Eden'e karşı, güçlünün yanında yer alır. —Ona yalnızca yoksul Mon'a ve çocukları sadık kalır. Martin Eden, Ruth ve ailesi tarafından dışlanır. Zaten o dünyanın bir parçası olamamıştır, olmakta istememiştir. Kendi insanların yanına döndüğünde onların dünyasından da kopmuş olduğunu anlar. O topluma yabancılaşmıştır, toplumdan kopmuştur. Birey olarak artık toplumla çatışma içindedir.

Martin Eden'in koşulları tamamen değişir. Bir zamanlar dergiler tarafından geri çevrilen tüm yazıları şimdi iyi fiyatla basılıyordur. Kitapları da basılır. Ve kitaplar arka arkaya birkaç baskı yapar. Çeşitli dillere çevrilir. Ve tüm bunlarla birlikte ün ve para sahibi olur. Fakat Martin Eden'in gerçek kişiliği değişmez. Kazandığını paylaşmasını bilen dürüst bir yapısı vardır onun. Parasının bir kısmını en zor günlerde kendisini yalnız bırakmayan, karakter sağlamlığına sahip yoksullara verir.

Burjuva toplumun ona gösterdiği ilgi onu ezer, kişiliğini rahatsız eder. Daha önce onu aşağılayan burjuvalar, şimdi ona büyük ilgi göstererek iki yüzlülüklerini bir kez daha sergilerler. M. Eden kitaplarından iyi para kazanır. Ünü alır başını gider. Gazetelerde boy boy resimleri çıkar. Para ve ün gibi iki sihirli güce sahip olunca, onu yemeğe davet eden burjuva insanların sayısı artar. Ruth'un babası ve annesi de bunlardan biridir. Onlar, Martin Eden'in kişiliğini değil zenginliğini ve ününü beğeniyorlardı. M. Eden'le görünmeleri aslında kendilerini önemli kılmak içindi. M. Eden gibi son derece dürüst biri bu davranışları, bu ikiyüzlülükleri kabullenemezdi.

M. Eden paraya ve dünya çapında üne kavuşmuştu, fakat mutlu değildi. Toplumdan uzaklaşmıştı, ona yabancılaşmıştı. Toplumla çatışması, toplumdan kopuş, toplumun kendisinden kaynaklanıyordu. Bu kopuş, M. Eden'i trajik bir sona götürdü.

Çehov / Bütün Öyküler (1)

Yenenin Utkusu (Galibin Zaferi) (24)

Memur karakterine iyi bir örnek...

Akıllı Kapıcı (29)

Başka zaman cesurca laflar söyleyen, ama zoru görünce yan çizen bir karaktere örnek...

Anlaşılmaz Bir Tip (32)

Daha iyi bir yaşam isteyen yoksul birinin aşağılanmayı kabullenmesi...

Bir Sayman Yardımcısının Günlüğünden (35)

Memur karakterine bir örnek — Yükselmek için başkasının ayağının kaymasını bekliyor.

Memurun Ölümü (38)

Memur karakterine başka bir örnek...

İnsanın İki Yüzü (133)

Yöneticilerine yaranmak (yaltaklanmak) için sürekli onların önünde eğilmekten, yere düşürdükleri mendili (kadınların) almaktan, yaşı geçkin olmamasına rağmen, beli erkenden bükülen bir memur tipi. Memur: İvan Kapitonîç. Aynı adam sokakta ise (ve treylebüste) halka karşı aslan kesiliyor, onları azarlıyor, aşağılıyor. Yöneticilerine yaltaklanan, halkı ise yönetmek isteyen bir tip.

Çivi De (140)

Yöneticilerinin baskıcı otoritesi küçük bir memur olan Struçkov'un evine kadar uzanıyor. Küçük memur ve eşi "iyi bir gelecek" uğruna her tür aşağılanmayı ve yaltaklanmayı kabulleniyorlar.

Beceriksiz (143)

Zenginlerin evlerinde çocuklarına ders veren genç kız Yuliy Vasilyevna, zenginlerin verdiği derslerin parasını ödemediklerini söylüyor. Ezilen ve sömürülenlerin öfkesi böyle birikiyor.

Şu İşbilir Çağımızda (146)

Burjuva toplumda ya da bu öykünün geçtiği dönemde burjuvalaşmakta olan Rusya'da bireylerin birbirine güveni yok, güven paraya, senede, öteki değerli kağıtlara var. Öyküdeki genç adamın sevdiği genç kadına para verirken ondan parayı aldığına dair imzalı bir kağıt istemesi durumu tüm çarpıcılığıyla gösteriyor.

Adı Konulması Zor Bir Öykü (148)

Yöneticileri yokken onlar hakkında ve hayat hakkında her şeyi rahatça söyleyen memurlar, yöneticilerini görünce, önünde hep birlikte alçalmalarına bir örnek.

Seçim Kurbanı (172)

Yöneticilerinin kendilerine karşı zorbalıklarına ve aşağılamalarına isyan eden memurlar; "cesur" bir temsilci seçerek (kendi içlerinden birini) bu tepkilerini yöneticiye bildirmesini isterler. "Cesur" memur, yöneticisinin karşısına çıkınca, her memurun yöneticisi karşısında yaptığından farklı bir şey yapmıyor. Kendini arkadaşları arasında da küçük düşürecek şekilde geri dönüyor.

İyiliksever Meyhaneci (208)

Öykü eski bir çiftlik sahibinin çöküşünü anlatıyor. Feodal soylulara, sınıflara has bir özellik, elinde avucunda ne varsa harcar ve sonunda onları bekleyen yıkım olur.

Yazlıkçı Bayan (211)

Yeni evlenmiş genç bir burjuva, geliri, işi iyi ama kaba-saba, sıradan, insani yönü kıt, yabancılaşma içinde, bilmedikleri hakkında konuşan, bilmediğini öğretmeye kalkan, evlendiği genç-güzel kadının hayallerini öldüren bir tip.

Vodvil (215)

Kendisinde yazarlık yeteneği olduğunu keşfeden memur Osip Kloçkov bir piyes yazar. Ancak piyes ona dokunur, buna dokunur gerekçesiyle kağıt üzerinde kalır. Yasak ve baskı toplumunda kişi düşünsel ve edebi bir gelişme gösteremez.

ÖNSÖZ, 19.Sayı, Kış '11

MADAM BOVARY - GUSTAVE FLAUBERT

*"Güzel bir günün sıcaklığında
Sevdayı düşünür küçük kız hep"*

Roman, Fransa'da 19. yüzyılın ilk yarısında köylü ilişkilerinin anlatımıyla başlıyor. Anlatılan köy eski toplumdan gelen sosyal bir yapı olmasına karşın, kapitalizmin egemenliğiyle birlikte kapitalist toplumun bir parçası haline gelmiştir. Dolayısıyla kapitalizmin tüm ilişkileri, bakış açısı, yeni değer yargıları vb. hepsi kendini bölgede gösteriyor.

Genç doktor Charles mezun olur olmaz burada doktorluk yapıyor. Düzeni küçük burjuva bir ilişki içinde. Annesi, oğlunu, epey parası olduğu söylenen ve iyi bir geliri olan dul bayan Dubue ile evlendiriyor.

Evlilik sıradan bir ilişki olarak sürüyor. Charles kadını sevmese de kadın onu seviyor. Bu sıralarda Charles genç Emma ile karşılaşılıyor ve içten içe bağlanıyor Emma'ya. Doktorun karısının bundan dolayı çektiği sıkıntılar ve üzüntü daha yeni biter gibi görünürken kadının parasını yatırdığı noter paralarla ortadan kayboluyor, gemi hisseleri düşük çıkıyor. Evi ise ipotekli.

Charles'in annesi ve babası kadına yükleniyorlar. Kadının, param vardı, diye onları kandırdığını söylüyorlar. Kadın, o baskı, aşağılanma ve üzüntü içinde ölüyor.

Evlilik bir nakit para alış veriş, bir ticari ilişki ve bir çıkar ilişkisi olarak görülüyor. Toplum ve aile genç doktorla dul bir kadının evliliğini ancak bu ilişkiye bağlı olarak onaylıyor. Kadının ekonomik durumu kötüleşince evli olduğu halde

aile tarafından saldırıya uğruyor. Kadın kocasına sığınmak zorunda kalıyor. Kocasını karısına sahip çıkıyor ama geç kalarak. Kadın o yıpratıcı, yıkıcı, aşağılık saldırının yarattığı ortamda kısa sürede ölüyor. Burada kadının toplumdaki durumunu görüyoruz. Kapitalizmin özel mülkiyet ilişkisinin en insani ilişkileri yerle bir ettiği, katı, acımasız, bencil, baskıcı özünü burada tüm çıplaklığıyla görüyoruz. Bayan Dubue'un erken gelen ölümü bu baskının, bu acımasızlığın bir sonucudur.

Emma'nın kaldığı babasının çiftliği sürekli geriliyor. Çiftçilerden milyonlar çıkmadığı gibi her gün zarar ediyor. O yüzyılın başında tarımın kent sanayisi karşısında gerilemesi, köyün kente bağımlı hale gelmesi ve kentin köy üzerinde, sanayinin tarım üzerindeki egemenliği çok bariz olarak gelişiyor. Kapitalizmin yeni işbölümü sonucu ortaya çıkan yeni üretim dalları ve mesleklerde olanakları hızla gelişirken, eski toplumdaki kalma üretim alanları ya da meslekler süratle güç kaybediyor.

Çiftlikte yaşamın maddi olanakları iyice zorlaşırken, orada bulunmakta artık tüm cazibesini yitirmiştir. Bertaux çiftliğinin sahibi Rouault Baba da bunun tamamen farkındadır.

Emma, Charles (doktor) ile evlenir. Düğün kır insanların en neşeli en mutlu günü olarak geçer. Düğün yapılırken dışarıda bahar havası vardır fakat asıl bahar düğünün yarattığı sevinçli ortamdır. Sınırlı, dar, sıkıntılı kır yaşamında, düğünler, çeşitlilik, duygu zenginliği ve farklı bir olay demektir.

Sevgi seli Emma ile Charles'i da sarmıştı ama genç kadının düşündüğü sevgi, mutluluk bu muydu? O mutlu değildi. Kitaplarda okuduğu mutluluğun, aşk sarhoşluğunun Emma'nın yaşadıklarıyla hiçbir ilgisi yoktu. Orada yazılanın gerçek yaşamda tam karşılığı yoktu. Kitaplar gerçek yaşamdan kopuktu.

Emma kitaplardaki gibi yaşayamayacağını anlamıştı. Fakat kocasının, ailesinin ve çevresinin o dar çitleriyle çevrilmiş, o renksiz yaşamı içinde de mutlu olamazdı. Emma için, hayalleri olan bir kadın için, mutluluk, çizilen bu çemberin dışındaydı.

Kocasıyla arasında bir sınıfsal çatışma yoktu. İkisi de

aynı sınıftan insanlardı. Küçük burjuva çevre insanları olarak yaşıyorlardı. Aralarındaki çatışma kişilik çatışması, duygu çatışmasıydı. Tutkuları olan, yaşam sevinciyle dolup taşan, mutluluğun bu olmadığını bilen bir kadınla, bunların hiçbirine sahip olmayan darkafalı bu adamın çatışmasıydı. Emma böyle biriyle mutlu olamayacağını daha ilk günlerde anlamıştı. Birlikte yaşıyor ama birbirlerinden kopmuşlardı.

Emma (Madam Bovary) kocasıyla rastlantı sonucu katıldığı üst sınıfların, sosyetenin balosunun gösterişinden çok etkileniyor. O yalnızca oradaki gösterişin, büyük mülk sahiplerinin ilişkilerinin parıldayan yönlerini görüyor. Bu büyük gösterişin neye dayandığı, altında nasıl bir baskı ve sömürü düzeninin olduğu Emma'yı hiç ilgilendirmiyor. Zaten düşünmüyor...

Gerçekte ise müzikli, danslı, eğlenceli, ziyafetli gösteri sadece asalak, sıkıcı, tembel, cansız bir yaşamın üstünü örtüyor.

Emma alt sınıftan ve köy yerinde, bir çiftlikte yaşamış olmakla birlikte eğitim görmüş, kitap okuyan, piyano çalan, resim yapan biri. Aldığı eğitim ve kendi küçük burjuva sosyal yapısı, onun, üst sınıfların yaşamına öykünmesine yol açıyor.

Madam Bovary'in çabası ve iteklemesiyle kocasıyla birlikte bir kasabaya yerleşirler. Emma hareketsizliği, bir yere bağlı yaşamayı sevmeyen, yeni ve güzel yerler görmeyi, duygular tatmayı seven bir karaktere sahip. Bunların hiç birinin kocasında olmaması onu biraz üzer ama hayallerini öldürmez.

Bir kadın olarak, sınırsız hayalleri ve arzularıyla, kurulu sosyal düzen, sosyal ilişkiler ve yaşamla daima bir çatışma içindedir. Bu çatışma yaşamın her alanında, her adımında kendini hissettirir.

Genç kadın Madam Bovary, ne kocasıyla ilişkilerinde mutluydu ne de aile çevresinin sıradan ve durgun yaşamını kabul edebilirdi. Biraz olsun mutlu olabilmek, hayallerini, arzularını yerine getirebilmek için çevresiyle çatışmaya girmek, o sıradan renksiz ilişkilerin dışına çıkmak gerekiyordu. Emma bir gençle girdiği duygusal ilişkiyi herkesin görmesine aldırmadan, kim ne der, diye düşünmeden, kendi bildiği yoldan gidiyordu.

Fakat sevdiğiyle arzuladığı, hayal ettiği gibi birlikte

olmanın önünde sayısız engel, kural, değer yargısı vardı. Ne zaman duygularının isteğine uymayı düşünse ayağına hep eski dünyanın engelleri takılıyordu. Madam Bovary ayağına toplumsal engeller takılınca tökezliyor, sendeliyor, fakat pes etmiyor, teslim olmuyor ve boyun eğmiyordu.

Madam Bovary içtenlikli bir kadın. Özlemi, aynı içtenlikle kendini seven biriyle karşılaşmak ya da kendisi böyle birinin karşısına çıkmak istiyor. Karşılaştığı ilk genç kendisini bırakıp başka yere yerleşiyor. Daha sonra karşılaştığı adam ise zengin biri ve mülk sahibi bir erkeğin tüm karakter özelliğini üstünde taşıyor. Emma adama tutkuyla yaklaşıyor. Zengin adam ise macera peşinde. Genç kadını güzel sözlerle aldatmaya, kendine bağlamaya çalışıyor. Kandırmacılığın tüm ince özelliklerini teatral bir tavırla sergilemekten kaçınıyor.

Emma evliydi ama bu evlilik ona arzuladığı, hayal ettiği sevgiyi verememişti. Aradığı neyse onu sevgilisinde bulduğunu düşünüyordu. Bu konuda rahat olduğu ya da daha doğrusu rahat bırakıldığı söylenemez. Toplumun baskısı tüm cephelerden kadını kuşatmış durumda. Emma sevmek için çevrenin baskısından kurtulmak için ayrı bir savaş vermek zorunda kalıyordu. Toplumun ilişki biçimi, düşünce tarzı, ölçütleri kadına karşıydı. Emma bir savaşın tam orta yerindeydi.

Emma, seven kadın, sevdiği için kendi mutluluğu için göze alamayacağı şey yoktu. İnsanların dikkatinin sürekli üzerinde olmasına karşın, O, çevredekilerin ne düşündüğüne aldırış etmeden kendi bildiğince hareket ediyor, yaşam tarzını, hareketlerini, gönlünün istediğine göre düzenliyor. Toplumla çatışması gözle görülür durumda.

Emma'nın, aşkı için yenemeyeceği güçlük, aşamayacağı engel yoktu. Fakat aşık olduğu kişiyi iyi tanımayan, insanlarla ilgili, hele sevgilisi söz konusuysa keskin gözlemlere sahip değildi. Emma duygularıyla hareket eden biridir. Bu yüzden sağlıklı, nesnel bir değerlendirme yapamıyor.

Kendisi aşık, ancak zengin adamın da kendisine aynı duygularla bağlandığını sanıyor. Adam tarafından ortada bırakıldığında ciddi bir sarsıntı geçirmesi bundandır. Aşk acısı, ne yapsan dindiremezsin. İnsan bir yere sığmaz olur. Emma da aşk acısı, yüzüstü bırakılmanın, ihanete uğramanın acısını yaşıyor.

Yazar, Emma imgesiyle kadının kapitalist toplumdaki durumunu, aşklarını, acılarını anlatırken toplumun üretim ilişkilerini de gözler önüne seriyor. Bireylerin karşılıklı ilişki tarzının nasıl işlediğini göstererek toplumsal çevre hakkında bize tam bir fikir veriyor.

Kapitalist ilişkiler kendi egemenliğini tüm yönleriyle ortaya koyuyor. Bireylerin ilişkisi, para ilişkisi olmuştur. Para, senet, icra ilişkileri günlük yaşamın vazgeçilmez öğeleri haline gelmiştir. Kasabanın tek tefecisi para ticareti, meta ticaretiyle, faizle insanları soyuyor. İnsanlar soyuldukça, o zenginleşiyor, güçleniyor ve kasabanın her tarafında dal budak salıyor. Bir tefeci olarak, bir tüccar olarak insana ait her şeyden kar sağlıyor.

Emma'nın yürek acısı ve hüznü hal bir süre devam ediyor. Fakat daima hüznü olmak insan doğasına aykırıdır. İnsanın doğası çok zengindir. Hüzün, sevinç, gülme, eğlenme, şarkı söyleme, sanattan zevk almak, insan doğasının zenginliğini gösteriyor. Emma'da tiyatroya gitmeye başlıyor, yaşamdan yeniden tat alıyor. Emma'nın baharı yeniden gelir, içindeki yaşama gücü bir çiçek gibi açar.

Emma'nın kocasıyla başka bir kente gitmesi, tiyatrodaki, sevdiği ilk gençle karşılaşması ve yeniden görüşme umudu doğması onun için baharın zirvesi olur. Sevdiği gençle karşılaşana dek tiyatrodaki sahte, abartılı aşka kapırmıştı kendini. Şimdi ise onların nasıl şişirilmiş duygular olduğunu anlıyordu. Sevdiğini görmüşken başka şeylerle, tiyatro sahnesinde olup bitenlerle artık ilgilenmez olur. Madam Bovary için yeni bir dönem başlıyor, yeni bir aşk ve yüreği yaşama tutkusuyla atıyordu.

Erkekler kadını sevdiğini söyler fakat kadını köleleştirir, onu, erkeğe bağımlı kılan koşulları koruyarak. Sonra var olan koşullara dayanarak kadını her yönden aşağılar ve ezerler. Böylece kadını ezerek, erkeğin ne kadar alçalmış olduğunu da göstermiş olurlar.

Önceki zengin adam gibi, genç adam da kadını kuşatan koşullardan yararlanmanın hazzına varıyor.

Bir erkek daha genç yaşta kadına nasıl davranılacağını, daha doğrusu bir kadının nasıl aldatılacağını içinde bulunduğu çağdan, çevresinden öğreniyor. Toplum, egemen anlayışıyla, egemen kültürüyle, günlük toplumsal talepleriyle

bireye öğretiyor, onu eğitiyor.

Emma ile yeniden karşılaşan genç delikanlı da o yaşta erkeklerin kadınlara karşı davranışlarının tüm özelliklerini üzerinde taşıyor. O, kadını aşağılayan ve kaba davranışlarını ince sözlerle, görünüşte duygulu gibi görünen ifadelerle gizliyor.

Emma sevdiği adama tutkuyla bağlanıyor, sevdiğiyle geçen her anı yaşam doluluğuyla geçmesini istiyor. O kısa anları en iyi biçimde yaşamak istiyor. O sırada her şey, yaşam ve çevre ne güzel görünüyor. Genç kadın bu kısa zaman için nelere katlanıyor ne özverilerde bulunuyor. Genç adamın böyle bir çaba içinde olduğu söylenemez. O genç kadının yarattığı güzellikleri sömürüyor sadece. Böylelerin ne gerçek yaşamda bir kahramanlıkları vardır, ne de roman karakterlerinin vazgeçilmez kişisi olurlar.

Sırf kendi duyguları için olsa da Emma'nın aşkı için sevdiğiyle birlikte olmak için çevrenin baskı ve sınırlılıklarına karşı gösterdiği çabalar yaşama güzellik katıyor.

Emma'nın sevgilisiyle geçirdiği güzel anların bir faturası da vardı. Yeni yaşam biçimi genç kadının ekonomik-sosyal durumunu aşıyor. O da sürekli kasabanın tüccarı — faizcisine borçlanıyordu. Evli kadın kocasını ve ailesini soyuyor, tüccar da onu soyuyordu. Emma zevkten kazanıyordu, tüccar ise paradan. Bu arada kasaba Madam Bovary'nin sırrını öğrenir. Genç kadın ise evli bir kadının bu durumlarda yaptığını yapar: Ortaya çıkan her gerçeğin üstünü yalanlarla örter. Genç kadını buna, toplumsal ilişkiler, çevrenin baskısı itiyordu.

Emma tutkulu bir kadındır. Tutkulu ilişkilerin, varını yoğunu ortaya koyduğu parayla sağlandığını bildiği halde paraya önem vermezdi. Onun gözünde yaşamı güzelleştiren tutkularıyla birine bağlanmaktı. Fakat aynı şeyi sevdiği insanda bulamıyordu. Her an bulduğunu, daha doğrusu, bulduğunu sandığı mutluluğu yitirmekten korkuyordu. Tek taraflı olan tutkulu bağlar yavaş yavaş çözülmeye başlıyordu. Her kadın gibi Emma'da bunu hissediyordu.

Koşullar, olanaklar ve sevdiği adamın durumu, isteklerine, aşkına, hayallerine darbe vuruyordu. Her taraftan sıkıştırılıyordu. Tüm bunlar Emma'yı çabuk yormuştu. Düşündüğü, özlediği yaşam bu değildi. Daha önceleri bir araya

gelmek için can attığı adamdan şimdi uzak kalmak için can atıyordu. Onun gözünde bir şey kesinlik kazanıyordu. Karşısında onu sevdiğini söyleyen, gerçekte ise onun duygularını sömüren, bencil, sorumsuz, kaypak biri duruyordu. Emma'nın bunu anlaması için zaman gerekiyordu. Emma'nın adamın etrafında oluşturduğu hale günün doğmasıyla dağılmaya başlıyordu.

Burjuva ilişkiler her fırsatı paraya çevirir. Sonra biriken güçle, etkinliği artan parayla, her şeyi satın alıyordu. Kasabanın tüccarı da böyle yapıyordu. Kendisini servet sahibi yapan insanlara ait ne varsa, satın alıyordu. Burjuva toplum her yönden kendi ilişki tarzını egemen duruma getiriyordu. Emma bu ilişkilerin bir parçasıydı ve gittikçe onun egemenliği altına giriyordu.

Emma gün gün kendisini kuşatan borçlara ve borçlulara karşı çok çetin bir savaş veriyordu. Savaştığı yalnızca borçlar değil, asıl olarak şakağına bir silah gibi dayanan erkeklerin iğrençliği idi. Burjuva toplumda bir insan zayıf düşerse diğerleri hemen harekete geçer ve son darbeyi vururlar. Hele zor duruma düşen bir kadınsa, erkekler, kadının bu durumundan yararlanmak için en rezil yollara başvurmadan büyük bir haz duyarlar. Tam da böyle bir durumdayken, Emma'ya yaptıklarıyla bugüne dek hiç kimse erkekler kadar alçalmamıştır.

Emma erkeklere karşı savaşırken kendisinden onur duyuyordu. Emma sevdiği erkek için, aşkı için varını yoğunu, her şeyini veriyordu. Bunun için özveride gözüpeklikte sınır tanıımıyordu. Erkekler ise bunların hiç birini göze almıyor, yapmıyor ve hiçbir çaba göstermiyordu. Erkekler karakterden tamamen yoksundu. Emma onlar karşısında ne kadar da yukarda görünüyordu.!

Çevrenin ve erkeklerin tüm kuşatmaları, baskıları, zorbalıkları, amansızlıkları en sonunda Madam Bovary'i ölme götürdü. Madam Bovary'nin ölümü trajiktir. Toplumsal bir trajedidir. Yapılması gereken, çevrenin ve toplumsal ilişkilerin yani dönemin burjuva toplum ilişki biçimini eleştirmek ve bu ilişkilerin kalıcı olmadığını göstermektir. Toplumsal kök değişince, toplumsal ilişkiler ve sonuçlarda ortadan kalkar.

Madam Bovary (Emma) imgesinde gördüğümüz, kadının, toplumun ve erkeğin baskılarına boyun eğmediği ve

buna karşı koyduğunun bir öyküsüdür. Kadın toplumun kuşatmasının, konan kuralların dışına çıkma yönünde bir eğilim içinde olmuştur hep. Ve bu eğilim kendisini dönemlere göre çeşitli biçimlerde göstermiştir. Madam Bovary işte bu eğilimi devam ettirmiş ve onu daha ileri götürmüştür. Madam Bovary'nin anlatıldığı dönemde eğilim bir harekete dönüşür.

Madam Bovary, toplumun, kadının önüne koyduğu çitleri yıkmak için mücadele eden önemli bir karakteridir, imgesidir.

ÖNSÖZ, 20.Sayı, Yaz '11

ANNA KARENİNA - TOLSTOY

Tolstoy'un romanları zengin bir içeriğe sahiptir. Günümüzde ki pek çok romancı gibi sığ, kolay yoldan yazılmış bir yapıt vermez. Onun romanları, zengin içeriğinin yanında derinlikli bir düşüncenin ürünüdür. Dört ciltlik Savaş ve Barış ve Anna Karenina buna iyi birer örnektir.

Tolstoy'un ünlü romanı Anna Karenina'yı böylesine tanınır yapan nedir? Yazarın güçlü üslubunu, yazarlık yeteneğini bir kenara bırakırsak, asıl olarak, Anna imgesiyle anlatılan, kadının, toplumun kadınlar için koyduğu kuralları çiğnemesi, aşk uğruna sosyal durumunu hiçe saymasıdır. Anna Karenina'nın kurulu sosyal ilişkileri hiçe sayan bir tavır içine girmesidir romanı bu denli etkili yapan ve yaygın bir okuyucu kitlesini bulmasını sağlayan.

Kadının, toplumun kendisi için koyduğu kuralların dışına çıkma, konan sınırları, çitleri aşma eğilimi üzerine olan gözlemlerimizi daha önce, çeşitli yazılarda belirttik. Aynı eğilim Tolstoy'un Anna Karenina'sında bir kez daha karşımıza çıkıyor. Aynı durumu G. Flaubert'in "Madam Bovary"sinde de gördük.

Her iki romanda da -ki ikisi de aynı yüzyılda, 19 yüzyılda yazılmıştır- kadının köleliği ya da kadını köleleştiren sosyal ilişkiler, sosyal düzen anlatılırken kadının buna karşı çıkışı da anlatılıyor.

Bir kadının boşanması başına gelebilecek en büyük felakettir. Göreceği baskı, dışlanma, aşağılanma bir yana, boşanmış bir kadın bir daha evlenemez. Bu yüzden evli bir kadın her baskıyı, hakareti, her çeşit kuşatmayı kabullenebilir ama boşanmayı kabullenmez. İşte Anna Karenina toplumun

tüm müdahalesine rağmen, sevdiğiyle birlikte yaşamak için gözüpek bir adım atıyor. Toplumun kendi hayatına müdahale etmesine meydan okuyor.

Anna, aşkı için yer aldığı sosyeteye karşı çıkacak denli aykırı bir tavır koyuyor. Bu topluma, onun kurallarına, ilişkilerine meydan okumadan evli bir kadının herkesin gözü önünde, başkasıyla aşk yaşaması olanaklı değil. Anna sevdiği insanla aşk bağlarını sürdürürken, sosyeteyle tüm ilişkisini koparmayı göze alıyor.

Toplum, kadınla erkeğin özel ilişkisine müdahale ediyor. Bu müdahaleyi çeşitli yollarla yapıyor. Tüm bu yol ve yöntemler kadını kuşatan bir görev görüyor. Kadın kurulu topluma başkaldırdıkça, kadını kuşatan kurallar, baskılar, erkeğin, toplumun kadın üzerindeki egemenliğini ifade eden her şey iyice katlaşıyor, ağırlaşıyor ve içrengleşiyor.

Toplumun kadına yönelik baskı yolu teşhirdir. Teşhir, kadını yalnızlaştırma, çökertme, boyun eğdirme ve teslim almaya yöneliktir. Anna Karenina'nın çevresi de Anna'ya karşı böyle bir yöneme başvuruyor.

Eski toplumsal ilişkiler, Anna Karenina imgesiyle anlatılan kadının yer aldığı ve temsil ettiği yeni toplumsal ilişkilere dar geliyor. Anna Karenina'nın aşkı nedeniyle toplumla girdiği çatışma, eski toplumsal ilişkilerin nasıl çözülmeye başladığını ortaya koyuyor.

Toplum kadınla erkek arasındaki ilişkiye müdahalede bulunmak için her yola başvuruyor. Bu müdahale yasalarla, kurallarla, kültürle, eğitimle, sözle, davranışla ve daha başka biçimde yapılıyor. Burada asıl müdahale edilen, baskı ve kuşatma altına alınan elbette kadındır.

Kadın bu şartlarda gönlünce sevemez, aşk yaşayamaz ve mutlu olamaz. Kadın ancak toplumun karışmasına ve baskısına karşı çıktığı oranda, biraz olsun isteğince sevmiş ve mutlu olmuştur.

Aşkı için, mutlu olmak için, topluma ve toplumun baskı kurallarına karşı başkaldırmış kadınlar diğer kadınlar için daima birer yüreklilik örneği olmuşlardır.

Kadın üzerinde toplumun baskısının en çok görüldüğü, hissedildiği alanlardan ikisi aile ve sosyal çevredir. Kadın bu çevrelerden uzaklaştığında biraz olsun rahat davranabilmektedir. Bu yüzden bu ortamdan sık sık uzaklaşmak, başka

yerlere gitmek isterler. Kadınlar en sancılı, en sert ve en zorlu mücadelelerinden birini bu sırada vermek durumunda kalırlar.

Ailenin, çevrenin, toplumun koyduğu kuralları çiğnemek, belirlenen sınırları yıkmak, çitleri aşmak kurulu düzenin oluşturduğu ilişkilerin tehlikeye düşmesi demektir. Toplumun koyduğu çitleri aşmak isteyenler, bu yüzden, en büyük saldırılara uğramışlardır.

Kadınlar, tüm baskılara, acılı sonuçlarına, ve daha da ağırlaşacak olan koşullarına karşın, yine de tüm olacak olanları göze alarak, toplumun kendileri için belirlediği çerçeveyi çiğnemiş, onu aşmışlardır. Yani çizilen sınırları aşmak, belirlenen kuralların dışına çıkmak yalnızca bir eğilim olarak kalmamıştır. Kadınlar bunun ötesine gittiler. Çeşitli eylemlerle eğilimi pratiğe uyguladılar.

Kadınla erkek arasındaki ilişkide, erkeğin her hakkı var, kadının ise hiçbir hakkı yok. Erkek istediği her şeyi yapabilir, kadın bu hakka sahip değil ve o toplumun belirlediği çerçevede hareket edebiliyor, yani hareket özgürlüğüne sahip değil.

Anna Karenina'nın kocasıyla ilişkisi ne ise sevgilisiyle ilişkisi de odur: Bu ilişkide hak eşitsizliği egemen.

Erkeğin kadının aşık olduğu biri olması, kadınla erkek arasındaki ilişkiyi özsel olarak değiştirmiyor.

Aile, çevre, toplum, yasa, hukuk vb. kadına karşıyken, tüm bunlara aldırmandan kendi yolunda gitmek cesur bir davranıştır. Anna Karenina bu cesareti gösterebilen bir kadındır. Bu yönüyle aynı çevredeki diğer kadınlardan farklıdır.

Anna, sevdiği adam için herkesi karşısına almış, dünyaya meydan okurken, bu konuda sevdiği erkeğe güvenemiyor. Adam, egemenliğini, sosyal statüsünü korumak istiyor. Bu durumda bir çatışma kaçınılmazdır.

Erkek statükoyu temsil ediyor ve savunuyor çünkü statükodan yararlanıyor, besleniyor ve egemenliğini bu koşullarda sürdürabiliyor. Kadın ise statükoyla çatışma içinde, statükoya karşı ve yeni olandan yana. Statüko kadını köleleştiren, aşağılayan ve yıpratın ne varsa, tüm eski ilişkileri içinde taşıyor.

Anna'nın kocasıyla olan ilişkisi bir kölelik ilişkisidir. Kadının erkekle resmi evlilik sözleşmesi (hukuku) bir kölelik

sözleşmesidir. Ancak erkek izin verdiği ölçüde sona eren bir sözleşme. Kadın, evli olduğu erkekten fiilen ayrılrsa da resmen boşanmadığı sürece, evlilik sözleşmesine (hukukuna) yani kölelik hukukuna göre yasalara göre “özgür” sayılmıyor. Kadın, halen ayrıldığı eski kocasına “aittir”. Kadın, kocasından “resmen” ayrılmadığı için, bu durum, günlük yaşamına getirdiği sorunlar, engeller ve yıpratıcı etkileri nedeniyle kadın için tam bir işkenceye dönüşüyor.

Sevdiği adam ise, Anna, eski kocasından resmi olarak ayrılmadığı için doğmuş olan ve doğacak olan çocuklarını kendi üzerine yazamadığı için Anna'ya baskı yapıyor ve onu ortada bırakmaya hazırlanıyor. Anna hem eski kocasının baskısı altında hem de sevdiği adamın baskısı altında.

Kendisine çevrili tüm bu silahlara, baskılara rağmen Anna Karenina, bu duruma boyun eğmiyor.

Anna kendisine ve birlikte olduğu adama yönelik yapılan eleştirilere, aşağılamalara, baskılara karşı sağlam bir tavır alırken ve ilişkilerini, aşkını savunurken, adam ise çevrenin baskılarına boyun eğiyor, sosyal durumunu savunuyor ve çevresiyle ilişkilerinin kötü gitmesinde Anna'yı sorumlu tutuyor. Adam kişiliksiz biri. Zaten çevresi de adamı değil Anna'yı eleştiriyor, kötülüyor, dışlayıp, yalnızlaştırıyor.

Erkeğin burada düşündüğü çevresiyle olan ilişkisidir, toplumsal konumudur; bu ilişkilerin ve sosyal konumunun kendisine getirdiği avantajlardır ve sağladığı ayrıcalıklardır.

Anna ile birlikte olduğu erkek arasında sosyal statü farkı, bir sınıfsal çatışma yok. Anna'da aynı soylular çevresinin bir insanı. Gerek toplumsal durumu, kültürüyle bu çevreye ait biri. Şu farkla ki, Anna aykırı biri. Aşkı için, bulunduğu çevreye isyan ediyor onlarla tüm ilişkilerini koparıyor. Bunun getirdiği bütün sonuçları göze alıyor.

Eski kocası, birlikte olduğu erkek, çevresi, toplum hep birlikte Anna Karenina'nın sonunu hazırlıyorlar.

Erkeğin, çevrenin, toplumun kadına karşı tavrı, saldırıları, yaptıkları, özel mülkiyete dayalı toplumların çok iyi bilinen çizgisidir. Burada önemli olan kadının buna karşı çıkması, isyan etmesi ve başkaldırmasıdır.

Anna Karenina'yı günümüzde halen ilgiyle okunur yapan, sinemaya uyarlanmasını sağlayan, onun bu yönüdür.

Tolstoy'un bu eseri, ondokuzuncu yüzyılın son çey-

reğindeki Rusya'nın, öne çıkan, tartışılan çeşitli sorunlarına bütünlüklü olarak yer veriyor. Ekonomik toplumsal ilişkiler, aile, sanat, edebiyat, bilim, kentle kırsal ilişkisi, kısacası yazar Anna Karenina'nın aşk ilişkileri etrafında toplumun derli toplu bir resmini çiziyor.

Bu resimde aileyle birlikte, eski toplumsal ilişkilerin çöküşü ağırlıklı bir yer tutuyor. Kitapta öne çıkarılan önemli konulardan biri de köylülerin içinde bulunduğu durumdur. Yazar köylülerin sosyal durumunu verirken, köylülerin içinde buldukları toplumsal ilişkilerle çatışmasını da anlatmış oluyor.

Daha sonraki dönemde Rusya'da meydana gelen köylü ayaklanmalarının koşullarının bu sırada nasıl oluştuğunun ve ilk belirtilerini burada görebiliyoruz.

Tolstoy büyük bir yazar olarak bunun ilk ipuçlarını bize veriyor.

ÖNSÖZ, 21.Sayı, Güz '11

YARIN BİZİMDİR YOLDAŞLAR - MANUEL TIAGO

Yazarın insanlara ilişkin keskin gözlemleri kitabın girişinde kendini gösteriyor. Köylüler, bisikletiyle oradan geçen yabancıyı dikkatli bir biçimde inceliyorlar. Bisikletli adamın bir yabancı olduğunu, gideceği yeri daha onlara sormadan anlıyorlar. Ve bir köylü olmadığını da yağmurun yağışına ilişkin bilgisizliğinden çıkarıyorlar hemen. Köylüler yabancıya kuşkulu bir gözle bakıyorlar. Kuşkulu ve güvensiz bir bakış bu.

Bisikletli yabancıнын durumu, o bölgede aradığı kişiyi, Manuel Rato'yu bulduğu zaman aydınlanıyor. O köylülerin kuşku landığı kişilerden değildi. O farklı biriydi. Ama köylülerin gözünde o kuşkulu bir yabancıydı. Yabancıyla Manuel Rato'nun konuşmasını sağlayan, yabancıнын Manuel Rato'ya verdiği kağıttan kesilmiş bir ayakkabı tabanı oluyor. Bu, bir işaret. Birbirini tanımayan iki kişinin, birbirine güven duymalarını sağlayan bir ön koşul. Manuel Rato'da aynı ayakkabı tabanı örneğini getirip, karşılaştırınca, güven sağlanmış oluyor.

Faşizmin ağır baskısı altında çalışan, illegal bir komünist partisinin bu tip önlemlere başvurması, o politik koşulların, o koşullarda mücadele veren bir örgüt için bir zorunluluktur.

Konuk, bir komünist, bir partili, bir yönetici. Bisikletiyle, çamurlu, yağmurlu, bataklık içindeki yolları, bölgedeki parti üyesiyle, Manuel Rato'yla bağ kurmak için tepiyor.

Burası yoksul bir bölge. İnsanların kendi toprağı var ama çok yetersiz ve köylüler geçici işlerde ücretle çalışarak

sürdürebiliyorlar yaşamlarını. Manuel Rato, yoksul bir insan. Yoksulluğı eşyasız boş evden belli oluyor. Fakat o bir köylü değil. Bir işçi. Lizbon'da işçi olarak çalışmış. İşçi niteliğini özellikle öne çıkarıyor. Manuel Rato parti üyesidir. Kendi dışındaki nedenlerle buraya gelmiş. Bu kısa süre içinde partiye bağı kopmuş bir parti üyesi olarak ne yapmış. Bu konuda gelen yönetici yoldaşı bilgilendirmesi, daha doğrusu partiye bilgilendirme raporu vermesi gerekiyor.

Manuel Rato, bölgede emekçileri partiye kazanmak için yeterli bir çaba göstermediğini açıkça ortaya koyuyor. Daha sonra, partiye ilişkisinin olmadığı süre içinde, partiye vermesi gereken birikmiş ödentiği ve ilişkide olduğu kişinin ödentisini, parti yayın organı "Avanti"nin parasını parti görevlisine veriyor. Manuel Rato, bununla nasıl bir sorumluluk anlayışına sahip olduğunu gösteriyor. Bu sorumlu ve disiplinli anlayış Portekiz Komünist Partisinde olduğu gibi tüm komünist partilerin benimsediğı ve yapısına yerleştirdiğı bir anlayıştır. Parti üyesi olmanın gereklerinden biridir.

Manuel Rato, ne diğer çalışmalar ne de ödenti konusunda sorumsuzca davranmaz. Kendisiyle bağ kurulduğunda partiye vermek üzere geçen sürenin ödentilerini biriktirir. Manuel Rota, bölgedeki ilişkileri ve bölgenin durumu hakkında bilgilendirme, değerlendirme ve çözümleme yapıyor. Amaçlanan, partinin çalışma, örgütlenme, propaganda ve ajitasyonunun yapılacağı toplumsal zeminlerin daha iyi kavranmasıdır.

Manuel Rato'nun olduğu yer küçük bir köy. Parti çalışması oraya yakın olan daha büyük bir merkezde yapılacak. Hedef burada bir parti örgütü kurmak. Burada aşılması gereken güçlük, illegal olarak örgütlenen komünist partinin yerleşim merkezinde dayanacağı sağlam bir kişi bulması. Bu şekilde ilk adım atılmış ve bir temel döşenmiş olur. Büyük bir örgüte, bir kişi ya da bir grup insanla varılır. Yeter ki, bilinçli, ısrarlı ve militan bir çaba içinde olunsun.

Manuel Rota, bu bilince, hedefe ve kararlılığa sahip. Zaten bölgedeki bir maden ocağında çalışmayı düşünüyor. Asıl hedef, oradaki işçileri örgütlemek. Manuel Rota ve Parti, işçileri örgütlenme sağlam anlayışına sahip.

Görüşmeye, Manuel'in karısı Joana ve kızı İsabel de katılıyor. Manuel, konuğundan, karısına Sovyetler Birliğini anlatmasını istiyor. Çünkü söylenenlerin gerçek olabileceği-

ne inanmıyor. Örneğin gücünün, sıradan insanlar üzerindeki etkisi, teorik iknadan daha belirleyicidir. Sovyetler Birliği örneği, sosyalizmin somutlanmış, yaşama geçmiş halidir. Dünyadaki pek çok insan Sovyetler Birliğine ve diğer sosyalist ülkelere bakarak kararlarını vermişlerdir.

İsabel de kendine bir örnek arıyor. O da evleneceği bir kişinin evlerindeki konuk gibi ya da annesine iyi davranan babası gibi birisi olmasını istiyor.

Konuk, yani Vaz, oradan başka bölgelere geçiyor. Orada çeşitli ilişkiler kuruyor. İşçilerle konuşuyor. Parti örgütleriyle toplantı yapacağı bölgeye gidiyor. Vaz sorumluluk taşıyan, disiplinli bir kadro, her toplantıya zamanında katılır.

Bölge komitesi toplantısı... Bölge komitesi işçilerden ve eski kadrolardan oluşuyor. Vaz orada parti sekreterliği tarafından görevlendiriliyor. Sekreterlik, bölge komitesinin taram işçileri arasındaki çalışmasını yetersiz, yüzeysel buluyor ve pratik davranmadığı için eleştiriyor. Tartışmada öne çıkan, bölgedeki ırgatların örgütlenme ve mücadele yöntemleridir.

Bölge komitesinin eski üyeleri, ırgat pazarının kölelik kalıntısı olduğu için dağıtılmasını ve herkesin patronlarla evinde ilişki kurmasını savunuyor. Bölge komitesinin yeni üyesi Jose Sagarra ise bu yöntemin işçilerin aleyhine olduğunu, çünkü patronların onları tek tek ve daha kolay olarak düşük ücretle çalışmayı zorlayacağını ileri sürüyor. Bu şekilde patronlar işçilere hem kendi şartlarını dayatmış olacak hem de yaşlı ve güçsüz işçiler işsiz kalacaktır. Tartışmaların sonucunda Vaz, J. Sagarra'nın görüşüne katıldığını söylüyor. ırgat pazarında işçi komisyonları kurulacak, patronlarla işçiler arasındaki ilişkiler bu komisyonlar tarafından yürütülecektir. Sekreterlik, bölge örgütünün yetersizlikleri, parti işleyişi ve bölgenin, emekçilerin durumu hakkında derinlikli çözümlerde bulunuyor.

Avukatla görüşme... Avukat partiyle ilişkileri olan biri. Geliri burjuva bir yaşam sürmesini sağlayacak düzeyde. Vaz, ona, aldığı görevleri yerine getirip getirmediğini sormak isterken, o görevleri yerine getirmek bir yana, varolan ilişkiyi de riskli bulur. Hiçbir şey yapmanın ve bu işin dışında kalmanın gerekçelerini yaratıyor. Partinin çalışma yöntemlerini çağdaş bulmuyor. Parti yayınının içeriğini eleştiriyor ve teorik olarak yetersiz görüyor. Felsefeye ve ekonomi politiğe

yer vermediği için eleştiriyor. Ve aynı şeyleri yazdığı için yayını bıktırıcı buluyor, vb.

Vaz, durumu anlıyor ama iyice açığa çıkarmak için birkaç pratik soru soruyor. Evet her şey çok açık. Yorgunluktan ve açlıktan kırılan Vaz, son bir soru soruyor: Kendisini orada ya da evinde yatırıp yatıramayacağını soruyor. Olumsuz yanıt alınca, orayı terk ediyor. Avukatın burada sergilediği görüşleri ve tavrı, burjuva, küçük-burjuva sosyal konuma sahip olan, fakat sahip oldukları entelektüel nitelikler nedeniyle, işçi hareketiyle, komünist partiyle ilişki sürdüren kimselerin durumuna ilişkin tipik bir örnektir. Öykü çok tanıdık. Onlar, kendilerini ve sosyal konumlarını güvenceye alacak bir ilişkiden yanadırlar. İlişkileri hep ikircikli, çelişkili ve istikrarsızdır. Bu ilişkinin sonu, hiçbir ilişki sürdürmemek olmuştur.

Vaz başka bir bölgeye geçer. Buradaki partililerle bir görüşme yapar. Partinin fabrikalarda oluşturduğu işçi komisyonlarının çalışma biçimi üzerine tartışma yapılır. Partinin fabrikalarda kurduğu işçi komisyonları, işçi komiteleridir. Bunlar yasak işçi örgütleri değil. Fakat kendi güçleriyle, varlıklarını patronlara kabul ettiriyorlar. Patronlarla işçiler adına görüşme yapıyor, anlaşma yapıyorlar. Yıllarca faşizm altında kalan Portekiz'de, sendikalar bile gizli olarak çalışma yapmak zorunda kalıyor.

Bu bölgedeki parti örgütçüleri, Gaspar ve eski bir parti üyesi olan Jeronimo'dur. Gaspar fabrikada işçi. Çalıştığı yerde işçi komisyonu kuruyor. Buradaki yeri, doldurulamaz bir konumda. O olmasa parti çalışması büyük ölçüde aksayacak. Jeronimo işte bu noktaya dikkat çeker. Vaz da bu görüşe katılır. Vaz, bölgelerdeki görüşmeleri bitince evinin yolunu tutar.

Başka bir alan... Komünistler bu bölgede ev tutuyor. Genç bir çift ve kadının erkek kardeşi olarak. Yeni ev tutanlar sempatik tavırları, kültürlü davranışları ve içtenlikleriyle oradaki insanların güvenini kazanırlar. Eşyaları bisiklete yükleyecek kadar. Eve gelişlerini hiç kimse fark etmiyor. Kendi halinde insanlar olarak yaşıyorlar. Göz doldurmak için oradakilerin sorunlarının çözümüne yardımcı bile olanları oluyor içlerinden. Evin başka bir adla tutulmasından, evin kullanıma biçimine dek her şey gizlilik kurallarına göre ayarlanıyor.

Burada yeni isimler tanıyoruz. Eski bir partili ve yö-

netici olan Ramos. Bir süre zindanda kalmış olan Ramos'un mücadelesi hakkında övücü öyküler anlatılıyor. Partide iki yıldır kadrolu çalışan Antonio, çalıştığı bölgede izine rastlandığı için bölge değiştirip buraya gelmiş. Ve Paulo. Ramos'a göre, partiye pek uygun olmayan gevşek biri.

Toplantıda, fabrikalarda kurulan işçi komisyonlarının başarılarını anlatan bir bildiri çıkarılması kararlaştırılıyor. Bildiri Vaz ile evli olan Rosa'nın yardımıyla basılıyor ve sabaha hazır oluyor. Parti organı, disiplinli, örnek bir çalışma sergiliyor. Bildiri sonraya bırakılmıyor. Hemen hazırlanıyor. Toplantı biterken bildiri de dağıtımına hazır hale geliyor. Rosa, bildirinin dağıtımına hazırlanması görevini yerine getirdiği gibi, illegal evin güvenliğini sağlamak gibi partinin önemli bir görevini de üstleniyor.

Parti çalışmalarının yapıldığı başka bir bölge... Burada Maria'yı tanıyoruz. Maria yeraltına geçmeye çok istekli. Gerçi Alfonso'da onun bu alana geçmesine taraftar. Fakat duygu olarak Maria'dan ayrılmak istemiyor. Bireysel yön bu konuda ağır basıyor. Maria ise bu konuda Alfonso'dan ileri düşünüyor ve duygusal davranmıyor. Böylesi durumlarda kadınların daha ileri düşündükleri bir gerçek. Sonuçta Alfonso ve oradaki partililerin, Maria'nın kalması yönündeki gerekçeleri, yönetimce doğru bulunmuyor ve Maria yeraltına geçiyor. Yönetici organlar, hangi alandaki parti çalışmalarının, hangi özelliklere sahip kadroya gereksinim duyduğunu, yöre organlarından daha iyi bildiği için ve daha geniş düşündüğünden Maria'nın görev alanını kendisi belirliyor.

Maria yeraltına geçmek için Ramos'la trende giderken, ailesinden, çevresinden, eski yaşamından kopmanın sıkıntısını duyumsar. Yeni yaşama ilişkin tereddütleri de oluşur. Aynı süreci yaşayan insanlarda da çoğu zaman aynı duygu ve düşünceler ortaya çıkar. Fakat Ramos'un güven verici sözleri ve davranışları, Maria'nın içini rahatlatır.

Maria ile Antonio'nun evli görünümüyle tuttıkları ev, parti çalışmaları için kullanılacaktı. Bu anlamda, Maria, yalnızca evin güvenliğini sağlamakla kalmayacak, yaptığı görevle parti çalışmasının sürekliliğini güven altına almış olacaktı. Görevi basit değil, çok önemliydi. Ev tuttıkları köyde insanlar yoksulluğun altında eziliyordu.

Paula, yıllarca zindanda kalmış bir parti örgütçüsü-

dür. Manuel Rato'nun bölgesinde görevlendirilmiştir. Bölgede tarım işçilerinin dışında, köylülerin de devletle, korporasyonla çelişkileri var.

Portekiz'de, faşist devlet, korporasyonlar biçiminde örgütleniyor. Korporasyonlar halka zorla dayatılıyor. Köylüler korporasyonlar tarafından soyuluyor, mülksüzleştiriliyor. Korporasyon köylülere ait ormanda istediği zaman, istediği ağaçları kesiyor, köylülerden düşük fiyatta aldığı ağaçları, fabrikalara yüksek fiyatla satıp, büyük vurgun vuruyor. Korporasyonların baskısı ve sömürüsü köylülerde derin bir öfke ve hoşnutsuzluk uyandırıyor.

Keskinleşen çelişkilerin bir yerde çatışmalara yol açması kaçınılmazdır. Harekete geçmenin tam zamanıdır. Paulo ve Manuel de öyle yapıyorlar. Partinin kurulmasına öncülük ettiği işçi komisyonları etkisini gösteriyor. Irgatlar, patronlar karşısındaki ilk örgütlü kavgasını kazanıyorlar. Ücretler yükseliyor, yaşlılar iş bulabiliyor. Böylece meydan komisyonları etkin bir güç oluyor. Aynı süreçte parti çalışmaları da yoğunlaşıyor. Parti, bölgede yeni görevlendirilen Paulo ve Antonio'nun olduğu yerlerde gelişim gösteriyor. Bölge komitesi bu gelişmelere ayak uyduramıyor. Bu durum, yönetici konumunda bulunan Ramos ve Vaz arasında tartışılıyor.

Vaz, bireysel çalışan profesyonel kadroların daha dinamik ve verimli olduğunu, buna karşılık bölge komitesinin hantal olduğunu, bu durumda, ya bölge komitesinin yeniden oluşturulmasını ya da onların aşarak, kitlelere gidilmesini öneriyor. Ramos ise, bir çok görevi kendinde birleştiren baştaki yararlılığını yitirdiğini, giderek örgütlenme çalışmasının önünde engel oluşturduğunu ileri sürüyor ve partinin "orkestra — insanlar"a son verdiğini söylüyor.

Ramos, parti işleyişini öne çıkarma yanlısı, Vaz ise pratikte yol alma yanlısı. Çünkü, kendisi de bireysel çaba ve yetenekleriyle parti çalışmalarına hız kazandırıyor. Sonuç, bölge komitesi bu gelişmelere ayak uyduracak ve büyüyen örgütlü çalışmaya öncülük edecek bir konuma gelecek ya da aşılacak.

Bu sırada kadroların sorunları da çıkmaya başlıyor. Kişisel sorunlar bazen doğrudan ifade edilmez, dolaylı olarak söylenir, bazen üstü örtük olarak dile getirilir, bazen de sadece ima edilir. Pratik tavır ve davranışlar buna eşlik eder. Al-

fonso da, Maria gidince, duygu olarak sarsılır ve içine girdiği durumu çeşitli biçimlerde yansıtır. O, Vaz ve Ramos'u, kendi durumunu, kişisel sorunlarını anlamayan kişiler olarak görür. Gerçekte onun yaptığı şey, kararlı kadroları eleştirerek kendisinde oluşmaya başlayan geri eğilimin üstünü örtmektir.

Bölge komite toplantısı Vaz'ın katılımıyla yapılır. Komite üyeleri, kitlelerle ilişkiler ve çalışma tarzı üzerine merkez komitesinin yönergelerinin doğru çıktığını, kendilerinin de hatalarını gördüklerini ve düzelteceklerini söylerler. Pratik uygulamalar tartışıldığında ise komitenin aslında gerçek bir özeleştirici yapmadığı, hatalarını lafta kabul edip, pratikte karşı çıktıkları anlaşılıyor. Ama, Vaz, bölge komitesinin oluşturduğu engeli aşmaya kararlı.

Partinin görüşleri, politikaları yaşama geçer ve kitlelerin içinde maddi bir güce dönüşür. Kitleler üzerindeki etkisi çok belirgin, önderliği lafta değil, pratiğe geçen bir önderliktir. Hareketin büyümesi yansımaları parti örgütünde göstermeye başlar. Bunlar büyümenin getirdiği sancılar, sorunlar ve sıkıntılardır. Bölge komitesinin bu gelişmelere öncülük edememesi, yöneticiler arasında tartışılıyor. Birşey kesinleşiyor; bölge komitesinin çalışma anlayışı ve kadro politikası, bölgedeki gelişmeler karşısında zorlanıyor. Gelişmeler parti organını aşılıyor.

Manuel Rato'nun olduğu alanda yeni bir dönem başlıyor. Yeni olan, köylülerle korporasyon ve devletle ilişkileridir. Korporasyonun köylülere ait ağaçlıklarda talan yapması, köylüleri kendi aralarında kaynaştırmış ve ortak harekete itmiştir. Parti, köylü hareketini hızlandırdı ve ona örgütlü bir biçim kazandırdı.

Manuel Rato, karısı Joana, kızları Isabel köylüleri eyleme geçirmek için, korporasyonun yaptıklarını açığa çıkaran ve ona karşı ortak bir toplantı öneren bildiriye gece gizlice, ev ev dağıtırlar ve köylüler harekete geçer. Köylülerle korporasyonun ilk karşı karşıya gelişinde, ilk çarpışmayı köylüler kazanır. Korporasyon ağaç kesimini durdurmak zorunda kalır. Bu, köylüler için çok önemli bir adımdır. Fakat, ilk çarpışma, son çarpışma değildir. Korporasyon bu kez iki silahlı ulusal muhafız askeriyeye gelir. Köylülerin kararlılığı karşısında, onlar da geri çekilmek zorunda kalırlar. İkinci çarpışma da kesin

bir kararlılık sayesinde kazanılmıştır. Üçüncü çarpışma ise gerçek bir çarpışma olur. Üçüncüsünde çok daha fazla asker gelir. Ama köylüler yine geri adım atmaz, boyun eğmez tavrını sürdürür. Köylülerin tutumu pasif değil, aktiftir. Durumun umutsuz olduğunu anlayan askerler köylüleri taramaya başlar.

Köylüler yere düşerler bir bir. Isabel de düşer ve ölür. Isabel, partiye girmek için heyecanla, coşkuyla, canla başla çalışan, o genç yürek artık atmayacak... Isabel'in cenaze töreni, köylülerin kalabalık bir katılımıyla, faşizme karşı bir gövde gösterisine dönüşür. Faşizmin askeri güçleri oraya gelme cesareti gösteremezler.

Korporasyon ağaç kesimi için bölgeye uzun süre gelemez. Zaferi köylüler kazanmıştır.

Salazar faşizmine, sermayeye, korporasyonlara karşı kazanılan zafere giden yol, sert çarpışmalar, gözüpek mücadeleler ve ağır bedellerle açılmıştır.

Partinin örgütlenmesi ve çalışmaları yalnızca bir bölgede değil, başka yerlerde de göze çarpan bir ilerleme gösterir. Parti çalışmalarını güçlendirmek için, illegal yayın dağıtımı ve yeraltı kadrolarının sayısını artırmak bir zorunluluk olmuştur. Yeraltı çalışması, basit ama önemli ve yaşamsal kuralları olan, son derece sıkı disiplin, uyanıklık, kendine güveni gerektiren bir alandır.

İllegaliteye geçen Alfonso, henüz yeni görevinin önemini kavramadığı için, ilk görüşmede "kötü bir başlangıç" yapıyor. Alfonso, yayın örgütünde çalışan bir yeraltı kadrosudur. Görevi parti yayınlarını dağıtmak. Onu, bu işin yapılıcağını anlatan Fialha yapacak. Yayın dağıtımında izlenecek güvenlik kurallarının değişmez yol ve yöntemleri yoktur. Bu konuda yaratıcı olmak, becerikli davranmak, pratik düşünüp hareket etmek başarıyla yapılmasını sağlar. Bazıları bu işi gözünde büyütür. Alfonso ise tersine görevini basit görüyor ve önemsemiyor. Oysaki o "basit" görünen kurallar ya da davranış biçimleri yayının güvenli dağıtımı için çok önemlidir. Yayın dağıtımı yapanın ayakta kalması boyalı olacak, üstü başı temiz olacak, saçları sürekli temiz olacaktır vb. vb.

Partili tarım işçilerinin bir toplantısı... Toplantıyı Sagarra düzenliyor. Vaz da toplantıya katılıyor. Toplantının konusu, işçi meydan komisyonlarının, tarım işçileri üzerindeki

politikasını tartışmak. Katılanlar, partinin işçi komisyonları politikasını başarılı bulurken, bir kişi karşı çıkar. Ona göre işçi komisyonlarının kurulması yanlıştı. Artan fiyatlar nedeniyle, ücret artışlarının işçilere bir yararı yoktur. Üstelik patronlarla işçilerin faşizme karşı mücadelede birleşmesini engelliyordu. Parti üyesi olan işçi bunları söylemekle, aslında parti görüşlerine aykırı davranan, bölge komitesinin anlayışından hareket etmiş oluyor.

Partili işçinin söylediği iki açıdan yanlıştır. Birincisi; faşizme karşı mücadele, sermayeye karşı mücadeleden kopartılamaz. İkincisi; metaların fiyat artışları, ücret artışlarını etkisizleştiriyor diyerek, ücret artışları için mücadeleden vazgeçilemez. Çünkü, ücret artışları için yapılan mücadele, işçi kitlelerini birleştirir, kaynaştırır, mücadele kapasitelerini güçlendirir, ortak hareketini yaratır. Ücret artışı mücadelesinden vazgeçilmeksizin, toplumsal emeğin tüm ürünlerine el konulması ve ücretli emeğin kaldırılması bilinci götürülmeli işçilere.

Toplantı da partinin kitlelerin içinde örgütlenme anlayışı ve hareket biçimi üzerine yapılan tartışmalar ön plana çıkar. Parti kendi başına bir amaç değildir. Proleter kitlelerin kurtuluşunun bir aracıdır. Toplumsal kurtuluş mücadelesinde, proletaryanın öncü, yönetici ve yönlendirici bir gücüdür. Parti, pratikte de misyonuna uygun davranmalıdır. Kitlelerin isteklerini ve çıkarlarını çok iyi bilmelidir. Onları yaşadıkları koşullar hakkında aydınlatmalı, örgütlemeli ve harekete geçirmelidir. Parti kitleler arasında büyük bir güven yaratıp, bu güveni yitirebilir de. Kitlelerin mücadelesi parti öncülüğünde gelişirken, parti içinde de canlı bir yaşam sürüp gidiyor.

Partililerin renkli, çeşitli, zengin yaşamı mücadele içinde, mücadeleyle birlikte yürüyor. Aşklar yaşanıyor, düşler kuruluuyor. Antonio, Maria'nın kız arkadaşı olduğunu açıklıyor. Bu açıklamanın, Maria'ya duygusal yakınlık duyan Ramos'u kırdığı açık. Paulo ise Maria'ya düşlerini söylüyor. Düşleri insanın güzel geleceği üzerinedir. Maria bu düşlerin gerçekleşeceğine büyük bir güven duyuyor.

Antonio, yaklaşan grev için yapılan hazırlıkları konuşmak için kendi yöresindeki partililerle toplantı yapar. Grev hazırlıkları, zamanlaması ve ilk işareti hangi fabrikanın vereceği en önemli sorun. Parti, grevin hayata geçmesinde ka-

rarlı davranmaz ve zamanında harekete geçmezse, bu boşluğun, kendiliğinden harekete geçen işçilerce doldurulacağı açık. Zaten fabrikalardan bu yönde haberler geliyor. Fabrikaların durumu tek tek ele alınırken, partinin hangi fabrikada, hangi işletmede ne kadar örgütlü olduğu ve ne denli etkin olduğu da ortaya çıkıyor. Bir şey kesin, parti olmadan bu grev başarılı olamaz.

İşçilerle patronlar arasında bir çatışma kaçınılmaz. Patronların işçilere söz verdikleri ücretleri ödememesi, bu çatışmayı erkene taşıyor. Üstelik işçileri ve köylüleri baskı altına almak için bölgeye polis getiriliyor. Taraflar tüm güçleriyle savaş alanına yığılmak yapıyor. Grev hazırlıkları tüm yoğunluğuyla devam ederken, tarım işçileriyle, sanayi işçilerinin hangi gün greve çıkmasının en uygun olacağı emekçiler arasında tartışılıyor. En uygun günün saptanması, grevin başarılı olması bakımından önemli. Grevin başarıyla sonuçlanması için köylülerin desteklemesi gerekiyor.

Paulo kendi sektöründeki işçilerle toplantı yapıyor. Toplantıya katılanların çoğunluğu partisiz işçiler. Diğer işçi toplantıları gibi, bu işçi toplantısı da gizli yapılır. İşçiler, Paulo'ya, grevin arkasında partinin olup olmadığını sorarlar. Paulo, gizlilik kuralları gereği önce bunu açıklamak istemez. Fakat, işçiler, greve, eğer işin içinde parti varsa gideceklerini belirtince, Paulo onlarla açık olarak konuşmayı kabul eder. Partinin işçiler arasında bir güven yarattığı kesin olarak anlaşılıyor. Öncülüğü emekçiler tarafından benimsenmiştir. Kabul edilmiş önderlik.

Bir parti toplantısı... Grevin son hazırlıklarının yapıldığı bir noktaya gelinir. Geniş bir bölgede yapılacak grev, emekçiler, işçiler, köylüler ve parti için önemli bir eylem. Son kararı vermek için Vaz'ın evinde bir parti toplantısı yapılır. Toplantıya Vaz, Ramos ve Antonia'nun dışında ilk defa parti merkezinden bir kişi katılır. Toplantıda grevin kesin tarihi saptanır ve bildiri hazırlanır.

Rosa, kendi görevini yetersiz bulduğunu ve daha aktif bir görev istediğini gelen parti yöneticisine söyler. O da Rosa'ya, yaptığı görevin parti güvenliği için önemli olduğunu, fakat kendisi gibi daha etkin görevler yapmak isteyen başka kadınların da olduğunu ve bunun ele alınmasından yana olduğunu söyler.

Greve faşizmin ağır baskısı altında gidilir. Grev, başka koşullarda, sendikaların örgütlediği yasal grevlerden farklı. Bu grev tamamen yasa-dışıdır. Karar verilmesi, hazırlanması, işçi ve köylü kitlelerin toplantıları, bildiriler vb. hepsi yasa-dışıdır. O koşullarda, başka biçimde greve gidilmez.

Tüm bu durumlar nedeniyle, böylesi bir grevin, yasal grevden, kitleler üzerinde yaratacağı etki ve toplumda yolaacağı sonuçlar bakımından çok farklı olacaktır. Grev, sınıf mücadelesine yeni bir ivme verecek ve yeni bir dayanak noktası kazandıracaktır. Ciddi bir eylem olan greve kendiliğinden değil, belli bir plana göre hazırlanılıyor. Birçok şey önceden düşünülüyor, belirleniyor: Grev komiteleri, gösteri, savunma grupları, bağlantılar, sloganlar, kadın ve gençlerin katılmaları.

Eylemde, lafın değil pratiğin, pratik yeteneklerin, pratik yaratıcılığın sözü geçer. Daha önce her konuda çok laf edenlerin, eylem sırasında başarılı olmadıkları anlaşılır. Bazen de başka zamanlar çok sessiz olan ve bir kenarda kalmış, kendini gösterememiş kimseler, eylem anında yetenekleri ve başarılarıyla öne çıkarlar. Eylemler, insanlar hakkında yeni bir değerlendirme yapmayı gerektirir.

Komünistler greve gidilecek bölgede ne denli etkili olsalar da, sayıları azdır. Faşizm altında, burjuva diktatörlüğü koşullarında, çok geniş kitlelerin komünistlerden yana geçmeleri hemen beklenemez. Bu durumda kitleler, komünistlerin öncülük ettiği, örgütlediği bir greve neden katılırlar. Onları eyleme iten gerekçeler çok açık: Kapitalistlerin yoğunlaşan sömürsü, soygun ve talanı ve faşist devletin sınırları aşan baskısı. İşçiler, işsiz kalma ve hergünkü yaşamlarından da mahrum olma ihtimalini göze alarak greve katılmayı kabul ettiğine göre, bu, yalnızca komünistlerin yönlendirmesi ve başarılı propagandası nedeniyle değil, artık dayanılmaz olan kapitalizmin ekonomik ve politik baskıları nedeniyleledir.

Greve çıkmak için günler sayılı... Bu ara, parti de partililerin yaşam biçimi de tartışma konusu oluyor. Ramos'un sıradan bir kadınla kurduğu kişisel ilişki tartışılıyor. Ramos, böyle bir kişisel ilişkide partinin müdahaleci olmasına karşı. Vaz ise, sorunun parti güvenliğini ilgilendirdiği için, parti tarafından bilinmesini istiyor. Sonuçta merkez komitesi sekreterliği soruna el atıyor. Ramos, aynı şeyi daha önce yap-

tığı için eleştiriliyor. Ramos, hatasını kabul ediyor. Partililerin kişisel yaşamı hiçbir şekilde partiye zarar vermemeli. Tüm örgütlü yaşamı ve kişisel yaşamı parti tarafından denetlenmeli. Ve grev günü gelir... Bölgedeki fabrikalarla yapılan görüşmelerde greve önce Sicol fabrikası işçileri başlayacaktır -ki bu Gaspar'ın fikriydi. Çünkü, Sicol oranın en büyük fabrikası. Üstelik en iyi parti hücresi de orada. Böylece bütün bölgedeki işçilerin greve çıkması, Sicol'a bağlanmıştı. Sicol da Gaspar'a bağlanmıştı. Sicol işçileri Gaspar olmadan greve çıkmayacaktı. O, bunu, işçilerin, grevin ve partinin en güçlü yönü olarak görüyordu. Oysaki bu işçi hareketinin en zayıf yanıydı. Karşı taraf bunu çok iyi bildiği için, grevden hemen önce Gaspar'ı tutukluyor. O sabah işçiler Gaspar'ı görmeyince, greve çıkmaktan vazgeçip, içeri giriyorlar. Sicol'un greve çıkmayıp, işbaşı yaptığı haberi, greve çıkmaya hazırlanan ve Sicol'de haber bekleyen diğer işçiler üzerinde olumsuz etki yaratıyor. Neyse ki diğer yerlerdeki işçiler, komünist işçilerin büyük çabasıyla greve çıkıyorlar ve Sicol'u da greve çıkarmak için bu fabrikanın kapısına dayanıyorlar. Ve ısrarla Sicol'u greve çıkarıyorlar. Eyleme çıkan işçilerin, eyleme çıkmayan diğer işçileri, eyleme, greve çıkarmak için fabrikaların kapısına dayanıp, onları eyleme zorlamaları, sınıf mücadelesinde karşılaşılan bir durumdur. Sonuçta Sicol öncü olması gerekirken, artçı duruma düşmüştür.

İşçilerin greve çıkmasında ve Sicol'un greve çıkmasında, kırmızı tulumlu genç işçi kız, büyük rol oynuyor. Eylemci işçiler, sokakta yürürken, çevredeki halk, özellikle de kadınlar, pencerelelere çıkıp, işçilere destek veriyorlar. Halkın, her zaman eyleme çıkmaması, sessiz kalması, durumundan memnun olduğu anlamına gelmez. Sisteme olan öfkesini, hoşnutsuzluğunu, çeşitli biçimlerde ve giderek eylemlerle gösterir.

Parti, tüm enerjisi ve gücüyle, emekçileri greve hazırlarken, partinin bölge yöneticisi olan Marques, parti bildirilerini dağıtmadığı ve dağıtılmasını engellediği gibi, diğer partililerin ve işçilerin moralini bozar. Gerekçesi, işçiler bu eyleme katılmayacaklar ve parti, sadece kendi güçlerini savaş sürmüş olacak; bu ise partinin yıkımına yol açar. Aslında o, bu laflarla ve Lenin'in konuyla ilgili görüşlerini kabalaştırarak, kendi dargörüşlülüğünün ve disiplinsizliğinin üstünü

örtmeye çalışır. Onun moral bozucu çabaları, grev kırıcı bir rol oynar. Çalıştığı fabrikada işçiler greve çıkmaz. Fakat, fabrika işçisi ve partili olan Henriques'in, bir işçiyle, gösterdiği yoğun ve yürekli uğraşın sonucu, işçilerin bir kesimi eyleme katılır.

Çeşitli fabrikalarda, inşaatlarda çalışan işçiler, eyleme katılarak, eylemi büyüttüler. Bunlardan biri de, Maria'nın daha önce çalıştığı Jüt fabrikasıydı. Jüt'te çalışan kadınlar Liseta'nın etkin mücadelesiyle greve giderler.

Gaspar randevuya gelmeyince, onun yakalandığından haberi olmayan Antonio, grev günü, durum değerlendirmek için biraraya gelen Ramos, Paula ve Vaz'ın olduğu yere, kendi sektöründen haber alamadan gider. Antonio, durumu öğrenmek için çaba göstermediği için içine düştüğü hatalı durumu anlıyor. Fakat, onun sektöründen haber almak için Paula gitmeye karar veriyor. Paulo, yol boyunca, asker ve polisin kuşatmasını, saldırılarını ve yoğun tutuklamalarını görüyor. Tüm saldırılara ve tutuklamalara karşın, eylemcilerin yüksek bir moral içinde olduklarına da tanık oluyor. Sonunda kendisini eylemde yeralan Manuel Rato ve Jeronimo'nun içinde olduğu kalabalığın içinde buluyor. Kuşatmadan sıyrılmak isterken, polislerle karşılaşılıyor. O karşılaşmada yaralı ve baygın olarak yere düşüyor. Onu, oradan eylemciler alıp götürüyor.

Grev hareketi herkesi şaşırır. Örgütçülerini şaşırır. Çünkü, emekçilerde kurulu düzene karşı büyük bir öfke ve güç birikimi olduğu ve bunun bir eylem sırasında açığa çıkacağı kavranmamıştır. Emekçi sınıfların, halk kitlelerinin dönüştürücü gücüne güven duyulmalı. Düşman da şaşırır, çünkü, faşist bir ülkede böyle bir eylemin örgütlenebileceğini düşünmez. Ve kitlelerin böyle bir eyleme cesaret edeceklerini olası görmüyordu.

Egemenler, asıl olarak, grevin, ertesi gün silahlı bir ayaklanmaya dönüşmesinden korkuyorlardı. Oraya büyük bir polis ve asker gücü yığılmaları bundandır. Gözaltına alınanlar serbest bırakılmak zorunda kaldığı gibi, grev sonrası, işçilerin ve köylülerin ücretlerine hissedilir bir zam yapılmıştı. Ama savaş sürüyordu. Faşist saldırının öne çıkan hedefi komünist partisiydi. Partinin bölge örgütlenmesini çökmek için büyük bir güçle harekete geçtiler. Halk, kendisi için savaşanları kendine yakın hisseder, onların yanında yer alır, destekler

ve aralarında güçlü bağlar kurulur. Paulo'yu bağrına basan, tedavi eden, onu ayağa kaldıran, yoksul balıkçı kasabasının halkıyla, Paulo ve Manuel Rato arasında kurulan bağlar, böylesine sağlam bağlardır.

Paulo, ada halkının yardımıyla ayağa kalkar kalkmaz, parti randevusuna gitmek üzere yola çıkar. Manuel Rato da evine döner.

Grevle birlikte yükselen, yalnızca, emekçilerin ücreti değildi, partinin, emekçiler üzerindeki etkisi de yükseliyordu. Partililer, eylemci emekçilerle, kısa süren toplama kampında yeni ilişkiler kuruyorlar, dışarıda randevu veriyorlar. Fakat, bu bağları dışarda sürdürmek için, sıkıntılı geçen günleri göze almak gerekiyor. Jose Sagarra da bunu göze alıyor ve yeraltı kadrosu olarak çalışmaya karar veriyor.

Kitle eylemiyle birlikte, partinin, değerlendirmesi gereken yeni olanaklar doğuyor. Bu olanakları en iyi biçimde değerlendirmek için, polis takibinin çok yoğunlaştığı bir sırada, daha büyük bir çaba gerekiyor. Geceyi gündüze katan bir çaba... Vaz da böyle bir çaba içinde. Rosa, bu çalışmalar sırasında iyice güçten düşen Vaz'ı biraz olsun dinlenmesi için ikna etmeye çalışıyor. Ama boşuna. Vaz, gelecek savaş için, gelecekteki silahlı isyan için, kendini bugünkü zorlu mücadelelerden sakınacak bir insan değildir. O gelecek savaşlara, yarının büyük kavgasına, bugünden hazırlanmak gerektiğine, yarını bugünden kurmak gerektiğine inanan biridir.

Faşist devlet güçleriyle, parti arasında, ciddi bir savaş sürüyordu. Vaz gibi bu savaşın ciddiyetini çok iyi kavramış olanlar vardı. Fakat hepsi öyle değildi. Takip edildiklerine dair elle tutulur belirtiler, kanıtlar olduğu halde, çoğu tehlikeyi algılamış bile değildi. Tıpkı Cesaria ve Henriques gibi. Alfonso ise disiplin kurallarını sık sık çiğneyerek, kadroların ve örgütün durumunu riske sokuyordu. Yaptığı disiplinsizliklerin üstünü örtmek içinde, sık sık yalan söylüyordu. Vaz'ın uzun süredir şüphelendiği Vitor'dan, Vaz'ın şüphelerini güçlendiren bilgiler geliyordu.

Kitle içinde parti çalışmasını, faşizmin büyük kuşatması altında sürdürmek gerekiyordu. Bir yandan kitlelerle ilişki kurulurken, diğer taraftan illegalite korunmalıdır. Polis takibi çok açık olduğu halde halen bu konuda körce davranıyordu. Tıpkı Jose Sagarra'nın yaptığı gibi.

İllegalite, yalnızca teknik bir önlem olarak görülüyor. Oysa, illegalitenin, burjuvaziyle olan savaşı kazanma sorunu olduğu, devrimi örgütlenme sorunu olduğu, özcesi proletaryanın kurtuluşuyla olan ilişkisi görülemiyor.

Polis takibi karşısında önlem almama, uyanık olma yalnızca deneyimsizlik sorunu değil, asıl olarak bir anlayış sorunudur. Vaz dışındaki çoğu kadro, bunu algılayıp, kavramamıştı.

Ve kovalamaca başlıyor. Vaz'ın durumu ortaya çıkmış, her yerde mavi bisikletli adam aranıyor. Vaz aranan kişinin kendisi olduğunu, illegal evinin ortaya çıktığını, evine dönerken, yolda karşısına çıkan halktan birinin, komşusu Ernesto'nun anlattıklarından kesinleştiriyor. Sonra evine varmak için saatlerce koşuyor. Polisle karşılaşmayacağı bölgelerden geçiyor. Önce komşusu Ernesto'nun evine uğruyor ve Ernesto'nun karısından evin durumunu öğrendikten sonra, evine gidiyor. Rosa'yla birlikte evi hemen terk ediyorlar. Yakalanmaktan kurtulmaları an meselesi oluyor.

Halktan insanların onlara yaptığı destek çok önemli, yakalanmalarını önüyor. Bu, halkla kurulan iyi ilişkilerin bir sonucudur. Ramos, Maria'yla birlikte, evde Antonio'yu beklerken, saatler ilerler, gelmeyince onun, tutuklandığını düşünürler. Sonraki saatlerde Vaz oraya gelir nefes nefese. Antonio'nun yakalanmış olabileceği sonucuna varıp, evi hemen terk etme kararı alırlar. Evden uzaklaştıktan sonra, yolda polis arabasını gören Vaz ve Ramos, Maria'yı da evden uzaklaştırmak gerektiğini düşünürler. Ramos eve döner ve Maria'yı alıp çıkar.

Ramos'la Maria daha önce kararlaştırdıkları gibi avukatın evine giderler. Maria orada kalır, Ramos oradan ayrılır.

Polis, Vaz'ın peşinde olduğundan, onun illegal görüşmelerine Ramos gider. Bisiklet ve tren yolculuğu boyunca polis kuşatmasıyla karşılaşır. Kuşatma gitgide daralmaya ve polis sayısı artmaya başlar. Pusuya düştüğünü anlar. Fakat kendine olan güvenini yitirmez. O sırada, bu en önemli davranış ve niteliktir. Polis sayısı ne kadar artarsa artsın, Ramos bir komünist olarak, bir devrimci savaşçı olarak, kuşatmayı yarmaya ve bu mücadeleyi sonuna dek götürmeye kararlı. Ramos gideceği illegal eve vardığında, içerde pusu kurulduğunu anlar. Oradan uzaklaşmak için hemen koşmaya başlar, fakat,

aldığı darbeye yere düşer. Bir eliyle cebindeki not defterini çıkarıp, dişleriyle parçalarken, diğer eli cebindeki tabancasına uzanır. Tabancayı çeker, fakat güçsüzce yere düşer. Operasyonun faşist komutanı tabancasındaki tüm kurşunları Ramos'un üstüne boşaltır.

Arka arkaya evler basılır, kadrolar tutuklanır, işkenceden geçirilir. Ağır işkenceler günlerce sürer. Faşist devlet parti örgütünü tümünden çökertmek istiyordu. Böylece kapitalist düzene karşı gelişen halk isyanlarını, ayaklanmaları, devrimi önleyebileceğini umuyordu.

Kapitalistler kendi toplumsal sistemlerini yıkacak güçleri, hep kendi dışında aramışlardır. Oysa ki, eski sistem, kendini yıkacak güçleri, kendi içinde taşır. Kendini ortadan kaldıracak güçleri, kendisi yaratır, geliştirip güçlendirir, birleştirir ve pratiğin çelikleştirici okulundan geçirerek eğitir. Kapitalist sistem, komünistleri işkencelerden geçirerek, öldürerek, ağır zindan cezaları vererek vb. baskı yollarıyla, katliamlarla yıkılışını durduramaz.

Ramos ve Cesario öldürülmüş, Vaz ise ya öldürülmüş ya da tutuklanmıştı. Parti örgütü darbe yemişti. Parti yayınları da dağıtılmıyordu. Partinin etkinliği durmuştu. Paulo örgütü yeniden kurmak ve kopan illegal ilişkileri tekrar sağlamak için hemen işe girişir. Sagorrayla, Manuel Rato'yla ve Maria'yla ilişkiye geçer. Maria'yla birlikte, Antonio ve Maria'nın kaldığı evden teksir makinesi ve bazı malzemeleri sırtlayıp başka yere taşırlar.

Faşist devletin bölgede yaptığı tüm baskılara, tutuklama ve katliama rağmen fabrikalarda işçi komisyonları çalışmalarına devam eder. Tutuklanmalar ve katliamlar işçilerde hoşnutsuzluk yaratır.

Parti örgütü darbe yemişti ama parti varlığını koruyordu. Paulo, parti örgütünü toparlamak için ilk önemli adımları attı. Parti görevleri için yeni kadrolar görevlendirdi. Kadrolu olanlar, eskilerin yerini doldurmak için hemen yoğun bir çaba içine girdiler. Kadrolu olmayan üyeler de aynı gayret içindeydi. Doğan boşluğu doldurmak, bölge örgütünü yeniden oluşturmak için kesin bir istek, kararlılık ve ısrar vardı.

Faşizmin, komünistlere darbe indirdiği dönemlerde, düşmanın beklediği gibi, komünistlerin çalışmaları durmaz. Tersine yeni bir güç ve yeni bir hız kazanır. Kalanlar çok bü-

yük bir enerjiyle işe koyulurlar. Daha geride duranlar, öne çıkar. Bu süreçte yeni yetenekler ortaya çıkar. Daha önce kendini yeterince gösteremeyenler, şimdi kendini göstermek için verilen görevlere büyük bir azimle sarılırlar. Herkes birbirine iyice kenetlenir. Düşmanın yaptıkları boşa çıkar.

Manuel Rato'nun da olduğu parti bürosu oluşur. Parti üyeleri ve partinin ilişkide bulunduğu insanlar gerek yeni ilişkiler kurmada, gerekse maddi olanaklar sağlamada büyük bir çaba ve gelişme gösteriyorlardı. Kitlelerin de desteğiyle parti çalışmaları yeniden güçlenmiş, hatta eskisinden çok daha güçlü duruma gelmişti.

Ramos ve Vaz, randevularına gelmeyince merkez komitesiyle, onların sektörü arasındaki bağ kopmuştu. Merkez komitesi ancak iki buçuk ay sonra Paulo'yla ilişkiye geçebildi. Ancak bu süre geçtikten sonra bölgedeki durumu ve yenen darbeyi öğrenebilmişti. Merkez komitesi bölgede Carlos'u görevlendirir. Carlos, Paulo'yla bölgedeki örgütlenmeyi ele alırlar.

Vaz ortaya çıkar. Bölgede olup bitenleri Paulo'dan öğrenir. Bu süre içinde, iki hafta ağır ve ateşli bir hastalıkla yatağa düşer. Vaz vereme yakalanmıştır. Bu süre içinde Rosa partiyle bağ kurmak için girişimlerde bulunur, ama başarısız olur. Doktor karşı çıkmasına rağmen Vaz ayağa kalkar ve Paulo'ya gelir. Maria'nın bir tekstil fabrikasında çalışması ve oradaki işçileri örgütlemesi kararlaştırılır. Parti örgütü, işçiler ve köylüler arasında yeni hücreler kurar.

ÖNSÖZ, 22.Sayı, Bahar '12

TUTKU OTOBÜSÜ - JOHN STEINBECK

Tutku Otobüsü, bay ve bayan Chichoy'un işlettiği lokantanın bulunduğu yerin, ün yapan adının, eski öyküsüyle başlıyor. Buranın adı: "Asiler Köşesi"dir. Anlatıldığına göre, bir zamanlar bu Köşe'de kibirli, cahil, yoksul ve şiddete düşkün olan Blankenlar, bir demirci dükkanı çalıştırıyorlarmış. Blankenlar, buraya mülkleri olmadan gelmişler. Ancak beraberlerinde önyargılarını ve görüşlerini de getirmişler.

Sahip oldukları önyargıları ve görüşleri, onları, 1862'de içsavaş patlak verdiğinde, köleliğin kaldırılmasını isteyen Kuzey'e karşı, köleliğin devamından yana olan Güney'in yanında yermeye götürmüş. Ve buldukları yeri Kuzey'in ordusuna -Birlik Ordusu- karşı cesurca savunmuşlar. Blankenlar'ın gösterdikleri bu cesaret, düşmanlarının taktirini kazanmış ve onlara karşı olmalarına karşın salt bu yüreklilikleri nedeniyle alış-verişlerini onlarla yapmış ve desteklemişler.

Savaştan sonra ise durum tamamen değişmiş. Oradakiler onlarla iş görmemeye başlamış ve banka icra yoluyla Blankenlar'ın elindekilere el koymuş. "Birlik Ordusu"na karşı koyan Blankenlar bankaya karşı koyamıyorlar ve sahip oldukları olumsuz özelliklerin katkısıyla silinip gidiyorlar. Ama "Asiler Köşesi" adı kalıyor.

Asiler Köşesi'nde şimdi lokantası, araba garajı ve benzin istasyonu olan bay ve bayan Chichoy var. Asiler Köşesi yalnızca bir isim değildir, çok uzaktan görülebilen akmeşe ağaçlarıyla süslü, arabalarıyla oraya parketmek isteyenler için çekici bir yerdir.

Lokanta, garaj, benzin istasyonu ve otobüs durağı orayı sürekli canlı yapıyordu. Şehirlerarası yol üzerinde bu-

lunan lokantaya sabah ilk olarak kamyoncular, sonra satıcılar ve daha sonra da turistler gelirdi arabalarıyla. Bütün bu kalabalığı sadece bay ve bayan Chichoy karşılamazdı elbette. Yardımcıları da vardı. Juan Chichoy garajda erkek yardımcı çalıştırırdı. Alice Chichoy ise kız yardımcıları çalıştırırdı lokantada. Ama kızlar uzun süre kalmazlardı orada. Güzel olanları, birkaç gün içinde müşterilerle kaçarlardı. Orada çalışan Norma, hayalleri olan bir kızdır. Hayalinde Hollywood ve tanınmış sinema yıldızı, Clark Gable var. Norma çalışırken sık sık hayallere dalardı.

Ünlü yıldızlara öykünme, onlarla ilgili olmadık hayaller kurma, yoksul gençlerin üzerinde, kendi gerçeğiyle çelişen, bir çeşit uyutucu etki yaratıyor.

Mavi Köşe'de tamirci çırağı olarak çalışan Ed Carson, ya da Kit, Juan'ın çalışmalarını kolaylaştırıyordu. Patronu, ona, ergenlik sivilcelerinden dolayı "Sivilce" diyordu. Sivilce, aldığı paraları Alice'in keklerine, tatlılarına yatırırdı. Yedikleri hesabından kesilirdi. Anlaşmaları böyleydi. Daha doğrusu patronlarının uygulaması böyleydi. Alice, Juan'ın ilk kadını değil. Daha önce başka kadınlarla ilişkisi olmuş. Alice böyle diyor. O, şimdi Juan'ın kendisini terkedeceğinden de korkuyor. Bu yüzden onun yaptığı kaba davranışlara, bağırma ve hatta şiddetine katlanıyor.

Alice, o adamı seviyor, ona bağlı ve ondan hoşlanıyor. O ise Alice ile birlikte olmaktan sadece keyifleniyordu. Yarın keyif alacağı başka birşey ya da başka bir kadın bulabilirdi. Alice bütün bunları düşünerek sürekli kaygı içinde yaşıyordu. Bir kadın böyle bir durumda gerçekten ne kadar sevebilir ve mutlu olabilir ki.

Bay Pritchard, orta büyüklükte bir şirketin başkanı. Burada bulunmasının nedeni, tatile çıktığı otobüsün bozulması ve tamir için Juan'ın tamir garajı Mavi Köşe'ye getirmesidir. Buraya gece gelen adam, birlikte olduğu kadınla, Alice'nin yatağında yatıyor. Bu teklifsiz durum, Alice'i öfkeliyor.

Adam, yemeğini bile kendi kulübünde yiyen, kendine benzer insanlarla oturup kalkan, rahatına düşkün, darkafalı bir Amerikalı. Adam, Alice'nin yatak odasını işgal ettiği yetmiş gibi kendisiyle bu yüzden tartışan Alice'i kaba buluyor ve küçümsüyor.

Mavi Köşe lokantasına uğrayanlardan biri de sinema yıldızlarının plastik resimlerini yapan, sipariş üzerine çalışan bir satıcı. Gezgin satıcı, Ernest, Hollywood ile bağları olan biri. Norma, satıcıya, sinema yıldızı Clarke Gable'in kuzeni olduğunu ve ona bir mektup göndermek istediğini söyler. Gerçekte Clarke Gable ile hiçbir akrabalığı yok. O yıldızın sadece bir hayranı. Gezgin satıcı teklifi kabul eder, fakat tam o sırada Alice içeri girer. Norma'nın satıcıyla yatak odasında olmasını başka türlü yorumlar. Norma'ya ve satıcıya hiddetle bağırır. Neyse ki o sırada Juan içeri girer. Daha kötü bir sonucu önlemiş olur.

Alice, kocasına olan kızgınlığını, hırsını, ondan alamadığı için, Norma'dan çıkarır. Burada, Alice'in Norma'ya karşı gösterdiği tavır, küçük-mülk sahiplerinin, yanlarında çalıştırdıkları insanlara nasıl despotça davrandıklarının ve onları aşağıladıklarının tipik bir örneğidir.

Bir burjuva olan bay Pritchard, daha önce, ABD başkanlık seçiminde, Sosyalist Parti'nin başkan adayı olarak gösterdiği sendika liderine oy vermiştir. Kızı Mildred ise okulda Kızıl olarak bilinen profesör ve bazı kişilerle geziyordu ve İspanya iç savaşında, Kızılardan yana olmuştu. Karısı Bernice de, kendisini çevresine kabul ettiren, kişisel özelliklere sahip. Kocasıyla ilişkilerde "güçlü kadın" olarak görülür. Arkadaşlarıyla ilişkilerde ise, bencil olmayan, tatlı biri olarak bilinir.

Bayan Bernice, kocası ve kızının yaptığı yolculuğun amacı, Meksika'yı görmek. Ailenin her üyesi bu geziye kendince nedenlerle çıkıyordu. Kadın arkadaşlarının yanına, değişik bir yer, bir ülke görmüş olarak dönmek istiyordu. Adam ise ailesi için ve yeni bir kültür edinmek için. Mildred de yeni ve değişik insanlarla tanışmak ve değişmiş bir insan olarak dönmek için.

Satıcı bay Ernest, yaptığı buluş için, bay Pritchard'ın desteğini istiyor. Ernest, işadamlarının, müdürlerin vb'lerin seyahat sırasında götürmek zorunda kaldıkları smokinin yerine, valizde daha az yer tutacak ve daha hafif bir giyim modeli geliştiriyor. Üstelik daha ucuz. Terzilerin ve konfeksiyon şirketlerinin yüz, yüz elli dolara sattıkları smokinin yerine, Ernest on dolara mal olacak bir model tasarlıyor. Bay Pritchard'ın kafası bu işe yatıyor, ama aşılması gereken bir sorun, bir güçlük, bir engel var: Terziler ve Konfeksiyoncular bu işe

ne der? Bay Ernest'in bir arkadaşının dediği gibi, terziler ve konfeksiyoncular senin bu işi yapmana asla izin vermezler.

Üstelik bunun patentini almak için epey masraf yapmak gerekiyor. Patent avukatları tutmak falan gerekiyor. Bu yüzden mucit bay Ernest bu işe girişmeyi göze alamıyor.

Burada bireylerin çıkarlarının birbiriyle nasıl çatıştığını görüyoruz. Daha güçlü olanlar, bu çatışmada, bu savaşta daima üstün çıkıyor. Bu yüzden, daha küçük olanlar, daha güçsüzler parlak buluşlarına karşın ortaya bile çıkamıyorlar. Kodamanlar ve devlet onlara haddini bildirir hemen.

Alice, Norma'ya karşı kötü davranıp, onu aşağılar-ken, Juan ise her zamankinden farklı olarak Alice'e kötü davranmamış, onu dövmemiş, hatta nazik bile davranmıştır. İşte bu durum Alice'i endişelendiriyordu. Ona göre bir erkek eğer kadına şefkatli davranıyorsa, bunun anlamı, kadını terkedecektir. Bu, kadının toplumdaki durumuyla ilgilidir. Kadın erkek tarafından terk edilse, tüm yaşamı altüst olur. Ama erkek kadını terketse, başka birini bulur ya da başka birini bulunca, birlikte olduğu kadını yüzüstü bırakır.

Alice, Juan'ı, daha önce, Norma'yı işe alırken gözetlemek durumunda kalmıştı. Şimdi de Bernice ve kızına karşı Juan'ı gözetlemek zorunda kalıyordu.

Yeni karakterlerle tanışıyoruz. Bunlardan biri, şehirlerarası yolcu otobüsünde çalışan Lauie. Yoz bir kişiliğe sahip. Kişisel ilişkilerde güvenilmez biri. Kadınlara bakışı kişiliğini iyice iğrençleştiriyor. Yolcu kıza yaklaşımı ve bakışı, onun bozulmuş kişiliğini yeterince ele veriyor. Fakat kızın kendine güvenli davranması ve orali olmaması Louie'nin bozguna uğramasına yetiyor. Bilet gişesinde çalışan Edgar, otobüs şoförü Louie gibi yozlaşmış biri. Edgar, Louie'nin taşıdığı lümpen özellikleri kendine örnek alıyor. İçinde bulunduğu ilişkiler nedeniyle, Louie'nin davranışlarını bir değer olarak görüyor.

Edgar sadece bozulmuş biri değil, Hindu yolcu hakkındaki düşüncelerinde olduğu gibi, aynı zamanda ırkçı biri. Daha doğrusu Amerikan toplumuna yerleşmiş olan ırkçılığı yansıtır.

Şöförün ayartmaya çalıştığı otobüs yolcusu genç ve güzel kızın karşı karşıya olduğu baskı, kuşatma ve aşağılanma, erkeklerin nasıl hep aynı alçalma içinde olduğunu gösteriyor. İster eğitim düzeyi düşük ülkelerde olsun, isterse

görece eğitim düzeyi daha yüksek bir yerde olsun, erkeklerin kadınlara karşı genel tavır değişmiyor. Her tarafta, kadınların erkeklere ve onların dayandığı toplumsal sisteme karşı öfkeleri çok büyük.

Sarışın kız, Louie'nin otobüsüyle Mavi Köşe'ye geldi. Juan'ın otobüsüne binip Güney'e gidecek. Otobüs hareket edene kadar orada beklemesi gerekiyor. Sarışın kızın içeri girmesiyle, oradaki atmosfer birden değişti. Tüm erkekler onunla ilgilenmek ve konuşmak için bir vesile yaratmaya çalışıyordu. Tabi kadınlar bu durumdan hiç hoşlanmadılar. Norma hariç. O, sarışın kızdaki hoşlandı. Sarışın kız, uydurma bir adla kendini, Camille Oaks olarak tanıttı.

Norma'nın lokantada işiyle meşgul olmasını bir fırsat olarak gören Alice, onun odasına gidip, mektuplarını okumaya başladı. Alice'in ortalıkta görünmemesinin nedeninin bu olduğunu düşünen Norma, yatak odasına gittiğinde, düşündüğü gibi Alice'i mektubunu okurken buldu. Sonuçta bu durum, Norma için oradan ayrılmak ve otobüsle başka bir yere gitmek için bir fırsat oldu. Öyle de yaptı. Valizini aldı ve Juan'ın otobüsüne bindi.

Camille otobüse binerken, erkekler de onun yanına ya da yakınına oturmak için birbiriyle yarış içinde hamle yaptılar. Camille onların niyetini anladı. Bunun kendisini nasıl yorduğunu bildiği için, erkeklerden önce davranıp Norma'nın yanına oturdu. Girişimleri sonuçsuz kalan erkekler, daha uzak koltuklara oturmak zorunda kaldılar.

Juan'ın gidişini seyrederken Alice'in gözleri dolmuştu. Erkeğini yitireceğini düşünüyor ve bundan derin üzüntü duyuyordu. Otobüs hareket etmiş, herkes koltuğuna oturmuştu, fakat, şoförden yolculara değin herkesin duyguları, düşünceleri ve dikkatleri "sarışın kız"ın üzerindeydi. Yolcuların kendi aralarındaki sıradan konuşmaların söylenmeyen arka planında bile o kız vardı. Tüm otobüs ona bağlanmıştı.

Erkeklerin sarışına duydukları sadece bir hayranlık değildi. Evet güzelliği ve cazibesiyle erkeklerin dikkatini ve hayranlığını çekiyordu fakat erkeklerin düşüncelerinden geçen kadını "ele geçirmektir". Hayranlığın daha sonra nasıl bir aşağılanmaya, hakarete ve dayağa dönüştüğünü biliyoruz.

Bay Pritchard, sarışın kıza biraz daha yakın olmak için, karısının yanından ayrılıp, iş görüşmesi bahanesiy-

le, ucuz seyahat giyimi mucidi bay Ernest'in yanına oturur ve iş için Ernest'i kandırmak için uğraşır. Bu işe kendisini öyle kaptırır ki, gerçekten o sırada sarışın kızı unuttur. Ama o, hepsine birden sahip olmak ister. Karısına zaten egemen, satıcıyı da kandırıp egemenliği altına almaya uğraşır. Bu arada sarışın kıza yanaşmak için de yollar arıyordu.

Norma kendini, Camille'in yanında mutlu hissediyordu. Birlikte ev tutma olasılığı ya da Camille'in "bakarız" demesi Norma'nın sevince kapılmasına yetmişti. Bugüne dek Norma'ya iyi davranılmamıştı. Oysa Camille ona iyi davranmış, arkadaşça yaklaşmıştı. Bu da Norma'da güven, rahatlık ve neşe yaratmıştı.

Otobüsün gittiği yol sel nedeniyle risk oluşturmaya başlamıştı. Aynı yol üzerinde bulunan sonradan yapılan köprüden geçmek çok tehlikeliydi, seçenek olarak eski posta yolu vardı. İki yol arasında tercih yapmak gerekiyordu. Juan sorumluluğu üstlenmemek için, orada bulunanlar arasında oy-lama yapma yoluna gider. Sonuçta eski posta yolunda karar verilir.

Bu yolculukta herkesin, toplumsal konumuna göre hedefleri ve hayalleri var. Fakat, erkeklerin tümünün hayali ve hedefi Camille'dur.

Juan bugüne kadar sürüp gelen yaşamından dolayı bir yorgunluk ve bezginlik içindedir. Otobüsün o eski çamurlu ve zorlu yolda ilerlerken karşısına çıkan güçlüklerin de etkisiyle arabayı bilerek bir çukura sokar ve otobüsü bırakıp gider.

Kalanların arasında tartışma başlamıştı. Milred, anne ve babasının herkesin önünde kötü bir şekilde tartışmasına kızarak, o da otobüsü terkeder. Juan'ın gittiği yoldan giderek, onun kaldığı kulübeye varır. Burada, aralarında anlık bir ilişki gelişir.

Kalanların arasında daha önce konuşulmayan konularda diyaloglar kurulmuş, tartışmalar başlamıştı. Konu insan, doğa ilişkisi, daha doğrusu kentteki insanların doğayla olan ilişkisizliğidir. Doğadan ne denli uzak kaldıkları anlaşılıyor. Asıl uzaklaştıkları birinci doğa, gerçek doğadır. Onlar kentte nesnelere oluşan, kendilerine ikinci bir doğa oluşturmuşlar. Ama şimdi asıl doğanın ortasında çınlıklar.

Juan'ın kendilerine başka bir otobüs göndereceğini

sandıkları için, bir mağaraya brandaları serip yerleşiyorlar. Buna, geçici bir önlem olarak başvuruluyor. Ernest ile Pritchard arasında kentteki bireylerin sınırlılıkları üzerine bir diyalog başlamıştı. Ernest'in sorduğu sorular, kentte oturanların nasıl çok yönlü yeteneğini yitirdiğini, belli işkollarında belirli konularda uzmanlaştığını, bütünlüğünü kaybettiğini açığa çıkarıyor.

Büyük kentlerde yaşayanların doğayla olan kopuklukları, dünya sinemasına da yansımıştır. Kirlere giden şehirli insanın, oraya varır varmaz nasıl şaşkın hale geldiğini, sendelediğini, zorlandığını gördük.

Kentlerde barınanların içinde bulunduğu durum, ancak, kentlerin bugünkü durumunun sona ermesiyle ve kentle kırın daha üst düzeyde, yeni bir birliğin kurulmasıyla köklü olarak değişebilir. Bu ise ancak üreticilerin, üretim araçlarını kendi ortak denetimine almasıyla gerçekleşebilir.

Erkeklerin kendisine karşı tavrı, Camille'in düşündüğü gibi gelişti. Bay Pritchard, Camille ile konuşmak için ona bir iş teklifinde bulunur. Adamın gerçek niyeti belli. İş teklifi Camille ile bağ kurmanın sadece bir gerekçesi. İş önerisinin ardında, Camille'i sahiplenmek var. Camille, adamın gerçek niyetini tüm gerçekliğiyle açığa vurur. Adamın, kendisinin gösteri yaptığı kulüpte üye olduğunu açığa çıkarır ve oynamak istenen oyuna gelmeyeceğini çok sert biçimde ifade eder.

Bay Pritchard çökmüş bir halde, mağarada yatan karısının yanına döner. Orda da karısına karşı aynı kaba ve kişiliksiz tavrını sergiler.

Yolculuk boyunca, erkeklerin, Camille hakkında ki gerçek yaklaşım ve niyetleri kendini açığa vurmuştur. Camille'e yönelik görünüşte "nazik" davranırlar, fakat, gerçekte ise Camille hakkındaki düşünceleri son derece aşağılıkçadır. Hepsi Camille'nin bir "sürtük" olduğunu düşünürler. Ama Camille, onların hepsini bozguna uğratacak kadar güçlü biridir.

Sonunda Juan terkettiği otobüse geri döner. Herkes elbirliğiyle otobüsü girdiği çukurdan çıkarır ve otobüs yoluna devam eder.

AYDINLIK - HENRI BARBUSSE

“Barış günlerinde forsalar gibi çalıştırılan ve savaşta ölüme sürüklenenlerde bütün umudumuz. Sadece onların ışığa, aydınlığa ihtiyacı var. Bütün umudumuz dünyanın yoksul insanlarında!”

Bu sayıda tanınmış Fransız yazar Henri Barbusse'ün dünyada çok iyi bilinen romanı “Aydınlık”ı tanıtmak istiyoruz. Onun, dünyada en çok yankı yaratan romanı “Ateş”tir. Yazar, I. Dünya Emperyalist Paylaşım Savaşına gönüllü piyade olarak katıldığı için, “Ateş” savaşın yıkıcı etkilerini canlı bir anlatımla ortaya koyuyor. Önceleri şovenizmin etkisinde kalan yazar, savaşta yaşadıklarının da etkisiyle, dönüşüme uğruyor ve sosyalist oluyor.

Yazarın üslubu, canlı, dinamik, yaşam dolu. İnsanlığın geleceğine karşı büyük bir güven duyar. Eserlerinde, keskin gözlem ve derinlikli bir kavrayış var. J. London'a benzer üslubu bu yönüyle. Gerçekçi bakış açısı; olguları, duyguları, tanımlamaları, en belirgin, en keskin, en etkileyici haliyle yansıtmaya.

Kendisine mesafeli duranların, ona seslenirken çağır-dıkları isimle, “Mösyö Simon” kendisinin, çalıştığı fabrikadaki işçilerden daha üstün ve dişli biri olduğunu söyler. Akşam fabrika paydosunda, işçilerle birlikte düşer evinin yoluna. Herkes gibi o da bütün günün yorgunluğundan sonra, bir an önce, kendini evine atmak ister dinlenmek için. Çalışanların yorgunlukları da umutları da birbirine benzer.

Simon kendisini, işçilerden ayrı görse de fabrikada çalışan küçük bir memur olarak, işçilerle aynı yerde oturur,

aynı koşulları paylaşır. Oturduğu şehir, bir şehir içinde iki şehir gibidir. Şehrin yukarı kesiminde zenginler oturur, aşağı kesiminde ise yoksullar. Yukarı kesim, geniş caddeleri, otelleri ve oyma ağaçlardan yapılmış evleriyle kendini gösterirken, aşağı kesimi, daracık sokakları ve sıralanmış işçi evleriyle, bir şehirde nasıl iki şehir olduğunu tüm çıplaklığıyla gözler önüne seriyor. Simon, işçi mahallesi dışında bir yerde, zenginlerin semtinde oturamayacağını çok iyi biliyor. Herkes toplumsal konumuna, ekonomik durumuna göre bir yerde oturabilir.

Simon'un sürekli karşılaştığı dükkancı Crillon'un dükkkanı da aynı semttedir. Crillon, ıvrı zıvrı onarım işleriyle uğraşır. Yaptığı iş baba mesleği. Dedesi de aynı mesleği yapmış. Zenginlerin önünde saygıyla eğilen bu adam, sosyalistleri ise hiç sevmez. Kendisi bir dükkancı olarak, dirlik, düzenlik ister. Varolan durumu -tabi kendi durumunu da- alt üst edecek değişikliklerden yana değildir. Sosyalistlere karşı olması bu yüzdendir.

Simon halasıyla kalıyor. Annesini çok genç yaşta yitiren Simon'un babası da hayatta değil. O da, halasıyla aynı evde yaşamak durumunda kalmış. Evin durumu, ne denli sefalet içinde olduklarını apaçık olarak gösteriyor. Fakat, hala, kendisini, kendisiyle aynı şartlarda yaşayan insanlardan saymaz. O, yoksulların hayatına, tepedekilerin gözünü bakar. Israrlı olarak, Simon'un, bir işçi olmadığını, onlardan farklı olduğunu belirten bir işaret vb. birşey takmasını ister.

Hala, bir taraftan varolan durumun devamından yana ve alışılmış yaşam biçiminin değişmesini istemiyor; fakat diğer taraftan da Simon'un, kendini, herkese kabul ettirmiş bir gerçekçi olmasını ya da gerçekleri insanların yüzüne söyleyen büyük gerçekçilerden biri olmasını istiyor. Hala, içinde karşıt görüşler taşıyor.

Mahallede oturanlar, kadınlar olsun, erkekler olsun, birbirleriyle sıkı bir ilişki içindedirler. Birbirlerine bağlanmışlar ve birbirlerine ait her şeyi bilirler. Öyle ki, hala, Simon'un kendisini nasıl kırdığını ve öteki davranışlarını, orada oturan birisine söyleyebiliyor.

Dükkancıların birbiriyle ilişkisi zorunlu bir ilişkidir. Aralarındaki tüm ilişkiye karşın, birbirlerini çekemezler. Kıskançlık duyarlar. Ama hepsi de zengin dükkancılara karşı içten içe, derin bir kin ve öfke duyar. Alttakilerin, üsttekilere

karşı duyduğu bir düşmanlıktır bu.

Simon, mahallede oturanlara ilişkin geniş bilgilere sahip. İnsanları değerlendirirken, kulaktan kulağa yayılan, çoğu kabalaştırılmış, şişirilmiş bilgilere dayanır. Pazar günü, mahalleyi dolaşırken gördüğü insanlar hakkındaki bilgilerini, gözlem ve değerlendirmelerini bize aktarır.

Gençlerin birbirleriyle ilişkileri, yaşlılardan farklı olarak daha içten. Yaşam dolu ve değişimden yana. Anne ve babalarıysa, yaşlandıkça, daha tutuculaşılıyor.

Buradaki insanlar, her ne kadar birbirleriyle görüşüp, konuşsalar ve birlikte dolaşsalar da durumları birbirinden farklı. Sınıfsal konumlarına bağlı olarak durumundan hoşnut olanlar var, durumundan hoşnut olmayanlar var. Buradaki sosyal ilişkiler, sosyal yaşam, toplumun sosyal yapısını yansıtır.

İnsanlarla ilişkisi mesafeli ve pek candan olmayan Simon'un kadınlarla ilişkisi de çok farklı değil. Ta ki Marie ile konuşana dek. Marie, onu çok etkiler. Marie'nin onun elini tutması, ona dokunması, nefesini yüzünde hissetmesi, Simon'un yüreğini ürpertir. Kadınlarla ilişkisi iyi olmayan Simon, şimdi, Marie'ye tutkuyla bağlanmıştır.

Çok coşkulu, çok heyecanlı ve duygunun doruğunda geçen birliktelik, evlilikle sonuçlanır. Yazar, Marie ile Simon'un aşkını anlatırken, yalın, içten ve gerçekçi davranıyor. İkisinin duygu yoğunlaşmasını, duygu patlamasını sıcak bir atmosfer içinde veriyor. Anlatım çok güçlü, etkileyici ve berak.

Marie evlendikten sonra coşkunluğunu yitirmez. Hayal kurmaya devam eder. Gökyüzünde ilk uçağı gördüğünde, uçakta olmayı, birçok yere uçakla gitmeyi hayal eder. Simon ise, Marie'nin heyecanına, ateşliliğine, hayalciliğine sahip değil. Yaşamını zenginleştirmek için fabrikanın kitaplığından eve kitap getirmeyi düşünen Marie'dir. Okuduğu kitaplarda yazılanın gerçeklerle ilgisinin olmadığını söyleyen de Marie'dir.

Simon bir taraftan işe gidip gelirken ve günlük hayatını sürdürürken, bir taraftan da politik bir faaliyet içindedir. Milliyetçi bir derneğe gidip, gelir. Milliyetçilerin derneği, bir yandan sosyalistlere karşı şiddetini yoğunlaştırırken, öbür yandan da kitleleri etkilemek için çalışmalarını iyice artırır.

Milliyetçiler, karşılarında en büyük tehlike olarak işçileri görürler. Bunu bildikleri için, işçileri yanlarına çekme yolları aramaya koyulurlar.

Simon fabrikada işçilerin yanına gidip onlarla biraz temas kurunca, işçilerin kendisinden ne kadar farklı olduğunu görür. Ve hemen anlar ki, işçiler, ilerde kendilerini ezen ne varsa, hepsini tepetaklak edip geçecekler. Görüyor ki işçiler toplu halde bulunuyorlar ve kitlesel güce sahipler. İşçilerin kitle gücüne bakarak, yarının nelere gebe olduğunu anlıyor. Bu durumun düzen güçleri için nasıl bir tehlike oluşturduğunu görüyor ve onlar adına korku duyuyor.

Bir süre sonra, sokaklar, sosyalist işçilerin, çalışanların eylemiyle çalkalanır. Eylem, ücretli emekçilerin, isteklerini patrona duyurmanın, kabul ettirmenin en etkin yoludur. Eğer bu istekler kabul edilmezse, ardından işçilerin şiddeti gelecektir.

İşçilerin eyleme geçmesi, mahallede etkisini hemen gösterir. Orta sınıflara göre, bu, bir ayaklanmadır, hem de şiddetli bir ayaklanma. İşçilerin yürüyüşe geçmesiyle, dükkanların kepenkleri hemen kapanır ve dükkan sahipleri evlerine çekilerek pencerelerin ardından olanları izlemeye ve anlamaya çalışırlar.

İşçi eylemleri hiçbir şey olmadan sona erdiği için derin bir nefes aldılar. Birer mülk sahipleri olarak, işçilerin eylemlerine kesin olarak karşılar. İşçi ayaklanması, şiddet, düzenlerini bozacak diye ödleri kopuyor. İçinde buldukları düzenin korunmasından yana bir anlayış taşıyorlar.

Eylemin sonucuna gelince. Eyleme kararlılıkla başlayan işçiler, eylemi kötü biçimde bitiriyorlar. Patronla görüşürken zayıflık gösteriyorlar. Patron onları sarhoş edip, rezil bir duruma düşürüyor. Patron görüşmeye gidenlerin cebine para koyunca, onlar da onurlarını ve eylemlerini satıyorlar.

Simon ile Marie'nin evlilik yaşamı, sıradan insanların yaşamı gibi kendi akışı içinde geçer: bıkkın, renksiz, heyecansız. Kadın açısından hayat daha da sınırlı, dar ve bezgin. Erkek ise daha serbest.

Onların bu hareketsiz günlük yaşamında bazen bir olay olmuyor. Ta ki savaş başlayana dek. Fransa'nın bu savaşta yer almasıyla her şey alt üst oluyor. Seferberlik başlatılıyor.

Sömürücü sınıflar savaşın gerçek nedenlerini gizlemek için, toplumu tam bir yalan bombardımanına tutuyorlar. Kendi çıkarları için yapılan savaşı, tüm ulusun çıkarı olarak gösteriyorlar. Bu ortamda, şovenizm alabildiğine kışkırtılıyor. Demogoji, yalan, şovenizm toplumu sersemletiyor. Kitleler bu yolla cepheye gönderiliyor.

Savaşa katılanlardan biri de Simon. Cephede gördüklerini, savaşın, askerler üzerinde yarattığı etkiyi, acıları, yıkımı etraflı olarak anlatıyor. Savaş uzadıkça bu yıkımın nasıl derinleştiğini Simon'un gözlemlerinden öğreniyoruz. Ölüm, acı, yıkım, beraberinde daha bir hoşnutsuzluk ve öfke getiriyor.

Savaş cephesinde sadece gönüllüler, aldatılanlar yok, orada "enternasyonalist" olan da var. Enternasyonalist, savaşa karşı. Onun savaş karşıtı sözleri, askerler arasında yankı yapıyor ve ilgi yaratıyor. Savaşın getirdiği büyük yıkım ve öfke atmosferi, savaş karşıtı görüşlerin etkisini artırıyor. Enternasyonalist sözleriyle askerlerin tepkilerini, biriken hoşnutsuzluğunu ve öfkesini açığa çıkarıyor.

Savaşın toplumda yarattığı yıkıcı sonuçlar, açlık, yoksulluk, büyük sıkıntılar, yokluklar vb. Sıradan insanları, savaşın asıl nedenleri üzerine düşünmeye sevkeder. Egemenler kendi çıkarları uğruna kitleleri birbirine kırdırdı. Halk bu durumu görmesin diye savaş üzerine, savaşın gelişmesi ve çıkma gerekçeleri hakkında sürekli yalan söyledi, yalan haber üretildi. Düzen gazeteleri, insanların aldatılmasında etkin bir görev üstlendi.

Şu sözler, savaşa katılan fakat savaş sırasında dönüşüme uğrayan sıradan bir insanın geldiği noktayı özetliyor.

"Barış günlerinde forsalar gibi çalıştırılan ve savaşta ölüme sürüklenenlerde bütün umudumuz, sadece onların ışığa, aydınlığa ihtiyacı var. Bütün umudumuz dünyamızın yoksul insanlarında."

Simon savaştan, yaralı olarak döner evine. Marie'ye tekrar kavuşur ama artık eski Simon değildir. Görüşleri değişmiş ve insanları aldatan herkese, her kuruma isyan içinde.

"Hayır hayal görmemeli insanlar, hata yapmamalılar. Yalan olan her şeye paydos demeliler. Ne tarafa gideceklerini şaşırıyorlar sonra."

"Sadece büyük bir yenilgi açabilir milyonlarca insanın

gözünü."

Sıradan biriyken değişen Simon, yaşadıklarının sonucunda devrimci bir bakış açısına ulaşıyor.

"...Devrim yepyeni ve şaşmaz bir düzen müjdeliyor."

ÖNSÖZ, 24.Sayı, Bahar '13

NAZIM'IN DİZELERİNİN DEVRİMCİ DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİSİ

Son yüzyıl içinde, dünyada büyük etki yaratan roman, şiir, edebiyat, sosyalist sanatçılar tarafından yazıldı. Toplumcu gerçekçi sanatın etkilerini sadece halk üzerinde değil, toplumun tüm bireylerinin üstünde görebiliriz. Büyük yazarların, şairlerin eserlerine birçok yerde rastlayabiliriz.

Burjuva devrimleri çağında da büyük yazar ve sanatçılar çıktı. Bunlar, tüm burjuva sınırlılıklara rağmen büyük eserler verdiler. Bu dönemin edebiyatçıları, nesnel gerçeklik olduğu için, toplumda yaşanan çelişki ve çatışmalara belli bir yer vermek durumunda kaldılar. Burjuva çağının edebiyatçılarını ve sanatçılarını, büyük sanatçı yapan, toplumda yaşananları yapıtlarında yansıtmış olmalarıdır.

Sosyalist sanatçılar, toplumcu gerçekçiler ise, eserlerinde proleter devrimler çağının içeriğini yansıttılar ve eleştirel gerçekçilerden daha ileriye gittiler. Çalışmalarında yeni bir farkındalık, yeni bir bilinç biçimi ortaya koydular. Romanda, şiirde toplumcu gerçekçilik temelinde verilen yapıtlar, burjuva dönem sanatçıları çok geride bırakır.

İnsanların sosyalizme yönelmelerinde bu sanat eserlerinin büyük payı var. Toplumcu gerçekçi edebiyat, sanat bir yüzyıldır, sosyalizm saflarına yeni yeni taraftarlar kazanıyor. Bugün de, aynı rolü oynuyor. Bu eserlerin okurlar üzerindeki etkisi dönüştürücü olmuştur. Ama biz, sosyalist sanatçıların, dünyayı dönüştürme mücadelesinde ne denli önemli bir rol oynadıklarını yeterince kavramış değiliz.

19. yüzyılda, sosyalizm, ne kitleler içinde bu denli

yaygındı ne de geniş bir sanatçı desteğine sahipti. Sosyalizm yüzyıldır dünyada nesnel bir güç durumunda. Sosyalizm anlayışının geniş halk kitleleri içinde bu kadar yaygın ve etkin olmasında, sanatçıların desteğinin olduğunu görmek gerekir. Sosyalizmin büyük birikimini, sanat alanında verilen destek olmadan düşünemeyiz. Günümüzün Marxist hareketleri son derece zengin toplumcu gerçekçi sanat ve edebiyat birikimine sahiptir. Dolayısıyla böylesine büyük bir güç ve desteğe sahip olan komünistler çok daha ileri gidebilir.

Mücadelesi ve eserleriyle, sosyalizm kavgasına güçlü bir destek veren sanatçılardan biri de Nazım Hikmet'tir. Nazım'ın, şiirleriyle, yeni bir dünya kurma mücadelesine desteği artarak sürüyor. Şairi okuyanlar ondan etkileniyorlar; bu etki sömürü ve baskı dünyasına karşı oluşan potansiyeli büyütüyor. Komünist sanatçıların, yeni bir toplum kurmada böylesine önemli bir role ve etkiye sahip olmaları yeterince kavranıp, değerlendirilememiştir.

Nazım'ı ve tüm toplumcu gerçekçileri, geniş halk kitlelerine, gerçek nitelikleriyle, komünist ve devrimci yönleriyle tanıtmalıyız. Burjuvazi tam da Nazım Hikmet'in Komünist niteliğini silikleştirmeye ve dolayısıyla onun, halk kitleleri üzerindeki devrimci etkisini kırmaya çalışıyor. Nazım'ın yapıtlarının devrimci, dönüştürücü içeriğini kitlelere anlatarak, daha çok insanı sosyalizmin tarafına çekebiliriz ve çekebiliriz. Bugüne dek bunu tam anlamıyla ve etkin olarak yapamadığımız için, gerçek sosyalist saflara, gerçek devrimci saflara kazanmamız gereken insanları kazanamadık.

Bunun dışında bir de sanatın, sosyalistlerin, komünistlerin verdiği mücadelenin etkisiyle, genel olarak yeni bir dünya kurma düşüncesine kazandırılmış kitleler var. Bu kitleler, mücadelenin yalnızca bir alanında değil, çeşitli alanlarında bulunuyorlar. Kurulu sisteme karşı eleştirilerini, tepkilerini ve pratik mücadelelerini farklı biçimlerde ortaya koyuyorlar. Sonuçta, sosyalizmin etkisine girmiş, onun tarafında yer alan çok büyük bir insan gücü var. Bu büyük gücü kucaklamak ve gerçek devrimci hedefler doğrultusunda yönlendirmek, harekete geçirmek, başarılması gereken bir görev olarak önümüzde duruyor.

Nazım'ın şiirleri, bugün de okuyanların üzerinde yaşama sevinci, insancıl duyguları yaratıyor, onları heyecanlan-

dırıyor, coşturuyor, ateşliyor ve insanca bir gelecek için harekete geçme duygusu ve isteği oluşturuyor. Kuşkusuz bunda, şairin, sanat gücünün büyük bir payı var, fakat, asıl etkiyi yapan şiirlerin devrimci insani içeriğidir.

Nazım Hikmet'in şiirlerinde geleceğe büyük bir güven var. Şairi esinlendiren, özgür ve insani bir geleceğe duyulan büyük güvendir. İnsanların yeni bir geleceğine, sömürücünün ve sınıfların olmadığı, emekçilerin sömürülmediği, ezilmediği, işsiz bırakıldığı, yaşam araçlarından yoksun bırakıldığı, dışlandığı, sefalet içinde yaşadığı günlerin gerilerde kaldığı; insanın kendisiyle ilgili kararları kendisinin özgürce aldığı, kendi aralarındaki ilişkileri yeniden belirlediği gelecek topluma olan güveni boş bir güven değil, diyalektik ve tarihsel materyalizme dayanarak ortaya konuyor. Nazım'ın yayımlanan mektuplarına, yazılarına bakılırsa, şairin Marxist yöntemi ne denli doğru kavradığı açık olarak görülür. Nazım bu konuyu işlerken aynı zamanda, yanibaşında olan ve gidip gördüğü sosyalizmin ilk örnekleri üzerine gözlemlerine dayanır.

Nazım, insanın özgür, mutlu ve yaşanılabilir geleceği için, çok heyecanlı, coşkulu şiirler yazıyor, fakat o, bir komünist olarak, böylesi bir yaşamın kendiliğinden doğmayacağını, ama bu doğumun uzun, sancılı ve çetin bir mücadele sürecinin sonucu olacağını biliyor ve bunun büyük kavgasını şiirlerinde yansıtıyor. Hümanist olmak, insani bir toplum özlemine ortaya koymak böylesi bir toplumun tarafında yer almak yetmez, bu büyük amaç için, her koşulda mücadele edilmelidir. Nazım, yazmış ve yazdıklarına uygun davranmıştır. Hayatı boyunca mücadele etmiş ve bedel ödemiştir.

Kapitalist toplum, kendi yadsınmasına doğru kendi yerini alacak topluma doğru ilerler. Kapitalist toplumun ilerlemesi, çelişki ve çatışma içinde yol alır. Kapitalizmin evrimiyile birlikte, toplumun ekonomik gücünü tekeline alanlar, çok daha büyüyüp, güçlenirken, işçi sınıfı ise tam bir gerileme içine girer. Burada karşıt sınıfların birliği ve mücadelesi diyalektiği işliyor. Dolayısıyla, burjuva toplum altında ilerleme, sınıflar arasındaki karşıtlığı ve çelişkileri derinleştirerek en ileri noktaya varır. İnsanca bir toplumun kurulabilmesi için, toplumsal karşıtlıkların ve çelişkilerin çözülmesi zorunlu koşuldur. Çelişkileri çözecek olan sınıf, devrimci bir sınıf olarak proletaryadır. Nazım, şiirlerinde, yazışmalarında bunu açık

olarak ifade eder. Toplumsal gelişmelere bakarak, gelmekte olanı göstermek yeterli değildir. Bir toplumun itici güçlerini net olarak göstermek ve hangi sınıfsal güçlerin bizi geleceğe taşıyacağını da göstermek gerekiyor. Komünist bir sanatçı, proletaryanın sanatçısı, bunu açık olarak ortaya koyar.

Kapitalistler ekonomik tekeli, emekçi sınıfı bastırma için örgütledi. Örgütlü zor, özel bir güç olan kendi devleti sayesinde korunmaktadır. Üretim olanakları ellerinden alınan ve gereksinim içinde olan emekçilerin her isyanında, her başkaldırısında burjuva devlet bir savaş örgütü olarak hareket etmiştir. Böylesine şiddetli bir ve çetin geçen sınıflar savaşımında, emekçiler, bu savaşımında üstünlüğü ya da zaferi ancak zorla koparıp alacaktır. Nazım Hikmet, emekçilerin bu tarihi görevini şiirinde çok etkileyici biçimde işlemiştir.

Nazım'ın coşkulu, etkileyici, devrimci dizelerini çeşitli kitle etkinliklerinde okuyanların tümünün, şairin söylediklerini anladığı ve ona uygun düşünüp, davrandığı söylenemez. Bugün, bu topraklarda devrimin birçok koşulu biraraya gelmesine rağmen, kitlelere devrimci bir ajitasyon bile yapmayanlar, onları devrime hazarlamayan ve eylemleriyle, çalışmalarlarıyla devrime hız vermeyenler, Nazım'ı hiç anlamamışlardır. Nazım, bulunduğu koşullarda, halkı iktidarı ele geçirmeye çağırıyor. Nazım'ın dizeleriyle bugünkü mücadele arasında bir bağ kurulacaksa, ancak, kitleleri, iktidarı zorla ele geçirme, devrimi bugünden örgütlenme politik görevini, pratik olarak önüne koyarak olabilir.

Burjuva çevrelerin tam da silikleştirmeye ve unutturmaya çalıştığı Nazım'ın komünist ve devrimci kişiliğidir. Onlar bunu, Nazım'ı, proletaryanın bir şairi değilde, egemen sınıfların ve ezilen sınıfların ozanı, bir "vatan şairi" kimliğine büründürerek yapıyorlar. Oysaki o daima ezen sınıflara karşı, ezilen sınıfların kavgasını vermiştir ve tüm sanatçıları bu kavganın etrafında "taraf" olmaya çağırmıştır. Ne denli çabalarsa çabalasın, onlar Nazım'ı burjuva düzene karşı mücadele etmiş biri olarak, onun bu niteliğini unutturamaz ve saptıramazlar.

Amaç apaçık ortada; Nazım Hikmet'in kitleleri devrimcileştirici, dönüştürücü ve sosyalizme kazanıcı içeriğini soluklaştırmak, sarartmak ve belirsizleştirmek. Burjuva çevrelerin, Nazım'ın sanatına bir itirazları yoktur. Onların asıl karşı oldukları ve unutturmak istedikleri, şiirlerindeki "aşırı-

lıklar"dır, yani devrimci olandır. Bu yönleri çıkar, onlar, şairin diğer yönlerini kabul ederler. Tüm çabalarına rağmen, Nazım Hikmet'in sosyalist gerçekçi bir sanatçı oluşunu, onun devrimci bir şair oluşunu unutturamadılar. Nazım Hikmet'in şiirleri ve şiirlerinin devrimci özü, işçi sınıfı hareketinde, ezilen sınıfların kavgasında capcanlı.

ÖNSÖZ, 26.Sayı, '14

FIRTINAYLA GELENLER - N. OSTROVSKI

Ostrovski, bu romanını üç kitap olarak planlar, ancak, ikinci kitabını da bitiremez. Geriye iki kitabın notları kalır. Ostrovski, bu kitabı yazdıktan kısa süre sonra yaşamını yitirir. Tamamlanmamış bir kitaptır Fırtınayla Gelenler.

Uşağı Joseph'in, Kontes Louise, Kont Edouard'ın gelişini haber verirken, her zamanki gibi yerlere kadar eğilmemesi, olağanüstü bir durumun olduğunu gösteriyordu. Kocasını, savunma bakanlığının kendisine görev verdiği Paris'ten çıkıp gelmişti tehlikeleri göze alarak. Kocasının uyku arasında söylediği kısacık şeylerden anlamıştı önemli olayların gelmekte olduğunu. Bugüne dek olan yaşamını alt üst edecek olan olayların dizginsiz gelişmesiydi anladıkları.

Joseph, Kontun ailesine çok sadık bir uşaktı. Kontun babasının yanında, on beş yaşındayken, hizmet etmek için çalışmaya başlamıştı. O günden bu yana Kont'un ailesine sadakatle hizmet ediyordu. Kont'un ailesine miras kalmış gibi, Joseph'in çocukları ve torunları da Şato'da hizmet ediyorlardı.

Yirmi yedi odalı şatoda, alt katta hizmetçiler, üst katta ise Kontun ailesi kalıyordu. Sabahları en erken kalkanlar hizmetçilerdi; kahvaltıyı, her şeyi hazırlarlardı, sonra, üst kattakiler kalkmaya başlardı.

Kontun çiftliği ve şatosu Alman askerlerinin işgali altındadır. Kont ise bir Fransız subayıdır. Bu nedenle görünmesi gerekir. Ve Kont, uşağının çabasıyla gizlice kalır şatoda. Kont, karısının yanına üç sene sonra gelir. Ama o, karısına, bu kadar sene nasıl yaşadığını sormak yerine hemen serveti-

nin durumunu sormayı tercih eder.

Louise bir Kontes, fakat o, kocasının gözünde mülkiyetinin bir parçasından başka bir şey değildir. Onun için daha değerli olan, büyük miktardaki servetidir.

Polonyalı büyük toprak sahipleri, nasıl ki, kendi mülkiyetine dokunulmadıkça, Alman işgalinden pek rahatsız değilse, Ukraynalı büyük toprak sahiplerinin durumu da aynıdır.

Köylüler, Alman askerlerine rağmen, büyük çiftlikleri basar, yağmalar ve yangın çıkarır. Üstelik ortalıkta partizanlar dolaşırken. Bu yüzden Alman askerlerinin geri çekilmelerini istemezler. Almanlar ayrılırsa, onların yerini “yabancı köylülerden” oluşan Bolşevikler alacak diye ödları kopar.

Polonyalı, Ukraynalı büyük toprak sahipleri, kontlar, kontesler, papazlar birlikte hareket ederler. Sosyal ilişkileri çok sıkıdır.

Kont Edouard'ın çağıracağı papaz Jerome, Almanya'da işçi hareketlerinin baş gösterdiğini, yer yer ayaklanmaya vardığını ve bunun da Almanya'nın savaşı kaybetmeye başladığını anlamına geldiğini belirtir. Ukrayna sınırında bulunan Alman askerleri de Bolşevizm'in etkisine girmiştir. Almanya kendi iç sorunları nedeniyle Bolşevizm'in Avrupa'ya yayılmasının önünde bir engel olmaktan çıkarsa, yeni engeller bulunmalıdır.

Sosyalist işçi hareketleri, Bolşevizm, Moskova'dan Berlin'e, Paris'e dek tüm sömürücülerin ortak düşmanıdır. Bu anlamda, sorun, sömürücüler için basit bir sorun değil, bir ölüm-kalım sorunudur.

Alttakiler... Şato'nun mutfağı... Hizmetçi kadın... Françoise, Stephanie... Mutfakta her zaman koşuşturma... Yemeklerini bile doğru-dürüst yemeden “üsttekiler” tarafından sürekli çağırılırlar. Ve mutfakta, efendilere karşı içten içe duyulan derin bir öfke. Efendilerin uşaklara, hizmetçilere ve diğer çalışanlara yapmadıkları kötülük yoktur. Tüm bunlar, çalışanların çiftlik sahiplerine olan nefretini biraz daha büyütür. Büyük toprak sahiplerine karşı genel bir başkaldırı başlar başlamaz, bu insanların başkaldırının bir parçası durumuna geleceği açıktır.

Bu insanlardan biri olan Maguelnistki, çalışan birçok insan gibi, Bolşeviklere sempati duyar. İşte bu korku, soylu-

ları, burjuvalaşmış toprak sahiplerini, çok ivedi olarak çözüm aramaya zorlar.

Sömürücüler Kont Edouard'ın malikhanesinde, içinde buldukları durumdan bir çıkış yolu ararken, partizanlar, Alman askerlerini izler her yerde. Köylüler de partizanlarla birleşmek için çaba gösterirler. Alman burjuvazisi, zaten içerde, Almanya'da patlak veren işçi devrimi nedeniyle Polonya ve Ukrayna'dan çekilmek üzeredir.

Büyük toprak sahipleri, köylülerin, partizanların kentleri ele geçirmesini önlemek için, acil bir eylem planı oluşturur. Plana göre, hemen askeri birlikler oluşturulacak, kentler ele geçirilecek ve sıkıyönetim ilan edilecek. Sıkıyönetim, burjuvazinin, kendisine karşı gelişen halk ayaklanmalarını önlemek ve kitleleri baskı altına almak için keşfettikleri bir araçtır.

Emekçilerin hoşnutsuzluğu gitgide artar. İşten çıkarmalara, ücretlerin düşürülmesine karşı çıktığı için işten atılan Sarah'ın ailesinin durumu tam anlamıyla perişandır. Yoksulluk diz boyudur. Sarah'ın işten atılması aile için tam bir yıkım olur. Ev sahibi, dört aylık kirayı vermezlerse, kışın ortasında, onları, kapı dışarı edeceğini söyleyerek tehdit eder.

Alman birlikleri Ukrayna'dan çekilmeye başlarken, içerdeki güçler de iktidarı almak için harekete geçmiştir. Soylular duruma elkoyup, sıkıyönetim ilan ederken, devrimci parti ve devrimci işçiler de karşı hazırlıklarını hızlandırmıştır.

İşçiler, devrim komitesinden Raievski'nin de olduğu bir toplantıda bir araya gelir. İktidarı ele geçirmek için işçilerin silahlandırılması ve ayaklandırılması gerektiği üzerine kesin bir anlayışa varılır. Buna karşın, çekilmekte olan Alman birlikleriyle anlaşılan tüm karşı-devrimciler, ortak düşmanları Bolşeviklere ve devrime karşı birlikte hareket etmede anlaşılır. İşçi ayaklanması sömürücü güçleri birleştirmiştir.

Komünistlerin öncülüğünde hareket eden kitleler de ayaklanma hazırlıklarını hızlandırır. Devrimci savaşıma Polonyalı, Çek, Macar, Ukraynalı, Yahudi çok sayıda işçi katılır. Bildiriler çok zor koşullar altında basılıp, dağıtılır. Bu çalışmalarda genç işçiler, hatta çocuklar önemli bir rol oynarlar. Bunlardan biri Raievski'nin oğlu Roymond'dur.

Senyörlerin hükümet darbesiyle, buna karşı savaşan halk arasındaki çatışmalar en şiddetli aşamaya varır. Bütün

çatışma iktidar sorunu etrafında döner. İktidarı ele geçirmek kitleler için bir ölüm-kalım sorunudur.

Bir işçi jandarmalar tarafından öldürülünce, işçiler işbaşı yapmaz. İşçilerin eylemi tüm kenti sarar. Eylemin gerçekleşmesinde ateşçi Andre'nin kahramanca rolü önemlidir.

Kitleler senyörlerin, kapitalistlerin baskısına ve sömürüsüne karşı eyleme geçtikçe, egemenlerin saldırıları da bir o kadar şiddetlenir. Şiddet, işkence, aşağılanma karşısında insanların öfkesi biraz daha büyür. Ve o sırada eylemler bastırılrsa bile, daha büyük ve daha etkili eylemlerin yolunu açar.

Parti, silahlı ayaklanma hazırlıklarına girişir. Partililer, kendi aralarında yoğun biçimde, ayaklanmanın zamanlamasını, gününü kararlaştırmayı tartışırlar. Bilinçli, örgütlü, planlı yapılan her ayaklanmanın zamanlaması, bazen gün ve saati önceden kesin olarak saptanması gerekir. Ayaklanmanın somut olarak ele alınması bir zorunluluk olur. Parti'nin, Ukraynalı işçilerin yaptığı da budur.

Roievski'nin katıldığı toplantıda ayaklanmanın gece mi, yoksa gündüz mü başlamasının daha uygun olacağı tartışılır. Sonuç; hem daha fazla silah sağlamak ve hem de, işçileri, halkı silahlandırmak için ayaklanmanın gece başlatılmasının daha uygun olduğu.

Burada çocuklar -gençlik öncesi çağında olan- önemli bir rol oynar: bilgi alış-verişinde, doğrudan eyleme katılmada... Ayaklanmanın ve devrimin olduğu her yerde, çocukların rolü önemlidir. Ve devrimin başarıya ulaşmasında ağır bedel öderler.

Yazar da bunun farkında; çocukların ayaklanmadaki öykülerine gereken önemi vermiş. Bu romanın, iç savaşta, ayaklanmada önemli rol oynayan gençlik karakterleri: Raymond, Andre, Ptakha, Olessia, Vassilek, Sarah.

Yazar, Yahudilerin ayaklanmadaki tavrına yer veriyor. Sarah gibi genç Yahudiler ayaklanmaya, devrime katılırken, yaşlı olanlar ise tereddütlü ve güvensizler. Bugüne dek tüm yönetimlerden -ve işgal sırasında Almanlardan- baskı gören Yahudiler, ayaklanmayla gelecek yeni yönetimin de aynı şeyi yapacağı kaygısıyla, işin dışında kalmak ister.

Devrim komitesi adına, elli silahlı işçiyle son konuşmayı yapan Raievski, planı açıklamadan önce, işçilerden ke-

sin bir kararlılık ister. İşçilerin tümü, sonuna dek kararlıdır. Plana göre önce cephanelik ele geçirilecek, sonra şehre, sonra da zindana saldırlacaktır.

Devrim Komitesi, dağınık, eğitimsiz, deneyimsiz işçilerden bilinçli, kararlı, disiplinli güç oluşturup; bu güçle giriştiği ayaklanmayı başarıya ulaştırırken, buna karşın sömürücülerin askeri güçleri, silahlı işçilerin saldırısına uğrar uğramaz, ilk yenilgilerinde tam bir paniğe düşer, dağılır ve kaçarlar.

İşçilerin ve köylülerin ayaklanması, ayaklanmanın yeni alanlara doğru yayılması, Sovyetler Birliği'nin artan etkisi sonucu egemenlik alanları iyice daralan sömürücü güçleri, kendi içinde yeni çıkış yolları aramaya iter. Bir yandan ayaklanmalara, komünistlere karşı en iğrenç baskı yöntemlerine başvurularken, diğer yonden, kendileriyle, işbirliğine giren Polonya Sosyalist Partisi (P.P.S.) ile birlikte, yeni bir yönetim oluşturmak için harekete geçer. Büyük malikane sahiplerinden, fabrikatörlere, milliyetçi partilerden, sınıf işbirlikçisi sosyalistlere dek geniş bir ittifak bloğu oluşturulur. Bu, sömürücü sınıfların, kendi çıkarları yönünde giriştiği umutsuz son bir girişimdir.

Ellerindeki her şeylerini alan büyük çiftlik sahiplerinin malikanesine giren köylüler, devrimcilerle birlikte çiftliği ele geçirdikten sonra, atlara kendi hesabına elkoyar. Atları paylaşmak için, iki köyün savaşıları birbirine girer. Bir süre sonra da hepsi, devrimcileri orada yalnız bırakıp giderler. Onların disiplinsizliği ve kendi başına davranmaları, devrimci savaşıları, çiftliği kuşatan düşman karşısında güç duruma düşürür.

Ayaklanan işçiler kenti ele geçirir. Durumun umutsuz olduğunu gören beyaz ordunun komutanları geri çekilmekte olan Alman askerlerinden yardım ister. Alman askerleri, ağır silahlarla ayaklanmayı bastırmayı başarır. İşçiler geri çekilmek zorunda kalır.

Tekrar toparlanan, güç toplayan işçiler ise, yitirdikleri mevzileri yeniden almak için yoğun bir çaba içine girer. Hesaplaşma daha sonuçlanmamıştır, fakat mutlaka sonuçlanması gerekir.

Kentte yeniden egemen olan senyörler, kentin kenar semtlerinde tutuklamalara girişir. Roievski tutuklanmaktan

son anda kurtulmuştur. Başka bir yerde Andre, Olessia, Sarah, Raymond, tutuklanan devrim komitesi üyelerini kurtarmak için plan yaparlar. Çünkü biliyorlardı ki, eğer Devrim Komitesi üyelerini kurtaramazlarsa, hepsi idam edilecektir.

Gençlerin, kente saldırıp, Devrim Komitesi üyelerini kurtarma planına karşı çıkan oradaki parti yetkilisinin, bu bir katliama yol açar, biçimindeki tüm itirazlarına karşın, gençler, kurtarma işi kendi yaşamlarına mal olsa da, kararlarında ısrarlı olduklarını, orada beklemeyeceklerini söylerler. Tartışmaların sonunda, Devrim Komitesi üyelerini kurtarmak için, senyörlerin malikanesini ele geçirip, oradakilerle, Devrim Komitesi üyelerinin takas edilmesi kararlaştırılır. Partizanlar malikaneyi kolay ele geçirirler. Oradakileri takas için ellerinde tutarlar. Sonra takas şartları bildirilir.

Rehinelerle birlikte malikanede kalanlar, erken başarı sarhoşluğuna kapılırlar. Zaferleri daha kesinleşmeden kutlamaya girişirler. Ve sonunda kutlamalardan yorgun düşen nöbetçiler dahil hepsi uyur. Ve Polonyalı beyaz askerler gece malikaneye girer.

Kuşatılan partizanlar, kalan rehineleri ellerinde tutarak beyaz ordu askerlerinin teslim olun çağrılarına, çarpışarak karşı koyma kararı verirler.

Rehine durumunda olan Kontes Louise araya girer. Askerlerden "söz" alır ve genç partizanların serbest bırakılacağını söyler. Fakat öyle olmaz. Partizanlar odadan çıkar çıkmaz askerlerin saldırısına uğrar.

ÖNSÖZ, 28.Sayı, Aralık-Ocak '14

MATVEY KOJEMYAKIN - MAKSİM GORKI

Rusya'da küçük bir kent Okurav. Matvey Kojemyakin, bu kentte oturan bir küçük-burjuva. Evine bir gözattığınızda hemen anlarsınız onun sosyal durumunu. Gorki, romanının ilk sayfalarında bize kahramanının sosyal durumunu tanıtıyor.

Kojemyakin, anı defterini bitirirken, yazdığı son paragraf, kendi yaşamının bir özettir. Bu özette, Matvey Kojemyakin, tüm ömür boyunca sefil ve rezil bir yaşam sürdürdüğünü kesin bir dille belirtiyor. O, ömrü boyunca değişime, gelişime ve doğmakta olana karşı, eski olanda diretmıştır. Ancak, kendisine, kendi düşüncesine, kendi çizdiği yola rağmen, kendi dışında yeni bir durum doğmuştur. Yeni gelişmeler, yeni olan toplumsal bakış açısı, onu da etkisi altına alır. Gelişmekte olan harekete karşı çıkmanın yanlış olduğunu ve boşu boşunalığını kavrar hayatının son günlerinde.

Okur bu özette, Gorki'nin tarihsel gelişme anlayışını görebilir.

Gorki, Matvey Kojemyakin'in çocukluğunu anlatırken, kendi çocukluğunu da anlatmış oluyor aynı zamanda. Bu bir baskı toplumdur. Mülk sahiplerinin yoksul halk üzerinde, erkeklerin kadınlar üzerinde, büyüklerin çocuklar üzerinde baskısı... Baskı, açık, örtülü biçimde, binlerce yolla, binlerce çeşitte ve binlerce bahaneyle günlük yaşamın her alanında görülür.

Okurav'da yaşam -toplumsal yaşam- insanlara sınırlı bir tatmin sunar. Okuravlılar tüm bu sınırlılıklar içinde sürdürür hayatlarını. Bu toplumda servet edinmenin birçok yolu

var. Servet hangi yolla elde edilirse edilsin, servet sahipleri, toplumun ileri gelenleri arasında en saygın olanlarıdır. Örneğin, kurdukları soyguncular çetesi sayesinde elde ettikleri servetle din adamı ve şeref madalyası sahibi olan insanlar var.

Bu toplumda servet sahibi olmanın başka yolları da var, fakat yazar, verdiği örneklerle toplumun “ileri gelenlerinin” bu noktaya nasıl geldiklerini okura göstermeyi amaçlıyor. Gorki, egemen sınıfın üyelerini, halkın gözünde düşürmek için etkili ve gerçekçi bir yol izliyor.

Okurav'da insanlar, kendilerini günlük yaşamın akışına bırakmıştır. Yaşam ise burada, yavaş ilerliyor. Yaşamın tadını çıkaranlardan biri de Kojemyakin ailesidir. Burada yaşama canlılık veren Volga nehridir. Volga'nın kıyısına dizilen kentlerde yapılan ticaret, seyahat, eğlenceler, sosyal ilişkiler tüm bu canlılığın temel nedenidir.

Gorki'nin, küçük-burjuvazinin toplumsal karakteri üzerine engin gözlemleri var. Gözlemlerini romanlarında yetkin biçimde işler. Burada da bunu yapıyor.

Bir küçük-mülk sahibi diğerinin gelişmesini, güçlenmesini kendisini geçmesini hiç istemez. Her biri, diğerini zayıflatmak, gerekirse silmek için her yola başvurabilir, her kötülüğü yapabilir. Burada olduğu gibi, arkadaşları, Zaveliy Kojemyakin -Matyev'in babası- soyup soğana çevirmek için ellerinden gelen her şeyi yapar.

Rusya'da toprak köleliği kalkmadan önce, köylüler, bu düzen altında feodal beylerden çok çektiler. Fakat bu toplumda en çok kadınlar acı çekti. Bu olgu çoğu kez gözardı edilir.

Sonra toprak köleliği kalktı ancak kadınlar yeni koşullar altında da acı çekmeye devam ettiler. Borç karşılığında, Zaveliy Kojemyakin'le evlendirilen (verilen) Palaga'nın durumu böyledir. O bu eve besleme olarak verilmiştir. Bir kadın, bir besleme olarak kocasının ve tüm erkeklerin baskısına ve saldırısına uğruyor ve aşağılanıyor.

Rusya'da 1861'de toprak köleliğinin “kaldırılmasıyla” kırsal alanda kapitalist ilişkilerin gelişimi hızlanır. Kent ile kırsal karşıtlığı büyür; kentliler ile kır insanların çatışması keskinleşir.

Kent küçük-burjuvazisinin, köylülere bakışı eskisi

gibiymi. Yani onları toprak kölesi olarak görüyordu. Kentli küçük-burjuvaları asıl kaygılandıran, köylülerde, kentlerin egemenliğine karşı, bir çıkış görmüş olmaları ya da sezinlemiş olmalarıdır. Köylüleri aşağılamalarının altında yatan gerçek buydu.

Çatışma kentte oturanların kendi aralarında da vardı. Kent merkezinde oturanlar burjuvalar, dış mahallelerde oturanlar ise genellikle yoksul halktır. Her birey, toplumsal konumuna göre, buraların birinde oturur. Aralarındaki çatışma çocuklara dek yansır. Zenginlerin çocukları, yoksulların çocuklarını alabildiğine aşağılarken, diğerleri de onlara karşı derin bir kin ve öfke besler. İki kampın çocuklarının birbirlerine karşı şakaları, küfürleri, davranışları sınıfsal içeriğe sahiptir.

Matvey, tekdüze küçük-burjuva bir yaşam içindedir. Toplumsal durumu, onun kişiliğini, düşüncelerini biçimlendiriyor. Kişiliğini, görüşlerini biraz olsun etkileyen yeni bir filizin tohumları ise, onun buz gibi dünyasında donup kalıyor. Yaşamını değiştirecek yeni gelişmelere tepki vermiyor.

Yeni bir gelişmeyle, yeni bir düşünceyle karşı karşıya geldiğinde, ikircilikli davranır, kararsızlık geçirir. Atılımcı, yenilikçi değildir. Yeni bir karar vermesi ve yeni bir adım atması gerektiğinde, hemen karşısına çıkacak sorunları düşünmeye başlar.

Matvey Kojemyakin tarzında düşünenlere, günümüzde, işçi hareketinde de rastlayabiliriz. Devrimci bir atılım yapılması gerektiğinde, hep tarihin karşısına çıkaracağı sorunları düşünerek, geri dururlar, inisiyatif göstermezler.

Matvey'in gençlik yılları birbirine benzeyerek geçer; bomboş, can sıkıntısı içinde ve alışagelmış biçimde.

Genç bir kadın, Sibiry'a'dan sürgünden gelip çocuğuyla Matvey'in evine kiracı olarak yerleştiğinde, evde ve çevrede bir hareketlenmeye neden olur hemen. O, yeni bir eğilimi, doğmakta, gelmekte olanı, devrimci değişimi kendi kişiliğinde, düşüncelerinde temsil ediyor. O, yeni olanın figürüdür.

Sonra Çar'ın öldürüldüğü haberi gelir. Bu, Rusya'da ve Okurav'da bir değişimin, yeni bir dönemin başlayacağı anlamına geliyordu. Değişimin hangi yönde olacağından toprak sahipleri, burjuvalar başka bir şey anlıyordu, halk ise başka şey anlıyordu. Ama Matvey Kojemyakin, bu değişimin dışında

kalmak istiyordu.

Yeni gelen kadın Yevgeniya Petrovna ve 7 yaşındaki oğlu Boris'in devrimci yaşam tarzı ile Okurov'ların sakin, edilgen yaşam tarzı arasında büyük fark ortaya çıkar. Okurav'da insanlar, kendi hayatını yaşar ve kendi çıkarının yolunda gider.

Matvey Kojemyakin ikili yapı taşır. Küçük mülk sahibi olarak, kendini burjuvaların safında görür, fakat büyük mülk sahipleri tarafından ezildiği ve babası bir zamanlar bir toprak kölesi olduğu için kendini halktan biri olarak görür. Kendini halktan biri olarak gördüğü için, kurulu toplumsal düzene, egemenlere meydan okur Yevgeniya Petrovna ve diğer tüm Sibiry'a sürgüne gönderilen, zindanlara atılanlara bir yakınlık duyar. Fakat bu duygular onda anlık bir etki bırakıyordu, kalıcı bir düşünceye dönüşmüyordu.

Okurav insanların özelliklerini taşıyan çok sayıda Rus kenti vardı. Bütün kentler birbirine yabancıdır. Böylesine çürümüş sosyal ilişkiye sahip kentlerde yaşam yerini kendiliğinden yeni ve canlı hayata bırakmaz. Bunun için bir devrim, toplumsal bir alt üst oluş gerekir.

Gorki, Okurov'da yaşamı anlatırken, aslında bir devrimin zorunlu olduğu görüşünü aşıyor. Ama doğrudan değil, dolaylı olarak, eski toplumsal ilişkilerin, eski hayat tarzının önsüz sonsuz olmadığını göstererek. Yevgeniya Petrovna ile Matvey Kojemyakin arasındaki diyaloglardan bunu çıkarabiliriz.

Yevgeniya, zekası, düşünceleri, yeni insan kişiliğiyle Matvey'in dünyasında yeni bir rüzgardır. Yevgeniya onu, o umutsuz, sıkıcı dünyasından koparır ve onu yeni bir evrenin kapısına kadar getirir. Fakat o, eşiği atlamaz, orada durur.

Maksim Gorki, yaşadığı dönemin insanların yaşam öykülerine yer verirken, onları kendi yaşamı, kendi ilişkileri, kendi akışı içinde gözlemliyor. Burada insanları tüm sıradanlıkları içinde görüyoruz. Yazarın bu insanları çok güçlü biçimde yansıtmamasının bir nedeni de bu insanları çok iyi tanımasıdır. Buradaki karakterler, gerçek yaşamda iyi tanıdığı insanlardan izler taşıyor.

Karakterlerini yüceltmeden, bütün gerçekliği veriyor. Ve onlar karşısında belli bir mesafede duruyor. Bu da romanın etki gücünü artırıyor.

Matvey Kojemyakin, günü yaşayan biri. Onun tüm yaşamı böyle geçip gider. Günlük yaşamda böylelerine çok sık rastlarız. Çoğu sıradan insanlardır. Fakat eğitilmişler arasında da sıradan bir yaşam sürenler vardır. Gelirleri biraz yerindeyse, onların keyfi de yerindedir ve günü en iyi biçimde geçirmek isterler. Kendilerini günün akışına bırakırlar. Günü gününe yaşamanın ötesine geçmeyi, ya da yenilikçi, değiştirci, dönüştürücü olmayı ve hayatı alt üst eden her girişimi bir macera olarak görürler.

İnsanlar ne kadar kendi halinde görünseler de, ne denli kendi işleriyle meşgul olsalar da yine de hayat hakkında söyleyecek epey sözleri vardır. Çünkü hayatın kendisi çok yönlü, çok çeşitli, çok zengin ve karmaşıktır. Kısacası bir süreçtir. İnsanlar olup-biteni ve olacak olanı değerlendirirken, içlerinde birikmiş düşünceleri kendinden ortaya dökerler.

Nesnel koşullardaki değişim, insanları etkiler, insanların değişimi (öznenin etkinliği) de nesnel toplumsal koşulları dönüşüme uğratar. İnsanlardaki değişimden söz ederken bu sadece lafta değil, pratik yaşamda da kendini göstermelidir. Matvey Kojemyakin de Okurov'da lafta epey değişiklik görüyor fakat pratik de bunu göremiyor.

Kendi durumu da bundan pek farklı değil. Hayatını yenileyecek, yeni bir rüzgar estirecek ne gücü var, ne de iddiası. Kendisiyle evlenebilecek bir kadına bile erken davranıp teklif yapamıyor ve bir kez daha ortada kalıyor.

Matvey Kojemyakin küçük bir kentte "iplikhane" işleten küçük bir tüccar. Gittiği yerde tüccar sınıfının bir üyesi olarak görülüyor. Ticaret burjuvazisi o sırada Rusya'nın yükselen sınıfıdır. Ülkede sanayi de gelişmekle birlikte etkin ve üstün olan ticaret burjuvazidir.

Toplumda birçok alana el atan tüccarlar eğitime de el atarlar. Eğitim alanında etkin olmadan iktidarlarını tamamlamayacaklarını biliyorlar. Eğitim, burjuvazinin egemenliğini tamamlayan bir öğedir. Siyasi iktidar henüz ellerinde değildir, fakat birçok alanda etkinler.

Kojemyakin, bulunduğu bölgenin biraz dışına çıkınca orada nasıl bir değişimin olduğunu görüyor. Alman sermayesinin, Alman mağazalarının Rusya'da artan varlığı gözle görülebilir durumda. O, bir küçük burjuva olarak kendi durumundan memnun görünse de kapitalizmin gelişimiyle, onun

durumunda olanları bekleyen, hızla yıkıma sürüklenmektir. İçerdeki gelişme dinamikleri yavaş işlemesine karşın, dış koşullardaki değişme ve gelişmeler, içerdeki gelişmeleri tetikleyeceği, hızlandıracığı açık.

Okurov burjuvalarının ekonomik durumları iyi, keyifleri yerinde. Hepsinin de bayağı bir yaşamları var. Gerçek anlamda burjuva bir kültüre sahip değiller. Yaşam tarzları ve keyfine düşkünlükte soylulara benziyorlar. Hükümete (çarlığa) karşı açık hiçbir eleştiride bulunmazlar. Eleştiri yapan birileri çıkınca, onları hemen "sakıngan" olmaya çağırırlar. Çarlığa karşı bir mücadele içinde değiller, temel politikaları çarlık rejimiyle uzlaşma içinde hareket etmektedir.

Çarlık rejimi yıkılmaya yüz tutan her eski rejim gibi, kendisini eleştiren, karşı çıkan ve hatta farklı düşünen herkesi hemen tutuklar ve sürgüne gönderir. Tabi bununla kalmaz, baskının bütün yollarına başvurur. Bu da kaybedecek çok şeyi olanların sinmesini ve konuşurken daha sakıngan olmasını getiriyor.

Kojemyakin, burjuva sınıfla ilişkiye geçtikten sonra, burjuvazinin sosyal ilişkilerinin nasıl da özel çıkarlara göre kurulduğunu, her birinin diğerlerinin arkasından nasıl dolap çevirdiğini, tuzak kurduğunu, aldattığını, tek kelimeyle bu ilişkilerin nasıl çürümüş olduğunu görür, tanık olur, kavrar.

Bu ilişkiler içinde asıl çürüyenler ya da çürümeyi temsil edenler burjuva erkeklerdir. Bu ilişkiler kadınları da çürütür fakat kadınları çürüten ve yozlaştıran erkeklerdir. Kadınlar erkeklerce eziliyor, baskı görüyor, yozlaştırılıyor. Kendi özel çıkarlarının bir aracı haline getiriliyor. Erkeklerin işine geldiği için, kadınların toplumdaki durumlarının devam etmesi için ellerinden geleni yaparlar.

Matvey Kojemyakin diğer burjuvalarla ciddi sorunlar, sürtüşme ve gerginlik yaşasa da bir mülk sahibi olarak, o dünyaya aittir ve onlarla ilişkilerini devam ettirir.

Bu süreçte, toplumda büyük bir değişim baş gösterir. Halk kitleleri Rusya'nın her tarafında ayaklanırlar. Bu da tüm mülk sahiplerini, burjuvaları korkutmaya yeter. Mülk sahipleri, geleceklerine yönelik çok derin endişelere kapılırlar. Hemen bir çıkış yolu aramaya koyulurlar.

Kojemyakin yaşamının son dönemlerinde patlayan yeni fırtınanın nasıl da tüm toprağı alt üst ettiğini, ağaçları

kökünden söktüğünü, eski olan ne varsa bir bir havaya uçurduğunu çok açık olarak görür. Proletaryayla burjuvazi arasındaki çatışma tarihsel olarak kaçınılmazdır. Bu fırtınada, bu büyük kavgada yeni bir yaşam çiçeklenir.

ÖNSÖZ, 31.Sayı, Şubat-Mart '16

KALBİMİ VATANIMA GÖMÜN - D. BROWN

Bu kitap Kızılderililerin yaşamı, beyazlarla ilişkileri ve beyazlarla Kızılderililerin savaşı üzerine yazılmış dikkate değer bir eserdir.

Kitap, Kızılderililerin durumunu çeşitli yönleriyle irdeleyen genişliktedir. İsteyen, Kızılderililerin yaşadığı yerlerin o güzel ve görkemli doğasını ele alabilir. Ya da isteyen yıllarca süren savaşlar hakkında bir şeyler yazabilir. Biz de esas olarak bu yön üzerinde, sadece bazı saptamalar biçiminde durduk.

Kitapta geçen Kızılderililerin ve bölgelerin bazılarının adları:

Miami'ler (Ohio topraklarında yaşadılar)

Fox'lar (İllinois'te yaşadılar)

Pequet'ler

Mahuwk'lar

Sioux'lar ya da Dakota'lar

Minnesota

Omaha (Kızılderililerin adının verildiği şehir)

Chicago (Kızılderililerin adının verildiği bir şehir)

Apache

Mangas Colorado (Apache'lerin büyük savaş lideri)

Utah (Eyalet -Kızılderililerin adından geliyor)

Oklahoma (Kızılderili bölgesi)

Montana (Birlik eyaleti olarak ilan ediliyor)

Beyazların komutanı Sheridan'un gözünde, ateş edildiği zaman karşı koyan her Kızılderili, bir "vahşi"dir.

Özgür Yaşam:

Her Kızılderili bireyi ya da grubu-halkı, özgürce, ken-

di kararını kendisi verebiliyor.

Özgürlük, orada, Kızılderililerin toplumsal yaşamıyla sıkı bağ içindedir. Orada, sınıflı toplumlarda görülen kölelik, serflik ve ücretli kölelik yoktur. Özgürlük, üretim araçlarının özel mülkiyetinin olmadığı yerde olanaklıdır. Ya da üretim araçlarının, toplum tarafından, ortaklaşa olarak denetlendiği yerde mümkün olur.

Bireyin toplum dışında özgürlüğü değil; birey toplumla birlikte, toplum içinde özgür olur. Bunu güncel olarak söylemek gerekirse, şöyle deriz: Toplum sermayeden özgürleştirmek. Ancak bunun sağlandığı koşullar bireyin özgür hareket ettiği koşullardır. O zaman bireyi özgürleştiren koşullar, tüm bireyleri özgürleştiren koşul haline gelir.

Beyazların istilasından önce, Kızılderililer o sınırsız, uçsuz-bucaksız topraklarda özgür ve mutlu yaşadılar. Fakat, ne kadar böyle olsa da, o, insanlar için esinlendirici olmaz. İnsanlar ancak ilerici, engelsiz ve her bireyin özgür ve kendini çok yönlü geliştirebildiği bir gelecekte esinlenirler.

Ne Kızılderililerin yaşamı, ne de Puşkin'in eserlerini yazdığı sırada gündeme gelen, Çingenelerin yaşamı, buradaki özgürlük, geleceğin insanın örnek alacağı özgür yaşam değildir.

Kızılderililerin doğa ile olan ilişkisi, mesela kapitalist toplumun ilişkisinden farklıdır. Günümüzün insanın doğa ile ilişkisi, özel mülkiyetin olmadığı bir yerdeki insanların doğa ilişkilerine karşıttır.

Fakat, Kızılderililerin doğa ile olan ilişkileri sınırlıdır. Doğa orada insan karşısında henüz özerktir. Günümüzde, daha doğrusu büyük sanayiye dayanan, tüm doğa bilimlerini kendi egemenliğine alan modern kapitalist toplumda, doğanın insan karşısındaki özerkliğine son verilmiştir. Kapitalist biçimiyle bu toplum, doğa ile karşıttır. Sermaye, doğayı kürek mahkumu durumuna getirmiştir. İnsanı sermayenin egemenliğinden kurtarmayı (özgürleştirmeyi) amaç edinen işçi sınıfı, böylece doğayı da sermayenin tutsaklığından kurtarmış olacaktır. Bireyin bireyle ve bireylerin doğa ile ilişkileri yeniden kurulacaktır. Bu ilişki, her yönden, öncesine göre daha ileri, daha yüksek bir ilişki olacaktır.

Savaşçılık ve Toplumsal Durum:

Kısa notlar;

Bir - Kitap, Kızılderililerle beyazların 19. yüzyılın ikinci yarısı boyunca süren savaşlarını konu ediniyor.

Beyazların askeri güçleri, Beyaz milisler ve düzenli ordudan oluşuyor. Asıl güç daima ordu birlikleri olmuştur. Tek kelimeyle, Kızılderililerin karşısında düzenli askeri birlikler vardı.

Kızılderililerin güçleri, savaşçılardan oluşuyordu. Savaşçılar (gerillalar), silahlanmış halktan başka bir şey değildir. Kızılderililer sadece savaşçılar biçiminde savaşmadı, savaş boyunca tüm Kızılderililer silahlandı -kimisi ok ve başka sıradan silahlar olsa da- her birey savaşta belli bir rol oynadı.

İki - Yaşadığı toprakların işgal edilmesi, yaşamının gasp edilmesi bir halkın tüm güçlerini birleştirmesini getirir. Bir halkın tümü istilacı güçlere karşı savaşa girer. Daha önce birbirinden ayrı duran, hatta zaman zaman birbiriyle çatışmış olan Kızılderili toplumsal gruplar ve savaşçılar, böyle bir durumla karşılaşınca, aralarında ki sorunları bir kenara atıp, istilacı beyazların askeri güçleri karşısında, kendi güçlerini savaşta birleştirdiler. Bu yeni durum, Kızılderililerin kendi aralarında kaynaşmasını sağladı.

Üç- Kızılderililer, tüm bu yıllar boyunca, kendilerinden daha iyi durumda olan, daha kalabalık ve sınırsız olanaklar kullanan beyazların askeri güçlerini defalarca yenilgiye uğrattı. Kızılderililerin bazı zaferleri, askeri bakımdan parlak zaferlerdir. Bu durum, Kızılderililere biraz olsun rahat nefes aldırdıysa da, sonunda, yenilen taraf Kızılderililer oldu. Bu durum sadece askeri açıdan açıklanamaz.

Dört - Burada karşı karşıya gelenler yalnızca, iki tarafın savaş güçleri değil, karşı karşıya gelen farklı ve karşıt toplumlardır. Beyazlar, özel mülkiyete dayanan modern kapitalist toplumdur. Kızılderililer ise toprakların ortak mülkiyetine dayanıyorlar. Bu uçsuz-bucaksız topraklarda gönüllerince yaşıyorlar. Bunlar, doğal topluluklardır. Değişimler doğal ve çok yavaştır; içeride yaşam biçimlerinin değişmesini ya da hızlanmasını sağlayacak itkiler henüz bunu sağlayacak durumda değil. Yaşamalarını sürdürme tarzını etkileyecek dış etkenler de yoktu. Ta ki beyazlar gelene kadar.

Bu dış etken, beyazların toplumsal düzeni, Kızılder-

rililerin toplumsal yaşamı üzerinde çözücü bir itki yarattı. Beyazlar katliamla, şiddetle, istilayla, bu süreci yapay yolla hızlandırdılar. Böylesi karşıt iki toplum karşı karşıya gelince, Kızılderililerin toplumsal ilişkilerinin çözülmesi kaçınılmazdı.

Beş - Bu savaşta dikkate değer bir durum ortaya çıkmıştır. Ezilen, zayıf ve küçük bir halk; kendisinden çok daha büyük nüfusa sahip ve çok daha güçlü bir ulusa karşı koyabilir ve dahası onu yenebilir. Burada yaşanan bu durum, daha sonra defalarca doğrulanmıştır.

Tam yüzyıl sonra Vietnam halkının ABD emperyalizmine karşı kazandığı zafer buna bir örnektir. Fakat Vietnam halkı, haklı bir savaşı sürdürmenin yanında; ABD emperyalizmi karşısında daha ileri ve daha yüksek bir toplum olan sosyalist toplum için savaştı. Dolayısıyla, ABD'nin yenilgisi, sadece askeri bakımdan değil, kapitalizmden daha ileri bir toplum olan sosyalizm karşısında yenilgisi kaçınılmazdır.

ÖNSÖZ, 34.Sayı, Kasım-Aralık '16

KAPİTAL

İlk basımı 1867'de yapıldı. Üzerinden 150 yıl geçti. Marx'ın büyük dehasını yansıtan Kapital, dahice çizilmiş düşünce parıltılarıyla yolumuzu aydınlatıyor.

KOMÜNİST DÜNYA GÖRÜŞÜNÜN TEMELLENDİRİLİŞİ

“Çağımızın ekonomi politiği üzerine en büyük yapıt”ı olan Kapital, Karl Marx'ın en iyi yıllarını verdiği bir çalışmanın sonucudur. 1867'de basılan Kapital, 1851 yılında başlayıp tam 15 yıl süren bir çalışmayla ortaya çıkarılmıştır. Kapital'in tam olarak ortaya çıkarılması 40 yılı bulur. Kapital'in ilk cildini Marx kendisi basıma hazırlar. İkinci ve üçüncü cilt ise Marx'ın notlarına dayanılarak -hemen hemen hazır olan- Marx'ın ölümünden sonra Engels tarafından basılır.

Proletaryanın kurtuluş kavgasında güçlü ve etkin bir silah olan Kapital, kapitalist ekonomik sistemin dayandığı emek-sermaye ilişkisinin uzlaşmaz karakterini gözler önüne serer. Marx, artı-değeri açığa çıkartırken, işçilerin sömürülmesinin kaynağının tam bir açıklamasını yapar. Marx, Kapital'de, proletaryanın tarihsel görevlerini temellendirir.

Marx'ın görüşleri derinliklidir. Bu büyük düşünürün görüşlerini yüzeysel olarak öğrenenler, Kapital'in derinlikli çözümlemesini kavrayamazlar.

Kapital, kapitalizmin ekonomik yasalarının bilimsel ve ayrıntılı bir çözümlemesini yapmakla kalmaz; kapitalizmin kaçınılmaz olarak ortadan kalkacağını ve yerini komünist topluma bırakacağını ikna edici bir biçimde açıklar. Birçok kimse bu noktanın üstünden atlar. Oysa, kapitalist toplumun

tüm gelişmesi komünizme doğru ilerlediğini ortaya koymakla kalmaz, bu sınırlar içinde, nasıl bir sonraki toplumun komünist kuruluşun, maddi koşullarının oluştuğunu da gösterir.

Marx, artı-değeri ortaya koyduktan sonradır ki, sosyalizm bir ütopya olmaktan kurtulur, bilimsel bir dünya görüşü haline gelir. Kapitalin büyük önemi işçi sınıfının bilimsel dünya görüşünü temellendirmesidir.

Marx bu büyük eserde, kendi diyalektik yöntemini uyguladığı gibi, olguların gelişimini, aynı zamanda tarihsel açıdan da açıklar. Diyalektik ve tarihsel materyalizm Kapital'de yoğun olarak uygulanır.

KAPİTAL'E ÖNSÖZLER

Marx, Kapital'in amacının yalın bir açıklamasını yapıyor: *“Bu yapıtın son amacı, modern toplumun ekonomik hareket yasalarını ortaya çıkarmaktır.”*

Modern kapitalist toplumun ekonomik yasaları, burjuva toplumun üzerinde hareket ettiği temeldir.

“Aslına bakılırsa, konu, kapitalist üretimin yasalarının sonucu olan toplumsal uzlaşmaz karşıtlıkların şu ya da bu derecede gelişmiş olmaları değildir. Burada söz konusu olan, bu yasaların kendisidir, kaçınılmaz sonuçlara doğru katı bir zorunlulukla işleyen bu eğilimlerdir.”

Kapitalist üretimin gelişmesiyle birlikte, modern toplumun temelindeki uzlaşmaz çelişkiler, kaçınılmaz olarak gelişecek ve keskinleşecektir. Yine kapitalist toplumun dayandığı emek-sermaye çelişkisinin gelişimi, proletaryayla burjuvazinin kaçınılmaz çatışmasına varır.

Yasalar, olguların dışında değildir; olguları, özsel olarak en genel çizgileri, en önemli, en tayin edici yönleriyle yansıtır. Marx, bu yapıtta, ayrıntılara kadar iner:

“Gerçekte de küçük ayrıntılar üzerinde durulmaktadır...”

Marx, Kapital'de, kapitalizmin çözümlemesini olabildiğince ayrıntılı ve somut biçimde yapar.

Marx'ın uyguladığı yöntem diyalektik yöntemdir; kendi diyalektik yöntemiyle, Hegel'in yöntemi sadece ayrı değil aynı zamanda karşıttır:

“Benim diyalektik yöntemim, Hegelci yöntemden yal-

nuzca farklı değil, onun tam karşıtıdır da.”

İnsanın sosyal varlığını belirleyen düşünce değil, tersine insanların düşüncesi, onun sosyal varlığı tarafından belirlenir.

Her bilimin başlangıcında görülen zorluklar, Kapital'in ilk ele aldığı meta ve meta biçim analizleri bölümlerinde de karşımıza çıkar. Fakat her bilim gibi ekonomi-politikte bilimsel olarak ele alınmalıdır.

“Bilime giden düz yol yoktur ve ancak onun dik patikalarında yorucu tırmanmaları göze alanlar aydınlık doruklarına ulaşabilirler.” (Marx)

Kapital, sanatsal bütünlüğü olan bir eserdir. O halde, bu eser, sanatsal bütünlüğü içinde incelenmelidir.

KONUNUN ELE ALINIŞI

Kapital'in Birinci Cildi, sermayenin üretim sürecini tahlil eder. İkinci cilt, sermayenin dolaşım sürecini ele alır. Üçüncü cilt ise, bir bütün olarak kapitalist üretim sürecini tahlil eder. Dördüncü cilt olarak yayınlanmamakla birlikte, “Artı-Değer Teorileri” dördüncü cilt olarak kabul edilir. Konunun bütünlüğü üç ciltte verilmekle birlikte, birinci cilt kendi başına bir yapıt olarak da kabul edilir.

Okur, Kapital'i incelerken, Marx'ın 1859'da basılan “Ekonomi-Politiğin Eleştirisine Katkı” adlı yapıtını ve Grundrisse'yi de birlikte ele almalıdır. Marx'ın konu hakkındaki bilgi ve değerlendirme zenginliği ve derinliği daha geniş kavranır.

Meta üretimi kapitalist üretimin çıkış noktasıdır. Meta üretimi, kapitalist üretimden daha eski olmakla birlikte, en genel, eksiksiz, tam ve en uygun halini kapitalist üretim sürecinde alır. Ve kapitalist üretim sürecinin temelini oluşturur.

“Kapital üretim tarzının egemen olduğu toplumların zenginliği “muazzam bir meta birikimi” olarak kendini gösterir; bunun birimi tek bir metadır; bu nedenle, metanın tahlili ile başlaması gerekir.” (Kapital)

Meta, kullanım-değeri ve değişim-değerin birliğidir -karşıtların birliği... Bu, emeğin iki yönlü niteliğinden ileri gelir.

Kullanım-değeri, metanın yararlılığını ifade eder. Meta haline gelen ürünün, fiziki, biyolojik, kimyasal vb. nite-

likleri gözönünde tutulur.

“... Metaların kullanım-değerini bir yana bırakırsak geriye ortak bir tek özellikleri, emek ürünü olmaları özelliği kalır.” (age)

Metaldaki değer, donmuş emektir.

“Bunların üretimleri sırasında insan-emek gücü harcanmıştır ve bunlarda insan emeği cisimleşmiştir. Hepsinde ortak olan bu toplumsal özün kristalleri olarak bakıldığında, bunlar değerdir -meta değeridir.” (age)

DEĞERİN BÜYÜKLÜĞÜ

“Peki öyleyse bu değerın büyüklüğü nasıl ölçülecek? Besbelli ki malın içerdiği değer yaratıcı özün, yani emeğin niceliğiyle ölçülür. Emeğin niceliği, onun süresiyle ölçülür ve emek zamanının ölçütü de hafta, gün ve saat olarak ifade edilir.” (age)

Metaların değer büyüklüğü üretimleri sırasında kullanılan bireysel emek süresiyle belirlenmez.

“Öyleyse görüyoruz ki, herhangi bir malın değerinin büyüklüğünü, toplumsal olarak gerekli emek miktarı ya da onun elde edilmesi için toplumsal bakımdan gerekli emek zamanı belirler.” (age)

META DA CİSİMLEŞEN EMEĞİN İKİ YÖNLÜ NİTELİĞİ

Belirli bir biçimde harcanmış emek, somut emektir. Somut emek, metanın kullanım-değerini yaratır. Bir bütün olarak insan iş gücünün harcanması olan meta üreticisinin emeği, somut biçiminden bağımsız olarak, soyut emektir; genel insan emeğidir. Soyut emek, metanın değerini (değişim-değerini) oluşturur.

META ÜRETİMİNİN PARAYLA BAĞI

Para, tıpkı sermaye gibi bir üretim ilişkisidir, bir toplumsal ilişkidir. Bütün metaların, eşdeğeri olma işlevine sahiptir. Toplumsal emeğin cisimleşmesidir. Paranın ortaya çıkması metaları iki kutba ayırır; meta ve para.

DEĞER YASASI

Meta ekonomisinin temel düzenleyicisi, değer yasasıdır. Değer yasası, kapitalist toplumda emeğin dağılımını ve metaların değişimini düzenler.

Kapitalizmin temel ekonomik yasası artı-değer yasasıdır.

“Emek-gücünün etkinliği bu nedenle yalnızca kendi değerini, yeniden üretmekle kalmaz, onun üzerinde ve ötesinde de üretimde bulunur. Bu artı-değer, ürünün değeriyle, bu ürünün oluşması için tüketilen öğelerin değeri arasındaki farktır; bir başka deyişle, üretim araçları ile emek-gücü arasındaki farktır.” (age)

Artı-değer işçinin emek-gücünün değerinin üzerinde yarattığı, kapitalistin değerini ödemedi el koyduğu değerdir. İşçinin, artı-üründe cisimleşen, artı-emeğine, artı-değer olarak karşılıksız el konur.

DEĞİŞMEYEN SERMAYE VE DEĞİŞEN SERMAYE

Değişmeyen sermaye ve değişen sermaye ifadesi, ilk kez Marx tarafından kullanılmıştır. Değişen sermaye ve değişmeyen sermaye ayrımını kavramak çok önemlidir. Çünkü, işçinin sömürülmesinin kaynağı ve sömürülme derecesi, değişmeyen sermaye ve değişen sermaye ayrımının net olarak anlaşılmasıyla ortaya çıkar.

“Sermayenin, üretim araçları, hammadde, yardımcı malzemeler ve iş aletlerinde temsil edilen kısmı, üretim sırasında nicel bakımdan bir değer değişimine uğramazlar. Bu nedenle, bu kısma ben, sermayenin değişmeyen kısmı, ya da kısaca değişmeyen sermaye adını veriyorum.

Öte yandan, sermayenin, emek-gücü tarafından temsil edilen kısmı, üretim sürecinde bir değer değişimine uğrar. Bu, kendi değerinin eş-değerini yeniden ürettiği gibi, bir fazlalığı da, değişen koşullara göre az ya da çok olabilen bir artı-değeri de üretir. Sermayenin bir kısmı durmadan değişmeyen bir büyüklükten değişen bir büyüklüğe dönüşür. Bu nedenle ben, buna, sermayenin değişen kısmı ya da değişen sermaye diyorum.” (age)

Kapital düşünce yönünden son derece zengindir. Kaptan aktaracağımız birkaç pasaj, Kapital’le ilk defa tanışan-

lara bu yönde bir fikir verir.

META FETİŞİZMİ

Bugüne dek Marx’ın en çok başvurulan görüşlerinden biri, Marx’ın “fetişizm” adını verdiği görüşüdür.

“Emek ürünlerine, meta olarak üretildikleri anda yapışveren ve bu nedenle meta üretiminden ayrılması olanaksız olan şeye, ben, fetişizm diyorum.

“Genel kural olarak, kullanılır malları yalnızca işlerini birbirinden bağımsız olarak yürüten özel bireylerin ya da birey gruplarının emeklerinin ürünleri oldukları için meta haline geliyorlar. Bütün bu özel emeklerin genel toplamı, toplumun emeğinin tümünü oluşturuyor. Üreticiler, ürünlerini değişinceye kadar, birbirleriyle toplumsal temasa geçmedikleri için, her üreticinin emeğinin özgül toplumsal niteliği, kendisini ancak değişim içinde ortaya koyar. Başka bir deyişle, bireyin emeği, toplum emeğinin bir parçası olarak, bunlar aracılığıyla üreticiler arasında kurulmuş olan değişim eylemi olan ilişkiler aracılığıyla açığa vurur. Bunun için bir bireyin emeğini, öteki üreticilerin emeklerine bağlayan ilişkiler, üreticilere, aslında olduğu gibi çalışan bireyler arasında doğrudan toplumsal bir ilişki olarak değil, tersine, kişiler arasında maddi ilişkiler ve şeyler arasında toplumsal ilişkiler olarak görünür.”

KAPİTALİST BİRİKİMİN TARİHSEL EĞİLİMİ

“Sermaye tekeli, kendisiyle birlikte ve kendi egemenliği altında fişkirip boy atan üretim tarzının ayakbağı olur. Üretim araçlarının merkezleşmesi ve emeğin toplumsallaşması, en sonunda, bunların kapitalist kabuklarıyla bağdaşmadıkları bir noktaya ulaşır. Böylece kabuk parçalanır. Kapitalist özel mülkiyetin çanı çalmıştır. Mülksüzleştirilenler mülksüzleştirilirler.

Kapitalist üretim tarzının ürünü olan kapitalist mülk edinme tarzı, kapitalist özel mülkiyetin, ilk yadumasıdır. Ama kapitalist üretim bir doğa yasasının kaçınılmaz zorunluluğu ile üretici için özel mülkiyetin yeniden kurulması değildir, ama ona, kapitalist dönemde edinilen elbirliği ve toprak ile üretim araçlarının ortak sahipliği temeline dayanan bireysel mülkiyeti

sağlar.”

Burjuvazi ne yaparsa yapsın, onların yenilgisi ve proletaryanın zaferi aynı biçimde kaçınılmazdır.

ÖNSÖZ, 37.Sayı, Kasım-Ocak '17

Tarih, köleci toplumdaki bu yana, sınıf mücadelesi tarihidir. Tarihteki sınıf mücadelesi şimdiye dek tarih bilimi tarafından çeşitli biçimlerde açıklanmıştır. Ekonomistler olsun, tarihçiler olsun, her biri tarihi gelişimi ve sınıflar mücadelesini kendi yönlerinden açıklamışlardır. Edebiyat sanatı ise romanda, sanat yoluyla açıklamıştır sınıf mücadelesinin gelişimini.

En fantastik roman bile, söz konusu dönemin nesnel durumunun bazı çizgilerini anlatır bize. Ne yazar bulunduğu çağın ve toplumun dışındadır ne de anlattığı olaylar ve roman kahramanı. Yazar, insan ilişkilerini anlatırken, bu ilişkileri çepeçevre saran dış koşulları da anlatmak zorunda kalır. Yazar, bu ilişkileri ve koşulları ne denli yüzeysel anlatırsa anlatsın, okur yine de adı geçen dönemin durumu hakkında belli bir fikir edinir.

